

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Özel Eğitim Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**EVDE BAKIM HİZMETİNDEN YARARLANAN ÖZEL GEREKSİNİMLİ
BİREYLERİN EBEVEYNLERİNİN YAŞAM DOYUMU İLE DURUMLUK VE
SÜREKLİ KAYGI DURUMLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE
İNCELENMESİ**

ŞEYDA YAKUT
ORCID: 0009-0001-6931-6826

Danışman
Doç. Dr. ŞERİFE ŞENAY İLİK
ORCID: 0000-0001-7092-379X

Konya – 2024

TEŞEKKÜR

Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerinin sorunlarını tespit etmek, çözüm önerileri belirlemek, yetersizlik ile ilgili mevcut çalışmalara katkı sağlamak amacıyla yaptığım bu araştırmanın hedefine ulaşmasını ve faydalı olmasını dilerim.

Tez çalışmamın ortaya çıkmasında ve yürütülmesinde bilgi ve birikimini benimle paylaşan hoşgörölü ve destekleyici yaklaşımıyla bana zamanını ayıran danışmanım ve değerli hocam Doç. Dr. Şerife Şenay İLİK'e

Yaşamımın her döneminde olduğu gibi, bu aşamada da her zaman yanımda olan annem Hatice BURUNAĞIL ve babam Mustafa BURUNAĞIL'a, kardeşlerim başta Merve olmak üzere Halil ve Abdulkadir'e, yazım sürecinde mola vereceğim zamanları gözleyen, oyun oynamak için beni sabırla bekleyen canım kızım Ravza YAKUT'a

Değerli zamanlarını ayırıp çalışmamıza katıldıkları için özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlere,

Araştırma veri toplama süresince sabır ve anlayışla bana destek olan sayın Ankara Sincan Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü idaresi ve meslek uzmanı arkadaşlarıma,

En içten, samimi duygularıyla teşekkür ederim.

Şeyda YAKUT

Temmuz 2024

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU.....	viii
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
ÖZET.....	xi
ABSTRACT.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.2.1. Problem cümlesi.....	3
1.2.2. Araştırmanın alt problemleri.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Sayıtlar.....	5
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Tanımlar.....	6
2. Alan Yazın.....	7
2.1. Özel Gereksinimli Birey Tanımı ve Özel Gereksinim Durumu.....	7
2.2. Özel Gereksinimli Sebepleri.....	8
2.3. Özel Gereksinimli Bireylerin Sınıflandırılması.....	9
2.3.1. Ortopedik Yetersizlik.....	9
2.3.2. Görme Yetersizliği.....	10
2.3.3. Dil ve Konuşma Yetersizliği.....	10
2.3.4. İşitme Yetersizliği.....	11
2.3.5. Zihinsel Yetersizlik.....	11
2.3.6. Sürengen Hastalık.....	12
2.3.7 Öğrenme güçlüğü Yetersizliği.....	12
2.3.8 Otizm Spektrum Bozukluğu.....	13
2.3.9.Çoklu Yetersizlik.....	14
2.4. Bakım Hizmetleri.....	14
2.4.1.Bakım Hizmetlerinin Tanımı ve İçeriği.....	14
2.4.3. Evde Bakım Hizmetleri.....	15
2.4.3. Evde Bakım Hizmetlerinin İşleyişi.....	17
2.4.4. Evde Bakım Hizmeti Onay Süreci.....	18

2.4.5. Evde Bakımla İlgili Temel Kavramlar.....	19
2.5. Yaşam Doyumu.....	20
2.5.1. Yaşam Doyumu Değişenleri.....	21
2.5.2. Yaşam Doyumu Kuramları.....	21
2.6. Kaygı.....	23
2.6.1. Kaygının Tanımı.....	23
2.6.2. Kaygının Nedenleri.....	23
2.6.3. Kaygı Türleri.....	24
2.7. İlgili Araştırmalar.....	25
2.7.1 Ebeveynlerin Yaşam Doyumuna İlişkin Araştırmalar.....	25
2.7.2. Ebeveynlerin Durumluk ve Sürekli Kaygı Durumuna İlişkin Araştırmalar.....	28
YÖNTEM.....	31
3.1. Araştırmanın Modeli.....	31
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	31
3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri.....	34
3.3.1. Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri.....	34
3.3.2. Yaşam Doyumu Ölçeği.....	35
3.3.3. Kişisel Bilgi Formu.....	35
3.3.4. Verilerin Toplanması.....	36
3.3.5. Verilerin Çözümlemesi.....	36
BULGULAR.....	37
4.1. Araştırma problemine ait bulgular.....	37
4.1.1. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyi nedir?.....	37
4.1.2. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	38
4.1.3. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk kaygı ve sürekli kaygı düzeylerinin demografik değişkenler ile arasında ilişki var mıdır?.....	39
4.2. Alt probleme ait bulgular.....	39
4.2.1. Alt problem: “Anne-baba-diğer” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	39
4.2.2. Alt problem: “Evde bakım ücretinden yararlanma süresi” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	40
4.2.3. Alt problem: “Ailedeki çocuk sayısı” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	42
4.2.4. Alt problem: “Bakımla sorumlu kişinin eğitim durumu” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	43

4.2.5. Alt problem: “ Bakımla sorumlu kişinin yaşı” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	45
4.2.6. Alt problem: “Algılanan ekonomik gelir” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	47
4.2.7. Alt problem: “Çocuğun yaşı” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	48
4.2.8. Alt problem: “ Çocuğun cinsiyeti” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	50
4.2.9. Alt problem: “Çocuğun doğum sırası” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	51
4.2.10. Alt problem: “Çocuğun eğitime devam durumu” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	53
4.2.11. Alt problem: “Çocuğun tek/ çoklu yetersizlik durumu” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	55
4.2.12. Alt problem: “Çocuğun yetersizlik türü” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	56
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	60
5.1. Tartışma.....	60
5.1.1. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu ile durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri nedir?.....	60
5.1.2. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?.....	63
5.1.3. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu düzeyinin demografik değişkenler ile arasında ilişki var mıdır?.....	65
5.1.4. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin durumluk kaygı düzeyi demografik değişkenler ile arasında ilişki var mıdır?.....	69
5.1.5. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin sürekli kaygı düzeyi demografik değişkenler ile arasında ilişki var mıdır?.....	72
5.2. Sonuç.....	77
5.3. Öneriler.....	78
KAYNAKLAR.....	80
EKLER.....	89

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo.1. Evde bakım hizmeti yardımı alanların yetersizlik grubuna göre dağılımı

Tablo. 2. Veri sisteminde kayıtlı ve hayatta olan engellilerin engel gruplarına göre dağılımları

Tablo 3. Evde bakım hizmeti verilen özel gereksinimli çocuğun bakımdan sorumlu kişilere ait demografik özellikler.

Tablo. 4. Evde bakım hizmeti verilen özel gereksinimli çocuğa ait demografik özellikler.

Tablo .5 . Çarpıklık ve Basıklık Düzeyleri

Tablo . 6. Ölçeklerin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum puan değerleri

Tablo. 7. Ebeveynlerin Yaşam Doyumları, Durumluk Kaygı ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Aralarındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo. 8. “Anne-Baba-Diğer” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Tablo. 9. “Evde bakım ücretinden yararlanma süresi” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Tablo. 10. “Ailedeki Çocuk Sayısı” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Tablo. 11. Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Yaşa Göre ANOVA Dağılımları

Tablo. 12. Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Algılanan Ekonomik Gelire Göre ANOVA Dağılımları

Tablo. 13. Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çocuğun Yaşına Göre ANOVA Dağılımları

Tablo. 14. Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre t- testi Dağılımları

Tablo. 11. “Bakımla Sorumlu Kişinin Eğitim Durumu” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Tablo. 12. “Bakımla Sorumlu Kişinin Yaşı” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Tablo. 13. “Algılanan ekonomik gelir” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Tablo. 14. Çocuğun yaşı” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Tablo. 15. Çocuğun cinsiyeti” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin t-testi Dağılımları

Tablo. 16. “Çocuğun Doğum Sırası” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Tablo. 17. “Çocuğun eğitime devam durumu” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin t-testi Dağılımları

Tablo. 18. “Çocuğun Tek/Çoklu Yetersizlik Durumu” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin t-testi Dağılımları

Tablo. 19. “Çocuğun Yetersizlik Türü ” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Evde Bakım Hizmetinden Yararlanan Özel Gereksinimli Bireylerin Ebeveynlerinin Yaşam Doyumu İle Durumluk Ve Sürekli Kaygı Durumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam 104 sayfalık kısmına ilişkin, 23/07/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%23** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

23/07/2024

Şeyda YAKUT

Doç. Dr. Şerife Şenay İLİK

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

23/07/2024

Şeyda YAKUT

KISALTMALAR

Kısaltmalar

YDÖ: Yaşam Doyum Ölçeği

DKÖ: Durumluk Kaygı Ölçeği

SKÖ: Sürekli Kaygı Ölçeği

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Özel Eğitim Anabilim Dalı
Özel Eğitim Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

EVDE BAKIM HİZMETİNDEN YARARLANAN ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN EBEVEYNLERİNİN YAŞAM DOYUMU İLE DURUMLUK VE SÜREKLİ KAYGI DURUMLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

ŞEYDA YAKUT

Bu araştırma Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli çocuğa sahip olan ailelerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın deseni, ilişkisel tarama yöntemi olarak belirlenmiştir. Çalışmaya Ankara Sincan Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğünden özel gereksinimli çocuğa sahip evde bakım hizmetinden yararlanan 178 ebeveyn katılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği (Öner ve Le Compte, 1985), Yaşam Doyumu Ölçeği (Diener, 1985), Kişisel Bilgi Formu olmak üzere üç ölçek kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel analizi SPSS 25.00 programı aracılığıyla yapılmıştır.

Araştırma sonucunda evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyi ortalama düzeyde bulunmuştur. Evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumu ile durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri evde bakım ücretinden yararlanma süresi, bakım sorumlusu, çocuk sayısı, ebeveynlerin eğitim durumları, çocuğun yaşı, çocuğun doğum sırası, çocuğun eğitime devam durumu, çocuğun tek/ çoklu yetersizlik durumu, çocuğun yetersizlik türü durumu değişkenleri ile anlamlı olarak ilişkili olduğu tespit edilmiş, çocuğun cinsiyeti değişkeni ile anlamlı ilişki bulunmamıştır. Evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyi evde bakım ücretinden yararlanma süresi, bakım sorumlusu, çocuk sayısı, ebeveynlerin eğitim durumları, çocuğun yaşı, çocuğun doğum sırası, çocuğun eğitime devam etme durumu, çocuğun tek/ çoklu yetersizlik durumu, çocuğun yetersizlik türü değişkenleri ile anlamlı olarak ilişkili olduğu tespit edilmiş, çocuğun cinsiyeti değişkeni ile anlamlı ilişki bulunmamıştır. Evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyi evde bakım ücretinden yararlanma süresi, bakım sorumlusu, çocuk sayısına, ebeveynlerin eğitim durumları, çocuğun yaşı, çocuğun doğum sırası, çocuğun eğitime devam durumu, çocuğun yetersizlik türü değişkenleri ile anlamlı ilişkili olduğu, çocuğun cinsiyeti değişkeni ve çocuğun tek/ çoklu yetersizlik durumu ile anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel Gereksinimli Çocuk, Ebeveyn, Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı, Evde Bakım Hizmeti

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Special Education
Special Education Program
Master Thesis

INVESTIGATION OF THE LIFE SATISFACTION, CONDITION AND CONTINUOUS ANXIETY OF THE PARENTS OF INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS USING HOME CARE SERVICE ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES

ŞEYDA YAKUT

This research aims to examine the relationship between life satisfaction, state and trait anxiety levels of families with children with special needs of different types of inadequacies who benefit from the home care service of the Ministry of Family and Social Services. For this reason, the design of the research was determined as the relational scanning method. The sample was reached directly by using the complete count method, which does not take samples from the population. 178 parents of children with special needs who benefit from home care services from Ankara Sincan Social Service Center Directorate participated in the research. Three scales were used as data collection tools in the study: State and Trait Anxiety Scale (Öner and Le Compte, 1985), Life Satisfaction Scale (Diener, 1985) and Personal Information Form. Statistical analysis of the data was made through SPSS 25.00 program. Statistical analysis of the data was made through the SPSS 25.00 program, and "percentage", "arithmetic mean", "standard deviation", "percentage", "arithmetic mean", "standard deviation", Statistical techniques such as independent samples t-test, one-way analysis of variance (ANOVA) and Pearson Correlation Coefficient were used.

As a result of the research, the life satisfaction, state and trait anxiety levels of the parents of individuals with special needs who benefit from home care services were found to be at average levels. It has been determined that there is a negative relationship between life satisfaction and state and trait anxiety levels of parents of children with special needs who benefit from home care services. It has been determined that parents' life satisfaction levels differ significantly with the variables such as the duration of benefiting from the home care fee, the caregiver, the number of children, the educational status of the parents, the child's age, the child's birth order, the child's education attendance, the child's single/multiple disability status, and the gender of the child. no significant difference was found. The state anxiety level of parents with children with special needs who benefit from home care services is significantly related to the variables such as the duration of benefiting from the home care fee, the caregiver, the number of children, the educational status of the parents, the child's age, the child's birth order, the child's attendance at education, and the child's single/multiple disability status. It was determined that there was no significant difference with the child's gender variable. The trait anxiety level of parents with children with special needs who benefit from home care services differed significantly with the variables such as the duration of benefiting from the home care fee, the care person, the number of children, the educational status of the parents, the child's age, the child's birth order, the child's education attendance, and the child's gender variable and No significant difference was found depending on the child's single/multiple disability status.

Keywords: Child With Special Needs. Parent, Life Satisfaction, State And Treat Anxiety

BÖLÜM 1

Bu bölümde araştırma ile ilgili problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmadaki sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlar açıklanmıştır.

1. GİRİŞ

Toplumun en küçük birimini oluşturan ailede çocuk önemli bir yerdedir. Çocuk, anne ve babanın ürünü, neslin devamını sağlayacak güç, anne ve babanın gelecekteki güvencesi olarak kabul edilmektedir (Ataman, 2003). Aile, üyelerinin birbirine maddi ve manevi destek sunduğu, yeni nesiller yetiştirdiği ve toplumun değerlerini aktaran temel sosyal yapıdır. (Avşaroğlu, 2012).

Anne/baba olma süreci, birçok insan için yaşamın en önemli olaylarından biridir. Aileler, yeni bir bireyin dünyaya geleceğini öğrenmeleriyle birlikte, çocuklarıyla ilgili planlar yapmaya başlarlar. Ancak, hamilelikte, doğum sırasında veya sonrasında çocuklarının engelli olduğunu öğrenmeleri, bu beklentilerini ve hayallerini büyük bir hayal kırıklığına uğratabilmekte ve anne baba adaylarını zorlu bir sürece sokmaktadır (Yazıcı ve Durmuşoğlu, 2017).

Çocuğun doğumu, bir ailenin hayatında önemli bir dönemeçtir ve genellikle ebeveynlerin beklentisi, sağlıklı ve normal bir gelişime sahip çocuklara sahip olmaktır. Ancak, bir çocuğun özel gereksinimli olduğunu öğrenmek aile için önemli ölçüde stres ve kaygı yaratan bir olaydır. Özel gereksinimli çocuğa sahip olmanın getirdiği zorluklarla başa çıkmak ekstra çaba ve enerji gerektirebileceği için anne babalar zaman zaman yorgunluk ve duygusal tükenmişlik yaşayabilirler. Bu da aile içindeki ilişkileri etkileyebilir ve eşler arasında gerginliklere, suçlamalara ve çatışmalara yol açabilir (Öztürk, 2011).

Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler, iletişim güçlükleri, sosyal becerilerin geliştirilmesi, çocuğun eğitimi ve tedavisi gibi konularda destek arayışındadır. Bu süreçler, ailelere ekonomik zorluklar da getirebilir, bu yüzden ailelerin dış destek ve uzman yardımı alma ihtiyacı vardır. Bu durum, çeşitli sorunlara yol açabilir (Özşenol ve Işıksan, 2003).

Özel gereksinimli çocuklara sahip aileler, sosyal yaşamlarının kısıtlanmasıyla kaygı ve endişe yaşayabilirler. Bu durum, başa çıkma becerilerinin yetersizliğiyle birleşince, ebeveynler çocuklarının özelliklerini kabullenmekte zorlanabilirler. Ebeveynler, günlük

yaşamlarında olumsuz duyguları ve düşünceleri ifade ederek sorunlarla başa çıkmaya çalışabilirler, ancak bu durum onları problemin içinde kaybolmaya iter (Güleç, 2022).

Özel gereksinimli bir çocuğun doğumu, ailelerin yaşam şeklini önemli ölçüde değiştirir ve ek görevler ile sorumluluklar getirir. Bu durum, ailelerin stresle başa çıkmakta zorlanmalarına, zaman yönetimi ve günlük aktivitelerde sıkıntı yaşamalarına yol açabilir ve yaşam kalitesini düşürerek depresyona neden olabilir. Aileler, bu zorluklarla başa çıkmak için destek ve bilgiye ihtiyaç duyarlar (Bayraktar, 2015).

1.1. Problem Durumu

5378 Sayılı Özürlüler Kanunu'nda özürlü; bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini doğuştan veya sonradan kaybederek yaşama uyum sağlama ve günlük ihtiyaçlarını karşılama güçlüğü çeken ve bu nedenle çeşitli destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi olarak tanımlanmıştır (Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat, 2010).

Özel gereksinimli bir çocukla yaşamak, aile üyeleri üzerinde toplumsal, psikolojik ve maddi olarak etkiler yaratmaktadır. Bu durum, ebeveynlerin stres yaşamasına, günlük yaşamın gereksinimlerini gerçekleştirmelerinde zorlanmalarına neden olur. Ayrıca, anne ve babalar, sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşayabilirler, bu da evlilik ve duygusal ilişkiler üzerinde baskı oluşturabilir. Çocuk için harcanan zaman, para ve enerji ile birlikte gelen duygusal zorluklar, ebeveynlerin stres yaşamasına neden olabilir (Küçüker, 2001).

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak, aileler için beklenmedik bir yaşam dönüşümü ve yeni zorluklar demektir. Anne ve babalar, çocuklarının normal gelişimini endişeyle takip ederler ve geleceği belirsizliklerle dolu bulurlar. Bu durum, ebeveynlerin sürekli olarak endişe ve kaygı yaşamasına neden olabilir (Doğru ve Arslan, 2008; Deniz, Dilmaç ve Arıcak, 2009; Ünal-Karagüven ve Demirtaş, 2022). Özel eğitim, terapi seansları, tıbbi kontroller ve diğer destek hizmetleri için düzenli olarak zaman ve kaynak ayırmak gerekmektedir. Bu durum, anne ve babaların günlük yaşamlarında büyük bir değişiklik yapmalarını ve çocuklarının özel ihtiyaçlarına odaklanmalarını gerektirir. Bu sürekli artan sorumluluklar ve talepler, anne ve babaların stres seviyelerini artırır. Bu da aile içindeki ilişkileri etkileyebilir ve eşler arasında gerginliklere, suçlamalara ve çatışmalara yol açabilir (Öztürk, 2011).

Yaşam doyumu, bir bireyin beklentileriyle gerçek durumu arasındaki karşılaştırma sonucunda elde edilen bir kavramdır. Bu kavram, bir kişinin ne istediğiyle neye sahip olduğunun değerlendirilmesiyle ortaya çıkar (Akarsu, 2014). Ancak, yaşam doyumu sadece

özel gereksinimli çocuğun varlığına dayalı bir ölçüm değildir. Aileler, destek ve yardım arayışlarıyla, iletişim güçlüklerini aşmak, çocuğun sosyal becerilerini geliştirmek, eğitim ve tedavi süreçlerini yönetmek için kaynaklara başvurabilirler. Bu şekilde, çocuğun gelişimi ve ailenin ihtiyaçlarına uygun destek sağlandığında, yaşam doyumu artabilir. Yaşam doyumunu etkileyen faktörler arasında ailelerin duygusal destek alma, profesyonel yardım alma, sosyal ağlara erişim gibi faktörler de bulunur. Ailelerin çocuklarının bakımı ve gelişimi konusunda bilgi edinmeleri, kendi ihtiyaçlarını göz ardı etmemeleri ve destek kaynaklarını kullanmaları, yaşam doyumunu artırabilir.

Alan yazında özel gereksinimli, yaşam doyumu ve durumluk ve sürekli kaygı ile ilgili birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir (Doğru ve Arslan, 2008; Deniz, Dilmaç ve Arıca, 2009; Ünal-Karagüven ve Demirtaş, 2022; Kaner, 2004; Akandere ve diğerleri, 2009; Okutan, 2016; Çattık, 2015; Say, 2020; Bozdemir, 2023; Lu, Wang, Lin, Pang ve Chen, 2021; Addabbo ve Sciulli, 2016; Koca, 2017; Doğru ve Arslan, 2008; Coşkun ve Akkaş, 2009; Gürkan ve Altay, 2023; Orr, 1993). Bu çalışmaların genel ortak özelliği ebeveynlerin eğitim, yaş gibi durumlarına göre yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı durumunu incelemeye yönelik çalışmaların olduğu görülmektedir.

Bu çalışma, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin faydalanmakta oldukları aylık evde bakım ücretinin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı durumları arasındaki ilişkiyi saptamaya ve bazı değişkenlere göre incelemeye yöneliktir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne uygulanmakta olan evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı durumları düzeyinin saptanması, aralarındaki ilişkinin incelenmesidir.

1.2.1. Problem cümlesi

1- Evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyi nedir?

2- Evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

3- Evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin değişkenler açısından arasında ilişki var mıdır?

1.2.2. Araştırmanın alt problemleri

1. “Anne-baba-diğer” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
2. “Evde bakım ücretinden yararlanma süresi” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
3. “Ailedeki çocuk sayısı” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
4. “Bakımla sorumlu kişinin eğitim durumu” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
5. “Bakımla sorumlu kişinin yaşı” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
6. “Algılanan ekonomik gelir” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
7. “Çocuğun yaşı” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
8. “Çocuğun doğum sırası” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
9. “Çocuğun cinsiyeti” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
10. “Çocuğun eğitime devam durumu” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
11. “Çocuğun tek/ çoklu yetersizlik durumu” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
12. “Çocuğun yetersizlik türü” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde algılanan yaşam doyumu ile durumluk ve sürekli kaygı durumu arasındaki ilişkinin belirlenmesi önemlidir. Ayrıca, evde bakım hizmeti desteğinin bu ilişkileri ne derece etkilediği de araştırmanın odak noktasıdır. Bu çalışma, ebeveynlerin yaşam kalitesini etkileyen faktörleri anlamamızı ve bu alanda yapılacak müdahaleleri daha etkili hale getirmemizi sağlayacaktır.

Araştırma, ebeveynlerin yararlandığı evde bakım ücretinin yaşamlarındaki etkisini inceleyerek, ebeveynler için hazırlanacak eğitim programları, psikolojik destek hizmetleri ve çeşitli sosyal destek hizmetlerinin belirlenmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu bağlamda, evde bakım ücretinin, ebeveynlerin yaşam doyumu ve kaygı düzeyleri üzerindeki rolünü belirlemek, bu ailelere sunulacak destek hizmetlerinin türü ve kapsamını daha etkili bir şekilde planlamaya yardımcı olacaktır. Elde edilecek bulgular, ailelerin ihtiyaçlarını daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Ayrıca ölçülen yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı durumlarının hangi değişkenlerle ilişkili olduğunun belirlenmesi, ailelere sunulacak hizmetlerin türü ve sıklığı bakımından alan uzmanlarına, sosyal politikalara yol gösterici olması bakımından önemlidir.

Araştırma bulguları, ebeveynlerin yaşam doyumunu olumsuz etkileyen çocuğun özel gereksinim türü, şiddeti ve yaşı gibi faktörleri belirlemeye yardımcı olacaktır. Bu sayede, bu faktörlerin etkisini azaltmaya yönelik müdahaleler geliştirilebilir ve ebeveynlerin yaşam doyumu artırılabilir. Araştırma, ebeveynlerin hangi durumlarda ve neden kaygı duyduklarını belirlemeye yardımcı olacaktır. Bu bulgular ile ebeveynlerin durumluk ve sürekli kaygılarını azaltmaya yönelik sosyal destek hizmetlerinin türü, boyutu, süresi ve sıklığının planlanması, ailelerin hangi alanlarda daha fazla desteğe ihtiyaç duyduğunun tespit edilmesi açısından önemli bilgiler sunacaktır.

1.4. Sayıtlar

Bu araştırmada geçerli olan varsayımlar aşağıda sıralanmaktadır.

1. Aileler ölçeklere vermiş olduğu cevapları gerçeği yansıtmaktadır.
2. Araştırmaya katılan ailelerin görüşleri tarafsızdır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın bazı sınırlılıkları vardır. Bunlar,

1. Araştırma Ankara ili Sincan ilçesi sınırları içerisinde yaşamakta ve Ankara Sincan Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğünün evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli 0-18 yaş aralığında çocuğa sahip ebeveynler ile sınırlı olmasıdır.
2. Araştırmanın verileri " Durumluk Ve Sürekli Kaygı Ölçeği" , "Yaşam Doyumu Ölçeği" ve araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ile sınırlı olmasıdır.
3. 2023- 2024 (Ekim-Şubat ayları) aralığında veriler toplanılmıştır.

Bu nedenle araştırma sonuçları yorumlanırken yukarıda belirlenen sınırlılıklar göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmada veriler Ankara Sincan Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğünde özel gereksinimli çocuğa sahip evde bakım hizmetinden yararlanan ailelere ölçeklerin yazılı dokümanı yüz yüze görüşme yapılarak araştırmacı tarafından yanıtlar toplanılmıştır.

1.6. Tanımlar

Özel Gereksinimli: Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve koruma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi (Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat, 2010).

Yaşam Doyumu: Bu, bir kişinin ne istediği ile neye sahip olduğunu karşılaştırarak elde edilen sonuçtur; yani, kişinin beklentileriyle gerçek durumu kıyaslamasıyla ortaya çıkan sonucu ifade eder (Akarsu, 2014).

Durumluk ve Sürekli Kaygı Durumu: Tehlike beklentisi, huzursuzluk, gerilim ve korku ile karakterize edilen hoş olmayan bir duygusal durumdur (Öktem, 1998).

Evde Bakım Ücreti Hizmeti: Evde bakım yardımı, memur aylık katsayısının 10.000 gösterge rakamı ile çarpımı sonucu bulunacak tutar kadar, aylık olarak bakım verene ödenir (Evde Bakım Yönetmeliği, 2023).

BÖLÜM 2

2. Alan Yazın

Bu bölümde, araştırmanın değişkenlerine ve ilgili kavramlara dair yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Bu bölümde özel gereksinimli birey, özel gereksinim türleri, bakım hizmetleri ile ilgili kuramsal bilgiler ele alınmıştır.

2.1. Özel Gereksinimli Birey Tanımı ve Özel Gereksinim Durumu

Özürlüler Kanunu'nda, özel gereksinimli birey; doğuştan veya sonradan bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini kaybederek yaşama uyum sağlamakta ve günlük ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan, çeşitli destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi olarak tanımlanmıştır (Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat, 2010).

31.05.2006 tarih / 26184 sayılı Resmî Gazete de yayınlanan ve (21.7.2012 / R.G.: 28360) tarihinde değişiklik yapılan Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Yönetmeliği'nde “Özel eğitime ihtiyacı olan birey: Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri bakımından akranlarından önemli ölçüde farklılık gösteren bireyler” olarak tanımlanmaktadır.

20.02.2019 tarih ve 30692 sayılı Resmi Gazete’ de Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığının ortaklığınca hazırlanan “Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik (ÇÖZGER)” yayınlanmıştır. Yönetmeliğin 4. maddesinin (n) bendinde özel gereksinim, bireyin toplumsal yaşama eşit katılımını sağlamak için bedensel ya da gelişimsel işlev kısıtlılığı olmayan diğer bireylerden farklı olarak sağlık, eğitim, rehabilitasyon, cihaz, protez, çevresel düzenlemeler ve diğer sosyal ve ekonomik haklara ve hizmetlere gereksinim duyması, şeklinde tanımlanmıştır.

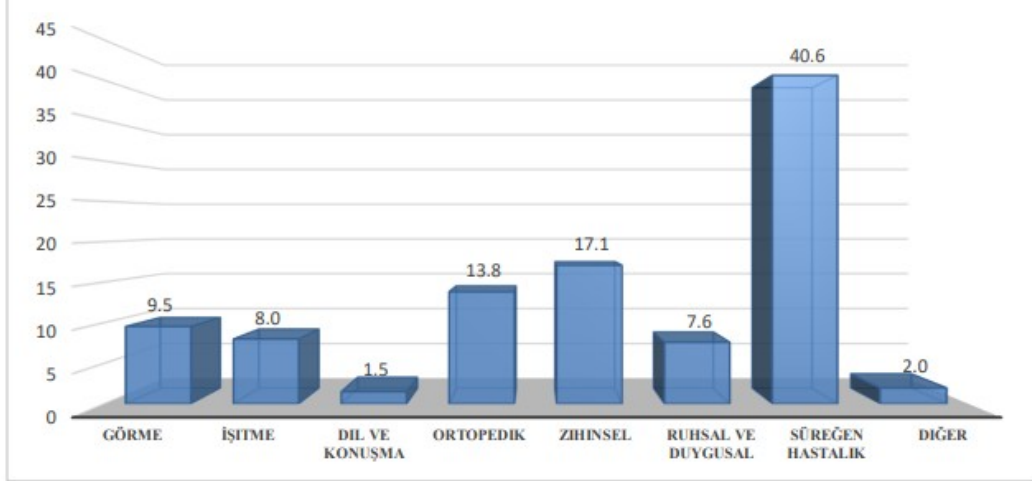
Toplumda aynı yaş grubundaki çocuklar arasında farklılıklar olabilir. Bu farklılıklar bazen çocuğun bilişsel davranışları, iletişim becerileri, motor hareketleri ve sosyal-duygusal özelliklerinde yetersizliklere neden olabilir. Bu durumda çocuk, günlük yaşam becerilerini yerine getiremeyebilir ve genel eğitim ortamından yararlanamayabilir. Bu tür çocuklar, bir ya da daha fazla gelişim alanında farklılıkları olan ve "özel gereksinimleri olan" çocuklar olarak adlandırılır (Metin, 2018).

Özel gereksinimli bireyler, kendi başlarına bazı gereksinimlerini yerine getirmekte zorlanan ve genellikle bir destekçiye ihtiyaç duyan bireylerdir. Zihinsel veya bedensel olarak normalin altında veya üstünde olan akranlarına göre farklı gelişim gösteren bireyler olarak tanımlanabilirler (Çetin ve Kurnaz, 2017).

Özel gereksinimli olma, kişinin yaşamsal aktivitelerini önemli ölçüde sınırlayan fiziksel veya zihinsel bir bozukluktur. Bu durum, doğuştan veya edinilmiş nedenlerden kaynaklanabilir,

doğum öncesinde, sırasında veya sonrasında meydana gelebilir (Kuru Aktürk, N.B.,2023).

Tablo. 1. Ulusal veri sisteminde kayıtlı yetersizlik gruplarına göre özel gereksinimli birey dağılımları

Türkiye'nin 31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla nüfusu 85 milyon 279 bin 553'tür. Engelli nüfusa ilişkin veri ihtiyacını karşılamak amacıyla "Ulusal Engelli Veri Sistemi" oluşturulmuştur. Bu sistem, Engelli Sağlık Kurulu Raporlarına dayanmaktadır. Sisteme kayıtlı ve hayatta olan engelli sayısı 2.511.950'dir, bunların 1.414.643'ü erkek, 1.097.307'si kadındır. Ağır engeli olan kişi sayısı ise 775.012'dir (Engelli ve yaşlı istatistik bülteni, 2023).

2.2. Özel Gereksinimli Sebepleri

Doğum öncesi, doğum anında, doğum sonrası olmak üzere özel gereksinimliğe sebep olan faktörler 3 kategoriye ayrılmaktadır.

Doğum Öncesi Sebepler (Prenatal Nedenler)

Annenin yaşı, annenin gebelik döneminde aldığı besinler ve gebelik sürecinde kullandığı ilaçlar, gebelikte sigara-alkol kullanımı, radyasyona maruz kalma durumu, gebelik döneminde yaşanan hastalıklar, akraba evlilikleri, kan uyuşmazlığı durumu, sahip olunan kalıtsal hastalıklar, metabolik hastalıklar doğum öncesi nedenler arasında yer almaktadır (Baykoç, 2017).

Doğum Anı Sebepler (Perinatal Nedenler)

Doğum sürecinde bebeğin düşük doğum ağırlığı, oksijensiz kalma durumu, travmatik doğum, annenin enfeksiyon geçirmesi, çoğul gebelik, bebekte kordon dolanması gibi faktörler

risk oluşturabilir. Ayrıca, annenin normal doğum sürecinden önce ya da geç doğum yapması ve bebeğin geliş pozisyonu da bu riskleri artırabilir (Alpgan, 2018).

Doğum Sonrası Nedenler (Postnatal Nedenler)

Çocuğun geçirmiş olduğu hastalıklar, çocuğun yetersiz ve dengeli olmayan şekilde beslenmesi, yetersiz çevre koşulları, metabolik bozukluklar, fiziksel ve ruhsal travmalar, ihmal ve istismar, kazalar ve zehirlenmeler doğum sonrası nedenler arasında sayılabilmektedir (Metin, 2018).

Gebelik sürecinde düzenli kontroller, genetik danışmanlık, yüksek riskli gebelerin takibi ve anne adaylarına verilen eğitim gibi önlemler, güvenli bir doğum için önemlidir. Yenidoğan takipleri, aşılar ve taramalar (fenilketonüri, kistik fibrozis, biyotinidaz eksikliği) da sağlıklı bir bebek için önemli önlemlerdir ve doğum sonrası engellilik riskini azaltır (Kuru Aktürk ve Ekim, 2023).

2.3. Özel Gereksinimli Bireylerin Sınıflandırılması

Özel gereksinimli çocuklar arasında büyük bireysel farklılıklar bulunur ve genelleme yapmak genel popülasyondaki çocuklara göre daha zor olabilir (Eripek, 2005).

Özel gereksinimli çocukların sınıflandırılmasında genellikle yetersizlik türlerine göre bir ayırım yapılmaktadır. Yetersizliklerin çeşidi ve şiddetine göre, günlük yaşamlarında zorluklar yaşamakta ve yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Bu sınıflandırma, ihtiyaç duyma seviyesi ve yetersizliklerin görülme oranına göre yapılmaktadır (Eldeniz Çetin, 2017).

Engelli bireyler, doğuştan veya sonradan çeşitli nedenlerle görsel, işlevsel, zihinsel veya ruhsal farklılıklara sahip olan kişilerdir (MEB, 2011). Özel gereksinim alanları, hem benzer hem de farklı özelliklere sahip olabilir. Özel gereksinim, tek bir alanda görülebileceği gibi birden fazla alanda da ortaya çıkabilir. Sonuç olarak, bir çocuk birden fazla alanda özel gereksinime ihtiyaç duyabilir (Aksoy, 2021).

2.3.1. Ortopedik Yetersizlik

Ortopedik engel, doğuştan veya sonradan ortaya çıkabilen bir durumdur ve engelin derecesine göre bireyin yaşamını etkileyebilir. Sonradan ortaya çıkan ortopedik engellerde, bireyin duruma alışması zaman alabilir ve bu süreçte destek hizmetlerinin sağlanması son derece önemlidir. Hızlı bir şekilde durumu kabullenerek sosyal ve eğitimsel yaşamın sürdürülmesi gerekmektedir (MEB, 2011).

Ortopedik yetersizlikler, merkezi sinir sistemi zedelenmesi ve kas iskelet sistemi zedelenmesi olarak tanımlanabilir. Merkezi sinir sistemi zedelenmesi, sinir sisteminin hasar

görmesi sonucu vücudun bazı bölgelerinde işlev bozukluklarına yol açabilir. Bu durum, o bölgelerin kullanımını, hareketini, duyusunu ve kontrolünü etkileyebilir. Kas iskelet sistemi zedelenmesi ise kas iskelet sistemi hastalıklarını içerir (Arl ve Gürsoy, 2018).

Ortopedik özel gereksinimlilik, bireyin fiziksel yapıdaki kısıtlamalar nedeniyle çalışma, ihtiyaçları karşılama ve sosyal hayata tam katılımını engelleyen bir özel gereksinimlilik türüdür (Özata ve Karip, 2017).

2.3.2. Görme Yetersizliği

Yasal tanıma göre, kör olarak kabul edilen kişiler, düzeltmelerle birlikte olağan görme güçlerinin 1/10'una sahip olanlar veya görme alanı 20 dereceden daha dar olanlardır. Görme keskinliği 20/200 veya daha az olan kişiler kör olarak kabul edilir. 20/200 ifadesi, normal bir görme yetisine sahip bir kişinin 200 feet (61 metreye yakın) uzaklıktan görebildiği bir nesneyi, görme özel gereksinimli bir kişinin sadece 20 feet (yaklaşık 6 metre) uzaklıktan veya daha yakından görebildiğini ifade eder. Başka bir deyişle, normal bir gören kişi tarafından 6.1 metreden görülebilen bir nesneyi, görme yetersizliği olan kişi yaklaşık 60 cm'den veya daha yakından görebilir veya hiç göremeyebilir. Bu nedenle, yasal tanıma göre bu koşulları karşılayan kişiler kör olarak kabul edilir (Özyürek, 1998).

Görme yetersizliği, kişinin görme kapasitesinin kısmen veya tamamen yetersiz olması nedeniyle eğitsel performansının ve sosyal uyum becerilerinin olumsuz etkilendiği durumu ifade eder (Güven, 2015).

2.3.3. Dil ve Konuşma Yetersizliği

Bu gruba, herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmada bozukluklar yaşayan kişiler dahildir. İşitme yetisi olmasına rağmen konuşamayanlar, gırtlakları alınmış olanlar, konuşma için araç kullananlar, kekemeler, afazi veya dil-kulak-damak-çene yapısında bozuklukları olanlar bu kategoriye girer (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2002).

Dil ve konuşma bozukluğu olan çocukların genel özelliklerine bakıldığında, işitsel ve görsel bilgileri işleme, bilişsel işlem yapma ve yorumlama, uzun süreli bellekten bilgi çağırma, fonolojik bilgileri biriktirme ve motor planlama becerilerinde zorluklar yaşadıkları belirlenmiştir (Şanverdi, 2021).

2.3.4. İşitme Yetersizliği

İşitme engeli, bir kişinin işitme duyarlılığının gelişimini, uyumunu ve özellikle iletişim becerilerini yeterince yerine getirememesi durumudur. İşitme engeli olan bireyler, çeşitli nedenlerle işitme kaybı yaşarlar ve bu bireyler genellikle "sağır, dilsiz, işitme özürlü" olarak adlandırılır (MEB, 2011).

İşitme kaybının biçimi, boyutu, derecesi, kaybın yaşandığı yaş, çocuğun zihinsel gelişimi, bireyin ve çevrenin tutumu gibi birçok faktör, işitme yetersizliği olan bireylerin sorunlarının şekil almasını ve şiddetini etkiler (Avcıoğlu, 2012).

2.3.5. Zihinsel Yetersizlik

Zihinsel yetersizlikle ilgili ilk tanımların M.Ö. 400'lerde Hipokrat tarafından yapıldığı kabul edilir, ancak ciddi tanım çabaları 16. yüzyıla kadar sınırlı kalmıştır. Fransız psikiyatrist Esquirol, 1845'te zihinsel engelli bireyleri "idiot" olarak adlandırarak, bu durumu zihinsel işlevlerin normal gelişimine engel olacak şekilde eksikliği ifade eden bir durum olarak tanımlamıştır. Ayrıca, zihinsel engelliğin akıl hastalığından farklı olduğunu ve bir sürekli spektrum içinde olduğunu öne sürmüştür (Sucuoğlu, 2015).

Zihinsel yetersizlik (ZY), gelişimsel süreç boyunca başlayarak zihinsel işlevlerde kısıtlılığa yol açan bir nörogelişimsel bozukluktur. Bireyin yaş, cinsiyet ve sosyokültürel çevresi göz önüne alındığında, ev, okul, iş ve toplum gibi çeşitli ortamlarda iletişim, toplumsal katılım ve bağımsız yaşam gibi günlük yaşam aktivitelerinde işlevsellikte kısıtlılıklar gözlemlenir (Köroğlu, 2022).

Zihinsel yetersizlik, bireylerin büyüme ve gelişme sürecinde bilişsel farklılıklar gösterdiği durumu ifade eder. Bu bireyler, diğerlerinden bilişsel büyüme hızı ve ulaştıkları bilişsel işlev düzeyi açısından farklılık gösterebilirler (Eripek, 2009).

Zihinsel olarak yetersiz bireyler, bağımsız bir yaşam sürebilmek ve topluma entegre olabilmek için genellikle eğitici destek gerektirirler. Bu destek, bireyin topluma kazandırılması ve bağımsız bir birey olmalarının hedeflendiği bir süreci kapsar (Özbey ve Diken, 2010).

Zihinsel yetersizliği olan kişilerin yaygınlık miktarının belirlenmesinde genellikle zeka testleri kullanılır. Bu ölçümlere dayanarak yapılan düzenlemeye göre, nüfusun yaklaşık %3'ü zihin yetersizliği olan bireylerden oluşmaktadır. Bu oranın %2,3'ü hafif düzeyde, %0,6'sı orta düzeyde ve %0,1'i ise ağır ve çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylerden

oluşmaktadır. Zeka testlerine ek olarak uyum ölçütü de göz önüne alındığında, nüfusun %1'i zihinsel yetersizliği olan bireyler olarak ifade edilmektedir (Özokçu, 2013).

Hafif, orta, ağır ve çok ağır terimleri zihin yetersizliğinin farklı seviyelerini belirtmek için kullanılmaktadır.

1. *Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliğe Sahip Birey*: Bu bireyler, Ram'dan alınan eğitsel raporlarla hazırlanan Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları (BEP) ile tipik gelişen akranlarıyla birlikte eğitim alabilirler veya özel eğitim sınıflarında eğitim görebilirler (MEB, 2020).
2. *Orta Düzeyde Zihinsel Yetersizliğe Sahip Birey*: Orta-ağır düzeyde zihinsel yetersizlik gösteren bireyler, erken çocukluk ve okul öncesi dönemlerinden itibaren gelişimlerinde gerilikler yaşarlar. Bu gerilikler zamanla artar ve bu zorluklara davranış problemleri de eşlik edebilir (Sucuoğlu, 2007)
3. *Ağır Ve Çok Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizliğe Sahip Birey*: Ağır ve çok ağır düzeyde zihin yetersizlik, genellikle doğum esnasında veya doğumun hemen ardından fark edilebilir (Eripek, 2009).

2.3.6. Süreğen Hastalık

Süreğen hastalık, doğumdan sonra ortaya çıkan veya doğumla birlikte olan bir rahatsızlıktır. Kişinin eğitim, iş ve sosyal uyumunu olumsuz etkiler. Süreğen hastalıklar, sürekli bakım ve tedavi gerektirir (Yıldırım, 2011).

Uzun süre bakım ve tedavi gerektiren süreğen hastalıklar, bireylerin eğitim ve gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu hastalıklar arasında çeşitli kanser türleri, genetik hastalıklar, kalp hastalıkları, şeker hastalığı ve astım gibi durumlar yer alır. Bazıları doğuştan, bazıları ise sonradan ortaya çıkar (Yılmaz, 2018).

Süreğen hastalıklar arasında şunlar bulunmaktadır: Kalıtsal rahatsızlıklar, doğuştan gelen kalp hastalıkları, epilepsi (sara), kronik böbrek yetmezliği, kanserler, hemofili (kan pıhtılaşması yetersizliği), diyabet (şeker hastalığı), kistik fibrozis, astım, Akdeniz anemisi (talassemi), kalp-damar hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme organı hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, endokrin ve metabolik hastalıklar, ruhsal davranış bozuklukları, sinir sistemi hastalıkları ve AIDS'tir (Bolat, 2018).

2.3.7 Öğrenme güçlüğü Yetersizliği

Öğrenme güçlüğü, okuma yazma, matematik-aritmetik becerileri, konuşma, dinleme, akıl yürütme yeteneği gibi alanlarda bireyin zorluk yaşamasını ifade eder (MEB, 2011).

Özgül öğrenme güçlükleri, normal zeka düzeyine, sağlam bir duyuusal yeteneklere, iyi bir motivasyona, yeterli öğretim kaynaklarına ve sosyokültürel olanaklara sahip bireylerde dahi beklenmedik, spesifik ve kalıcı zorluklarla ortaya çıkan nörodavranışsal bozukluklardır. Bu güçlükler, özellikle üretken okuma ve yazma (disleksi), yazma (disgrafi) veya matematik (diskalkuli) yeteneklerinin elde edilmesinde ve kullanımında görülür (Tanrıverdi, 2023).

Özgül Öğrenme güçlüğü farklı yaş gruplarında farklı şekillerde görülmekle beraber okuma, yazma, matematik bozukluğu şeklinde gruplandırılmakta ve disleksi, yazmada güçlük (Disgrafi), matematik güçlüğü (Diskalkuli), motor planlamada zorluk (Dispraksia), sözel olmayan öğrenme güçlüğü gibi ana sorunlar eşlik etmektedir (Aral ve Gürsoy, 2018).

2.3.8 Otizm Spektrum Bozukluğu

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), belirtileri çocukluk döneminden başlayarak yaşam boyu devam eden, sosyal etkileşim ve iletişim becerilerini olumsuz etkileyen nörogelişimsel bir bozukluktur. OSB'ye sahip bireyler sınırlı ilgi alanlarına sahip olabilirler ve tekrarlayıcı davranışlar sergileyebilirler (Aydın ve Özgen, 2018).

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) bir hastalık değildir ve tıbbi bir tedavisi yoktur. Tanısı, uzmanlar tarafından klinik gözlemler ve değerlendirme ölçekleri kullanılarak konulabilir ve her toplumda sosyoekonomik durumdan bağımsız olarak görülebilir (Diken ve Bakkaloğlu, 2018).

Günümüzde birçok ülkede ölçüt alınan American Psychiatric Association (APA), otizmi üç alanda tanımlamaktadır.

1. Toplumsal Etkileşim Bozukluğu: Sosyal ilişkilerin bozulması sonucunda toplumsal uyum becerilerinin nitelik açısından bozulmasıdır.
2. İletişim Bozukluğu: Sözlü veya sözlü olmayan alanda yaşanan iletişim bozukluğudur.
3. Davranışsal ve Rutin Bozukluğu: Sınırlı ilgi ve aktivitelerle birlikte tekrarlayıcı davranışlar görülür. Otizm spektrum bozukluğu tanısı olan bireylerde belirgin şekilde sosyal etkileşim, iletişim ve davranış uyum becerilerinde eksiklikler ve kısıtlamalar gözlenir (Persson, 2000).

2.3.9.Çoklu Yetersizlik

Çoklu yetersizliğe sahip bireyler, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre, farklı alanlarda yetersizlikleri nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyaç duyan bireyler olarak tanımlanmaktadır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

Çoklu yetersizlik bozukluğu, bireylerde bedensel, mental ve ruhsal sorunların bir arada bulunduğu durumu ifade eder. Bu bireylerin genellikle otizm, iletişim eksikliği, fiziksel kısıtlılıklar, travmatik beyin hasarları, kronik hastalıklar gibi çeşitli sağlık sorunlarıyla karşılaştıkları gözlemlenir. Bu nedenle, çoklu engel bozukluğu yaşayan bireylerin biyopsikososyal destek hizmetlerine büyük bir ihtiyaç duydukları söylenebilir (Kumaş, 2020).

Çoklu yetersizliği olan bireyler, birden fazla yetersizlik türüne sahip oldukları için tek bir yetersizlik türüne sahip bireylerle aynı eğitimi alamazlar. Bu nedenle, özel eğitim programları ve uzmanlar tarafından verilen özel eğitim gereksinimleri vardır (Şafak, 2018).

2.4. Bakım Hizmetleri

2.4.1.Bakım Hizmetlerinin Tanımı ve İçeriği

Bakım, hayati önem taşıyan fiziksel, psikolojik ve sosyal aktivitelerin, fonksiyonların bakıma muhtaç kişiye sağlanması ve yeniden yerine getirilmesidir. Bu kişiler, kendi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanır, hayat kaliteleri düşer ve kendi tercihlerini kullanmakta ve hayatlarını sürdürmede aile, akraba veya uzmanların desteğine ihtiyaç duyarlar (Danış, 2011).

Bakım hizmetlerine ihtiyaç duyulabilecek durumlar arasında iş kazaları, ev, trafik ve spor kazalarına bağlı sakatlıklar, doğuştan veya sonradan oluşan özel gereksinimli olma hali, akıl ve ruh sağlığının bozulması, ileri yaşlılık ve bazı hastalıklar bulunmaktadır (Seyyar, 2004).

Bakım hizmetlerinin sunumu için kullanılan modeller, kişinin biyolojik ve fiziksel ihtiyaçlarının yanı sıra psiko-sosyal ihtiyaçlarını da içerir. Evde bakım ücreti bu nedenle sosyal yardım niteliğindedir (Gündoğdu, 2015).

Bakıma muhtaç bireylerin yaşamlarını mümkün olduğunca kendi sosyal çevrelerinde sürdürmeleri ve sağlıklarının korunması veya iyileştirilmesi için bu hizmetin mesleki eğitim almış bakım elemanları veya aile, akraba, arkadaş ve komşular gibi geleneksel bakıcılar tarafından belirli bir sosyal program çerçevesinde sunulması gerekmektedir (Seyyar, 2007).

Türkiye'de bakım hizmetleri genellikle Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, yerel yönetimler ve özel kuruluşlar tarafından sunulmaktadır. Sağlık Bakanlığı, evde ve kurumlarda sağlık hizmetleri sunarken, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı özellikle

çocuk, genç, kadın, yaşlı ve engelli gibi dezavantajlı gruplara koruyucu, önleyici, iyileştirici, geliştirici, tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri sunar (Genç ve Barış, 2015).

Bakıma muhtaç bireylerin bakımları genellikle yakınları tarafından evde veya kurumlar tarafından gerçekleştirilir. Devlet, aile bireyleri tarafından bakılan muhtaç kişilerin yakınlarına "evde bakım aylığı" adı altında aylık ücret ödeyerek, bakımın daha kaliteli ve psikolojik açıdan daha rahat bir şekilde yapılmasını sağlar (Genç ve Barış, 2015).

Evde bakım hizmetleri, bakıma muhtaç özel gereksinimli bireyler ve bakımı üstlenen aile bireylerine sağladığı olumlu katkının yanı sıra, sağlık harcamalarını azaltması açısından da giderek tercih edilen bir model olarak Dünya'da yaygınlaşmaktadır (Karataş, 2011).

2.4.3. Evde Bakım Hizmetleri

Toplumsal gelişmeler ve modern dönemle birlikte, özel gereksinimli bireylere yönelik yatılı kuruluşlara alternatif metotların geliştirilmesi mecburi olmuştur. Kurum hizmetlerinin verimsizliği, tatmin edici olmaması ve artan maliyetler nedeniyle kurum bakımı son çare olarak düşünülmeye başlanmıştır. Bu durum, özel gereksinimli bireylerin daha bireysel, toplumsal ve entegre bir yaşam sürebilmeleri adına yeni yöntemlerin ve alternatif hizmet modellerinin araştırılmasını teşvik etmiştir (Kök, 2023).

Dünyada, bakıma muhtaç kişilere evde daha iyi hizmet sunmak için politikalar geliştirilmekte ve kapsamlı evde bakım modelleri oluşturulmaktadır. Bu çabalar, evde bakımın hem kısa hem de uzun vadeli olarak aile ve devlet arasında dengeyi sağlayacak şekilde düzenlenmesini hedeflemektedir (Genç ve Barış, 2015).

Özel gereksinimli bireylere yönelik bakım hizmetleri iki ana gruba ayrılır: *Evde bakım ve kurumsal bakım*. Kurumsal bakım, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı özel engelli ve rehabilitasyon merkezleri, özel bakım merkezleri veya diğer kamu kuruluşları tarafından sağlanır. Bu merkezler, özel gereksinimli bireylerin huzurlu bir ortamda korunmasını, bakımlarının yapılmasını ve psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlar. Bakım türleri, ücret ödeme şekilleri ve özel bakım merkezlerinde verilen hizmetler, Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Resmi Kurum ve Kuruluşlar Bakım Merkezleri Yönetmeliği (2006) ve Özel gereksinimli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği (2016) ile belirlenir. Bu yönetmelikler, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından denetlenir ve özel gereksinimli bireylere uygun bakım hizmetlerinin sunulmasını amaçlar (Yüce, 2019).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2006 yılından itibaren uygulanan evde bakım hizmetleri, özel gereksinimli bireylere yönelik anlayışı değiştirmiş ve özel gereksinimli

bireyler ile ailelerinin yaşam kalitesinin artırılmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Evde bakım hizmetleri, özellikle ağır engelli bireylerin bakımını maddi destekle en üst düzeye çıkaran bir uygulama olarak engellilere yönelik geliştirilen bakım politikaları açısından büyük bir önem taşımaktadır (Kök, 2023).

Evde bakım hizmetleri genellikle üç grupta sınıflandırılabilir.

Sosyal Bakım: Bireyin sosyal ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla verilen evde bakım hizmetlerini içerir.

Süreye Göre Sınıflandırma; Kısa Süreli Bakım: Genellikle sağlık odaklıdır ve hastalıktan hemen sonra, iyileşme sürecinde sunulur. Bu hizmet genellikle 30 gün ile sınırlıdır.

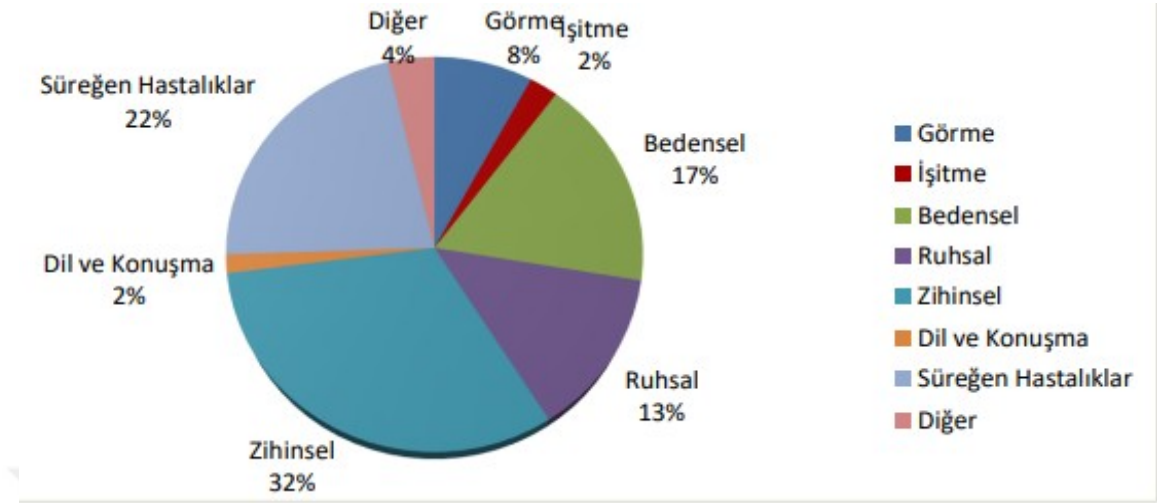
Uzun Süreli Bakım: Sağlık bakımı ve sosyal bakımın birleşimi olarak sunulan bu hizmet, genellikle sosyal bakım ağırlıklıdır ve bakım süresi altı aydan fazla olan bireyleri kapsar.

Sağlayıcıya Göre Sınıflandırma; Uzman veya Aile Bireyleri Tarafından Sağlanan Evde Bakım: Bu kategori, evde bakım hizmetlerinin uzmanlar veya aile bireyleri tarafından sağlandığı durumları kapsar. Bu sınıflandırmalar, evde bakım hizmetlerinin çeşitliliğini ve farklı ihtiyaçlara yönelik sunulan hizmet türlerini ifade etmektedir (Özer ve Şantaş, 2012).

Özel gereksinimli evde bakım hizmetleri, özel gereksinimli bireyin ailenin desteğiyle ev ortamında bağımsız yaşamını sürdürmesine yardımcı olmayı amaçlar. Bu hizmetler kapsamında, özel gereksiniminin kişisel bakım, ev işleri, sosyal destek gibi ihtiyaçları karşılanır. Engelli evde bakım aylığı ise, ağır özel gereksinimli bireye bakan aile üyelerine sunulan bir maddi yardımdır. Bu aylık, aile üyelerinin üstlendiği bakım sorumluluğunun karşılığında düzenli olarak ödenir (Kök, 2023).

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun Ek 7. maddesine göre, evde bakıma muhtaç engellilere aylık sosyal yardım yapılmaktadır. Bu yardımın tutarı, 10.000 gösterge rakamı ile memur aylık katsayısının çarpımıyla belirlenir. Evde bakım yardımından yararlanan kişi sayısı, 2007 yılında 28.583 iken 2023 yılı Nisan ayı itibarıyla 569.627'ye ulaşarak yaklaşık 19,9 kat artmıştır. Bu durum, devletin evde bakıma muhtaç engellilere yönelik desteğinin önemli ölçüde arttığını göstermektedir (Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2023).

Tablo.2. Evde bakım hizmetinden faydalanan yetersizlik grubu dağılımı

Kaynak: Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2023

Özel gereksinimli evde bakım hizmeti, aile ortamında özel gereksinimli bireyin ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayarak aile birliğine, bütünlüğüne ve mahremiyetine önem verir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sunulan hizmetin amacı, bakıma muhtaç bireye ve ailesine destek olmaktır. Hizmetin odak noktası, ailenin ve tüm aile üyelerinin işlevselliğini artırmaktır. Özel gereksinimli birey, aile ortamında güvende hissedebilir ve aile bir arada kalabilir (Bulut, 2001).

2.4.3. Evde Bakım Hizmetlerinin İşleyişi

Ülkemizde bakıma muhtaç bireyler, tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurulları tarafından tespit edilir. Farklı uzman doktorlardan oluşan bu kurullar, bireyin fiziksel, zihinsel ve ruhsal yetersizliklerini değerlendirerek özür türü ve oranını belirler. Ağır düzeyde bakıma muhtaç olup olmadığını değerlendirirler. Ağır düzeyde özürlü bireyler, aile bireyi olarak bakıcı ve evde bakım yardımı talebiyle İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerine başvurabilirler (Oğlak, 2007).

Ülkemizde yürürlükte olan mevzuat, evde bakım hizmetlerinin belirli kriterlere göre seçilen bazı akrabalar tarafından yürütülmesini öngörmektedir.

Türkiye'de evde bakım hizmetleri, bakım hizmeti genel müdürlüğünün denetim ve rehberliği altında yürütülmektedir. Bu hizmet, bakıma muhtaç özel gereksinimli bireyin veya bu kişinin yasal temsilcisinin talebi üzerine sağlanmaktadır. Özel gereksiniminin bakıcısı

veya yakını, evin adres bilgisini sağladığında, verilen referans adreste evde bakım hizmeti sunulmaktadır (Uludağ Güler, 2023).

2.4.4. Evde Bakım Hizmeti Onay Süreci

Evde bakım ücreti hizmetinden yararlanma talebi kabul edilen her özel gereksinimli birey için sosyal inceleme raporu, bakım raporu ve sağlık raporu gibi belgelerden oluşan bir dosya oluşturulur. Bu süreçte, özel gereksinimli bireye yönelik verilen bakım ücreti belirli dönemlerde denetlenir. Bakım ücreti hizmetinde, özel gereksinimli bireyin kendi özbakım ihtiyaçlarını karşılayamadığı için bir başkasının yardımına ihtiyaç duyması önemlidir. Bu hizmette, özel gereksinimli birey ile bakımı verenin 24 saat esasına göre aynı evde yaşaması gerekmektedir (Macit, 2017).

Evde bakım hizmeti, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın belirlediği şartlar altında, "Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik" doğrultusunda aile bireyleri tarafından özel gereksinimli bireylere sunulan bir bakım modeli olup yönetmelik kurallarına uygun olarak planlanır, uygulanır, özel gereksinimli bireyin ihtiyaçlarına göre şekillenir (Sağlık-sen, 2016) .

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nda özel gereksinimli bireylere bakım gerçekleştirenlerden bakım ücretinden faydalanabilmesi için belirli şartlar talep edilmektedir. Birinci şart, bakım hizmetine gereksinim duyan bireyin engelli sağlık kurulu raporuyla belirlenen ağır engelli olduğunu, tam bağımlı olduğunu kanıtlamasıdır. İkinci şart ise, özel gereksinimli birey ve ailesinin ekonomik durumunun belirli bir seviyenin altında olmasıdır. Bu seviye, hanede yaşayan kişi sayısına göre hesaplanan kişi başına düşen gelirin, mezuatta belirlenen asgari gelirin üçte ikisinden az olmasıdır. Bu şartların sağlanması durumunda, aile yakını bireyler devlet tarafından belirlenen bakım ücretinden faydalanabilirler (Karataş 2011).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na yapılan evde bakım hizmeti başvuruları, Bakım Hizmetleri Değerlendirme Heyeti tarafından incelenir. Başvuruların kabul edilmesi halinde, yaşlı veya özel gereksinimli bireyin dosyası alan taraması ve değerlendirme ile Bakım Raporu ve Bireysel Bakım Planı hazırlanır. Ardından, İl Müdürlüğü'nün onayına sunulur ve onay alındıktan sonra, özel gereksinimli bireye veya yaşlının bakımını sağlayacak aile bireyi ile Evde Bakım Taahhüt Sözleşmesi imzalanır.

Ancak, başvuru olumsuz değerlendirilirse, Engelli Evde Bakım Raporu hazırlanarak dosya reddedilir ve bu durum resmi yazı ile başvuru sahibine bildirilir. Başvuru sahibi, bu

karara itiraz etme hakkına sahiptir. İtiraz durumunda, ikinci bir değerlendirme heyeti tarafından yeni bir inceleme yapılır ve bu heyetin kararı bağlayıcıdır.

Eğer itiraz engelli sağlık raporuyla ilgiliyse, İl Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü'ne bildirimde bulunarak değerlendirme talep eder. İtiraz sonucu oluşturulan sağlık raporu doğrultusunda başvurunun yeniden değerlendirilmesi sağlanır.

Evde bakım hizmeti verilmesi uygun bulunan bireylerin yıllık olarak en az bir defa izleme ve takibi yapılır. Evde Bakım Denetim ve Rehberlik Raporu hazırlanır. Yönetmeliğe ve taahhüt sözleşmesine aykırı durumlar tespit edilirse, hizmet sonlandırılabilir. Sonuç olarak, evde bakım hizmetlerinin değerlendirilmesi ve sunumu süreci oldukça detaylı ve titizlikle yürütülmektedir, her adımda ilgili kurumlar tarafından belirlenen prosedürlere uyulur.

2.4.5. Evde Bakımla İlgili Temel Kavramlar

Akraba; Bakıma muhtaç özel gereksinimli bireyin yakın akrabaları, eşi, çocukları, torunları, ebeveynleri, kardeşleri, yeğenleri ve bunların eşleri gibi geniş bir akraba grubunu içerir (Evde Bakım Yönetmeliği, 2006) .

Bakıcı Personel; Sağlıklı olmayan bir bireyin günlük ihtiyaçlarını karşılamak için yardıma muhtaç olduğunda, bu kişinin bakımını üstlenen akraba, "bakıcı personel" olarak adlandırılır (Karahana ve İslam, 2013).

Bakıma muhtaç özel gereksinimli; Bir kişinin çeşitli sebeplerle temel yaşam ihtiyaçlarını ve özbakım gereksinimlerini yerine getirmede başka birinin desteğine ihtiyaç duymasıyla tanımlanan bireydir. Bu kişiler, günlük fiziksel aktiviteleri gerçekleştirmede sürekli olarak yardıma ihtiyaç duyarlar (Macit, 2017).

Bakım Hizmetleri Değerlendirme Heyeti; Engelli sağlık kurulu raporu ve bakım talebi, engelli bireyin durumu ve bakımı üstlenecek ailenin ekonomik durumunu değerlendirmek için bir heyet tarafından incelenir. Bu değerlendirme sonucunda, ilgili mevzuata uygun olarak bakım ücretinin ödenip ödenmeyeceği belirlenir. Heyet, üç farklı meslek grubundan uzmanların katılımıyla oluşturulur.

Bakım Raporu; Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından üç meslek elemanından oluşan bakım hizmetleri değerlendirme heyeti tarafından hazırlanan bir rapordur. Bu raporda, engelli bireyin ve ailesinin ekonomik durumu incelenir ve engellinin bakıma muhtaçlık durumu ile ailenin sağlık ve psikososyal durumu değerlendirilir. Buna bağlı olarak, engelliye bakım hizmeti verilmesi gereken şekil belirlenir.

Bireysel Bakım Planı; Bakım Hizmetleri Değerlendirme Heyeti tarafından gerçekleştirilen sosyal inceleme ile özel gereksinimli bireyin hangi alanlarda başka birinin bakımına muhtaç olduğu ve yaşamakta olduğu problemler belirlenip oluşturulan bir plandır. Bu plan, özel gereksinimli bireyin yaşam tarzı ve bakımına ilişkin ana hatları Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından belirlenen gereksinimler doğrultusunda öneriler içerir.

2.5. Yaşam Doyumu

Yaşam doyumu kavramı, Neugarten tarafından 1961'de öne sürülmüştür. Bu kavram, bireyin yaşamdan beklentileri ile karşılaştırarak, kendi yaşamını öznel ve bilişsel olarak değerlendirmesini ifade eder (Yangın ve Camadan, 2020).

Yaşam doyumu, bireyin istekleri ile sahip oldukları arasındaki dengeyi değerlendirerek elde ettiği bir durum veya sonuç olarak tanımlanır. Bu kavram, bireyin genel yaşantısındaki memnuniyet, mutluluk ve moral gibi olumlu duyguları ifade eder. Bu kavram, belirli bir duruma ilişkin memnuniyet değil, daha genel anlamda iyi olma durumunu yansıtır. Kişinin yaşam doyumu, kişilik özellikleri, fiziksel yetenekler ve baş etme stratejileri gibi çeşitli faktörlerle ilişkilidir (Tek Ars, 2021).

Yüksek yaşam düzeyine sahip insanlar, olumlu duygularını kullanarak karşılaştıkları olayları ve problemleri daha kolay çözebilirler. Daha düşük yaşam düzeyine sahip olanlar ise, olumsuz duygularla başa çıkmakta zorlanabilirler. Bu durumda, endişe, umutsuzluk ve öfke gibi duygularla mücadele ederler ve problemleri çözme konusunda güçlük yaşayabilirler (Çattık, 2015).

Özürlü bir bireyin ailede bulunması, ekonomik ve sosyal zorluklara neden olabilir. Özürlü bireyin bakımı maliyetli bir süreçtir ve aileler genellikle gelirlerinin büyük bir kısmını bu amaç için harcamak zorunda kalırlar. Ayrıca, özürlü bireyin bakımını üstlenen aile fertleri, sosyal hayattan uzaklaşır ve çoğu zaman günün büyük bir kısmını özürlüyle birlikte geçirmek zorunda kalır. Bu durum ailede yaşam doyumunu azaltabilir ve umutsuzluğu artırabilir. Özetle, özürlü bir bireyin varlığı ailede ekonomik zorluklara, sosyal izolasyona ve duygusal yüklenmeye neden olabilir (Erdoğan, 2013).

Yaşam doyumu, sıklıkla "öznel iyi olma hali" olarak tanımlanır ve genellikle bireyin genel yaşamını olumlu bir şekilde değerlendirmesiyle ilişkilendirilir. Diğer bir tanıma göre ise yaşam doyumu, sadece belirli bir alanla ilgili memnuniyet değil, hayatın bütününe olumlu yönde değerlendirilmesidir (Yangın ve Camadan, 2020).

Yaşam doyumu, bir kişinin mutluluğu için önemli bir kavramdır ve bireyin öznel iyi oluşunu ifade eder. Öznel iyi oluş, bir kişinin hayatını duygusal ve bilişsel olarak değerlendirebilme yeteneğidir. Bu değerlendirme, kişinin herhangi bir duruma verdiği duygusal tepkiyle doyumunu bilişsel olarak değerlendirmesi arasındaki dengeyi içerir (Say, 2020).

Diener ve Lucas, yaşam doyumunun içsel etmenlerini şu şekilde sıralar; mevcut hayattan alınan doyum, geçmişteki yaşamdan alınan doyum, gelecekteki yaşamdan alınan doyum, mevcut hayatı değiştirme talebi ve bireyin çevresindeki insanların mevcut yaşamı hakkındaki yorumları. Ayrıca, Diener ve Lucas, doyum için gereken unsurları iş, aile, serbest zaman, sağlık, para, benlik ve kişinin yakın çevresi olarak belirtir (Ülker Tümlü ve Receptoğlu, 2015).

2.5.1. Yaşam Doyumu Değişenleri

Yaşam doyumu, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, ırk, iş hayatı, toplumsal yaşam, aile yaşamı ve kişilik özellikleri gibi çeşitli değişkenlerle bağlantılıdır (Avşaroğlu ve Güleş, 2019). Kişinin yaşam doyumu, genel olarak yaşamından aldığı olumlu deneyimlerin ve hissettiklerinin bir yansıması, bireyin fiziksel, duygusal, sosyal ve psikolojik olarak memnuniyet duyduğu ve tatmin olduğu alanları içermektedir. Bu nedenle, yaşam doyumu, bireyin genel refahının ve mutluluğunun bir göstergesi olarak değerlendirilir. Dışadönüklük, vicdanlılık, uyumluluk, iyimserlik gibi kişilik özellikleri, cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş, gelir düzeyi, sağlık durumu gibi kişisel özellikler yaşam doyumunu etkilemektedir. Bireylerin mutluluğa ulaşması için, amaçlarını düzenli bir şekilde belirlemesi ve bu amaçlara odaklanması önemlidir. Mutluluk, yaşamın çeşitli alanlarındaki tatmin edici deneyimlerin bir sonucudur ve bireylerin bu deneyimleri yaşamaları, yaşamlarını doyurucu kılar. Ancak mutluluk, yaşamın her alanında doyum sağladığında ortaya çıkmaz. Bireylerin kişilik özellikleri, olaylara nasıl yaklaştıklarını belirler. Örneğin, olaylara olumlu bir bakış açısıyla yaklaşan bireylerin, zorluklarla başa çıkma yetenekleri daha yüksek olabilir (Lafçı vd., 2014). Bireyin işi, evlilik hayatı ve diğer yaşam alanlarında hissettiği mutluluk düzeyi, yaşamının genel memnuniyetini belirler (Diener vd., 2003).

2.5.2. Yaşam Doyumu Kuramları

Ereksel Kuram, Aktivite Kuramı, Bağ Kuramı, Tavandan Tabana Kuram, Yargı Kuramı olmak üzere 5 kategoriye ayrılmaktadır.

2.5.2.1. Ereksel Kuramı

Ereksel kurama göre, yaşam doyumu bireylerin ihtiyaçlarını karşıladıklarında mutlu olacakları şeklinde değerlendirilir. Bu kurama göre, ihtiyaçların karşılanması mutluluğa, karşılanmamış ihtiyaçlar ise mutsuzluğa sebep olur. Bazı filozoflar, ereksel kuramların sorunlarını araştırmışlardır, örneğin, mutluluğun ihtiyaçların karşılanması sonucunda mı yoksa ihtiyaçların bastırılmasıyla mı ortaya çıktığını incelemişlerdir. Hedonistler, ihtiyaçların karşılanmasının iyilik sağladığını belirtirken, ascetics (astetikler), arzudan kurtulmanın mutluluğun bir yolu olduğunu iddia etmişlerdir (Yetim, 1991).

2.5.2.2. Aktivite Kuramı

Mutluluk, insan aktivitelerinin sonucu olarak ortaya çıkar ve Aristo gibi bazı kuramcılara göre, başarılı aktiviteler mutluluk getirir, aktivitede harcanan çaba hedefe ulaşmaktan daha önemli olarak değerlendirilir (Diener, 1984).

2.5.2.3. Bağ kuramı

Bağlanma kuramı, hatırlama, koşullanma gibi bilişsel prensiplere dayanır. İyi deneyimler içsel faktörlere bağlandığında, kişi daha mutlu olacaktır. Kişiler için olumlu deneyimler önemlidir ve kolayca hatırlanırlar, ancak olumsuz anları hatırlamakta zorlanabilirler. Ayrıca, sık sık olumlu deneyimler yaşayan bireylerin daha mutlu oldukları ve yaşam doyumlarının yükseldiği ifade edilir (Diener, 1984).

Bilişsel psikologlara göre, geçmişte yaşanan mutluluk belleğimizde bir ağ oluşturur. Mutlu bireyler, olumlu ilişkilere dayalı zengin ağlara sahipken, mutsuz bireyler olumsuz ilişkilere dayalı izole ağlara sahiptir (Yetim, 2011).

2.5.2.4. Tavandan-tabana kuramı

Bu kuram, mutluluğu, deneyimlerin birikimi olarak kısa süreli haz ve üzüntülerle ifade eder. Bütüne ulaşma yaklaşımıyla bireyin genel durumunu yansıtır. Bireyin yaşamındaki küçük mutlu anlar, genel durumunu belirler (Diener, 1984). Tavandan-tabana yaklaşım kuramı ve felsefeciler, mutlulukta tutumların merkezi olduğu konusunda uzlaşmıştır. Örneğin, Demokritos mutlu bir hayatı, bireyin bilişsel özelliklerine dayandırmıştır. Ona göre, kişinin kazandıkları değil, sahip olduklarına nasıl tepki verdiği önemlidir (Yetim, 2001).

2.5.2.5. Yargı kuramı

Kişi, mevcut yaşam koşullarını belirlediği standartlarla karşılaştırarak doyuma ulaşabilir. Eğer yaşam koşulları belirlenen standartların üzerine çıkarsa, kişi doyum hisseder. Bu karşılaştırma, bilinçli veya bilinçsiz olarak yapılabilir (Diener, 1984).

2.6. Kaygı

2.6.1. Kaygının Tanımı

Kaygı kelimesi, kökenini eski Yunanca "anxietas" kelimesinden alır ve endişe, korku, merak gibi anlamlara gelir (Köknel, 1989)

Kaygı, genellikle kötü bir olayın olacağı endişesiyle beraber, nedeni belirsiz bir gerginlik hissidir (Bilik ve Hekimoğlu, 2020) .

Kaygı, yeni bir durumla karşılaşıldığında ortaya çıkar ve bu durumdan kaçmanın yeni bir varoluş imkanı sunabileceğini düşündüğümüzde belirginleşir. Her seçim, bir şeylerin feda edilmesi anlamına gelir ve bu da insanı kaygıya sürükler. Kaygı, insanın kendi geçiciliği içinde yaşadığı sonluluğu ifade eder (Sayar, 2000).

Kaygı, genellikle geleceğe yönelik ve anlık olarak ortaya çıkar. Gelecek, özgürlük ve potansiyel için bir fırsat sunar. Ancak, geleceğin belirsizliği insanı kaygıya sürükler çünkü kaygı ve gelecek arasında bir bağ vardır. Kaygı, belirsizlik durumunu ifade ederken, gelecek de belirsizlik içerdiği için insanları endişelendirir (Kierkegaard, 2004).

Freud'un psikanaliz kuramı, kaygı kavramını öne çıkaran ve bu kavrama ilk dikkati çeken psikolojik bir yaklaşımdır. Freud, insanın çevresine uyum sağlayabilen bir varlık olduğunu ve yaşamını bu uyumla sürdürdüğünü vurgulamıştır. Her davranışın bir uyum sağlama amacı taşıdığını savunmuştur (Manav, 2010).

2.6.2. Kaygının Nedenleri

Kaygı, yaygın olarak görülen bir durumdur ve hemen hemen herkesin farklı derecelerde kaygısı vardır. Ancak, kaygı çeşidi ve şiddeti önem arz etmektedir. Kaygı, bireyin günlük yaşamını olumsuz etkileyip normal işleyişini engellediğinde, davranış bozukluklarına yol açabilir (Cüceloğlu, 2021).

Cüceloğlu (2021)' e göre kaygının birçok nedeni vardır. Bazıları;

Destekten yoksun kalma durumu, bireyin doğup büyüdüğü evden veya sosyal çevresinden uzaklaşmasıyla kaygıya neden olabilir. Örneğin, üniversiteye kabul edilip başka bir şehre taşınmak veya iş için yurtdışına gitmek, bu tür kaygıları tetikleyebilir.

İç çelişki, bireyin değer yargıları, inançları ve gösterdiği davranış arasındaki farklılık veya çelişki kaygıya neden olabilir. Bu çelişki ortadan kalkana kadar kaygı devam edebilir.

Örneğin, vergi kaçırmanın etik olmadığını düşünen bir muhasebecinin, işverenin isteği doğrultusunda vergi kaçırması veya sahte fatura düzenlemesi durumunda kaygı yaşaması mümkündür. Bu durum, bireyin değer yargılarıyla çatışmaktadır.

Olumsuz sonucu beklemek, neredeyse kesin olarak beklenen olumsuz bir sonuçla ilgili kaygıyı tetikleyebilir. Örneğin, yetersiz hazırlanmış bir proje ödevinden kötü bir not beklemek, bu tür bir kaygıya yol açabilir.

Belirsizlik, insanların gelecekte ne olacağını bilememenin kaygısını tetikleyen bir faktördür. İnsanlar, bu belirsizliği azaltmak için kültürü, teknolojiyi ve bilimi geliştirmiş olsalar da, bilinmezlikten kaynaklanan kaygı her zaman var olmuştur. Örneğin, bir üniversite öğrencisinin gelecekte iş bulma konusundaki belirsizlik ve bu belirsizlikten kaynaklanan kaygı, bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Cüceloğlu, 2021).

Bir çocuğun engelli olduğunun öğrenilmesi, ailesi için büyük stres ve kaygı kaynağıdır, yetersizlik derecesi ne olursa olsun (Küçüker, 1993).

Çocuğun sağlıklı gelişimi için en uygun ortam aile içindedir ve aile, çocuğun büyümesi, öğrenmesi ve toplumda yer alması konusunda temel bir rol oynar. Engelli bir çocuğun varlığı, ailenin sorumluluklarını daha da artırır ve aile dinamiklerinde önemli değişikliklere neden olabilir. Gelişim geriliği olan bir çocuğun ihtiyaçları, ailenin yaşam tarzını ve planlarını etkileyerek aile üyelerinde yoğun kaygılara neden olabilir (Lafci, 2014).

2.6.3. Kaygı Türleri

2.6.3.1. Durumluk ve Sürekli Kaygı

Kaygı, "durumluk kaygı" ve "sürekli kaygı" olarak iki şekilde incelenir. Durumluk kaygı, genellikle mantıklı nedenlere dayanan ve çoğunlukla geçici olan tehlikeli durumlar veya olaylar öncesinde ortaya çıkar. Diğer insanlar tarafından anlaşılabilir ve her bireyin yaşayabileceği bir türdür. Sürekli kaygı, belirli bir olay veya duruma bağlı olmayan, genel ve kalıcı bir kaygı durumudur. Genellikle hoşnutsuzluk, huzursuzluk, karamsarlık gibi belirtilerle kendini gösterir ve çevresel tehlikelere dayanmaz (Öner ve Le Compte, 1985).

Durumluk ve sürekli kaygı, kişinin tehlike hissi, huzursuzluk, gerilim ve korku yaşadığı, hoş olmayan duygusal durumlar olarak tanımlanabilir (Öktem, 1998).

Durumluk ve sürekli kaygı, iç ve dış etmenlerin etkisiyle ortaya çıkan psikolojik ve bedensel rahatsızlıklarla beliren bir duygu durumunu ifade eder (Öztürk, 1996).

Durumluk ve sürekli kaygı belirtileri, bilişsel, duygusal, davranışsal ve fizyolojik alanlarda görülebilir. Duygusal olarak endişe, gerginlik, güvensizlik, korku, panik ve

tedirginlik yaşanabilir. Bedensel olarak baş ağrısı, baş dönmesi, bulantı, çarpıntı, güçsüzlük, halsizlik, iştahsızlık, kan basıncında değişimler, kas gerginliği, sindirim sorunları, solunumda artış, terleme, titreme ve uykusuzluk gibi belirtiler gözlemlenebilir (Köknel, 2005).

Durumluk kaygı, genellikle mantıklı bir sebebe dayanan ve stresli zamanlarda artış gösteren bir kaygı türüdür. Birey tehdit altında hissettiğinde, çevresel stresin etkisiyle bu kaygı daha da artabilir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003).

Sürekli yüksek kaygı seviyesine sahip olan bireylerin çevrelerindeki olayları daha kötümser ve tehdit edici bir şekilde algıladığı çalışmalarla gösterilmiştir. Bu tür kaygıya sahip bireylerin umutsuzluğa daha yatkın olduğu ve durumluk kaygıyı diğer insanlara kıyasla daha sık ve şiddetli yaşadıkları belirtilmiştir (Öner and Le compte, 1983).

Kaygının durumluk veya sürekli olması, etkileyen faktörlerde de değişkenlik gösterebilir. İçsel ve dışsal uyarıcılar, kaygı üzerinde etkili olabilir. Bireysel farklılıklar ve kişisel endişeler de kaygıyı etkileyen faktörler arasındadır. Yaşanan olaylara ilişkin bilişsel değerlendirmeler de kaygı üzerinde etkili olabilir. Savunma mekanizmaları da kişiden kişiye değişen bir şekilde kaygı üzerinde etkili olabilir. Bu nedenle, kaygıyı etkileyen faktörlerin bireyden bireye değişebileceği önemlidir (Çapkın, 2011).

Durumluk ve sürekli kaygılı bir tutum ve iletişim tarzı, bireyin benlik gelişimi ve sosyal-duygusal gelişimi üzerinde etkili olabilir. Özellikle durumluk ve sürekli kaygılı annelerin bu tutumları, çocukların duygusal gelişimini etkileyebilir. Bu nedenle, annelerin kendi kaygı düzeylerini kontrol edebilme becerilerini geliştirmeleri önemlidir. Ayrıca, kaygının zamanla bireyin davranış tarzı haline gelme riski göz önüne alındığında, psikolojik destek ve aile eğitimi gibi yardımların önemli olabileceği belirtilmektedir (Avşaroğlu, 2012).

2.7. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde özel gereksinimli çocuğa sahip aileler ile yapılan yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı durumu ile ilgili araştırmaları yer almaktadır.

2.7.1 Ebeveynlerin Yaşam Doyumuna İlişkin Araştırmalar

Kaner (2004), özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin stres algısı, sosyal destek ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiş ve zihinsel yetersiz çocuğu olan ebeveynlerin, işitme yetersiz çocuklara göre çocuklarını daha yetersiz algıladıklarını, ancak eğitim desteğini daha fazla algıladıklarını ve yaşam doyumlarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Araştırma da, ebeveynlerin yaşam doyumu arttıkça algıladıkları stresin azaldığı belirlenmiştir. Yaşam doyumunu etkileyen en önemli faktörlerin zihinsel yetersiz çocuğun varlığı ve ebeveynlerin yeterli sosyal destek sistemine sahip olmamaları olduğu belirlenmiştir (Kaner, 2004).

Wang ve arkadaşlarının (2004) yaptığı çalışmada, gelişimsel yetersizliği olan çocuğa sahip ailelerin yaşam doyum düzeyleri, çocuğun engel düzeyi ve aile geliri ilişkisi araştırılmıştır. 364 ebeveynin katıldığı bu çalışmada elde edilen bulgulara göre, çocuğun sahip olduğu engel düzeyi ailelerin yaşam doyumunu etkileyen bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Aile gelir düzeyi ise özellikle annelerin yaşam doyumunu etkileyen bir değişken olarak belirlenmiştir.

Akandere ve diğerleri (2009), gelişimsel yetersizliği olan çocuklara sahip ebeveynlerin yaşam doyum ve umutsuzluk düzeylerini araştırdığı çalışmada, 51 yaş ve üstü annelerin geleceğe dair beklentileri, 20-35 yaş arasındaki annelerden daha yüksek ve 51 yaş ve üstü babaların yaşam doyum düzeyleri, 36-50 yaş arasındaki babalardan daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgular, yaşlı ebeveynlerin gelecek ile ilgili daha olumlu beklentilere ve yaşam doyum düzeylerinin daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu da yaşları 51 ve üzeri olan babaların yaşamdan daha fazla memnuniyet duyduklarını göstermektedir.

Akarsu (2014), zihinsel yetersiz çocukların aile yükü, özbakım becerileri ve annelerinin yaşam doyum üzerindeki etkileri ve etkileyen faktörleri incelediği araştırmasında annelerin aile yükünün artması yaşam doyumlarını düşürmekte, ancak çocukların özbakım becerilerinin artması bu yükü azaltmakta ve yaşam doyumunu artırmaktadır. Annelerin yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, çocuğun yaşı, hastalık/yetersizlik süresi, zihinsel yetersizlik derecesi, özel eğitim alma süresi, babaların eğitim düzeyi, ailenin ekonomik durumu, çocuk sayısı, annenin sağlık durumu ve evde bakım ücreti alması gibi faktörler, annelerin yaşam doyum ve aile yükünü etkilemektedir. Bu bulgular, zihinsel yetersiz çocuğa sahip annelerin yaşam kalitesini etkileyen önemli faktörleri ortaya koymaktadır.

Wang ve ekibinin (2004) yaptığı araştırma, gelişimsel yetersizliği olan çocuğa sahip ailelerin yaşam doyum düzeylerini, çocuğun engel düzeyi ve aile geliri açısından 364 ebeveynin katılımıyla incelemiştir. Bulgulara göre, çocuğun sahip olduğu engel düzeyi, ailenin yaşam doyum üzerinde etkili bir değişken olarak belirlenmiştir. Aile gelir düzeyi ise annelerin yaşam doyumunu etkileyen bir faktör olarak tanımlanmıştır.

Okutan (2016) tarafından yapılan çalışmada, ebeveynlerin eğitim düzeyi ile psikolojik belirti düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak, eğitim düzeyi ile iyimserlik ve yaşam doyum arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Daha yüksek eğitim

düzeyine sahip olan ebeveynlerin daha yüksek iyimserlik ve yaşam doyumu seviyelerine sahip olduğu, çocuk sayısı ile psikolojik belirti düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış, ancak çocuk sayısı ile iyimserlik ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Daha fazla çocuğa sahip olan ebeveynlerin daha düşük iyimserlik ve yaşam doyumu seviyelerine sahip olduğu. düşük sosyo-ekonomik duruma sahip ebeveynlerin daha düşük iyimserlik ve yaşam doyumu seviyelerine sahip olduğu belirlenmiştir.

Çattık (2015) çalışmasında, ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile gelir düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişki düşük düzeydedir ve ebeveynlerin destekten memnuniyet düzeyleriyle de ilişkilidir. Ayrıca, ebeveynlerin öz yeterlik algıları, çocuklarının tanı türlerine bağlı olarak değişmektedir. Araştırma, ebeveynlerin öz yeterlik algısı ve sosyal destek düzeyleri ile yaşam doyumları arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Sonuç olarak, daha yüksek öz yeterlik algısı ve sosyal destek algısı, ebeveynlerin daha yüksek yaşam doyumuyla ilişkilendirilmiştir.

Ateş (2016) çalışmasında, ebeveynlerin gelir düzeyi, evlilik süresi ve çocukların özel eğitim süresi açısından anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Ancak, otizmli çocuğa sahip anne ve babalar arasında yaşam doyumu, öğrenilmiş güçlükler, iletişim düzeyi, duygusal tepki verme düzeyi ve aile değerlendirme düzeyinde farklılıklar belirlenmiştir. Ebeveynlerin yaş ve eğitim durumlarına göre, problem çözme, iletişim, duygusal tepki verme, aile değerlendirme ve ruh halini denetleme düzeylerinde farklılıklar tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi yükseldikçe yaşam doyumunun arttığı gözlenmiştir. Otizmli çocuğun ailedeki sıralamasının, yaşam doyumu, duygusal tepki verme, aile değerlendirme ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri üzerinde anlamlı etkisi olduğu belirlenmiştir.

Say (2020) incelemesinde, özel gereksinimli çocuğa sahip olan ve olmayan ebeveynlerin umutsuzluk düzeyi ve yaşam doyumu araştırılmış, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler ile bu durumda olmayan ebeveynler arasında yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğa sahip olan ebeveynlerin yaşam doyumları, bu çocuğa sahip olmayan ebeveynlere göre anlamlı ölçüde daha düşüktür.

Bozdemir (2023) araştırmasında, ebeveynlerin yaşam doyumu, öz anlayış ve psikolojik dayanıklılık düzeylerinin, çocuğun yaşına, cinsiyetine, engelli kardeşinin olup olmamasına, engel türüne, özel eğitim alım süresine, anne veya babanın yaşına, çalışma durumuna, eğitim düzeyine, aile birlikteliğine ve sosyal desteğin varlığına bağlı olarak nasıl değiştiği incelenmiştir. Araştırmada, anne veya baba olma durumunun yaşam doyumu ve öz anlayış düzeyini etkilemediği ancak psikolojik dayanıklılık düzeyi ile anlamlı bir ilişki

olduğu, Çocuğun yetersizlik türü değişkeni incelendiğinde, ebeveynlerin yaşam doyumu ve öz anlayış puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuş, ebeveynlerin sosyal destek alma durumuna göre ise, psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Özdemir ve Akın (2016) çalışmasında, engelli çocuğu olan ailelerin ebeveynlik stres düzeylerinin yüksek olduğu, aile işlevleri düzeylerinin ise düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu ailelerin yaşam doyumlarının da düşük olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmada ebeveynlik stresleri ile aile işlevleri ve yaşam doyumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş, aile işlevleri ile yaşam doyumları arasında da anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ebeveynlik streslerinin aile işlevleri ve yaşam doyumları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

Avşaroğlu ve Güleş (2019) araştırmasında, özel gereksinimli çocuğa sahip anne-babaların öz anlayışları, merhamet düzeyleri ve yaşam doyumları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Anne-babaların merhamet düzeyi alt boyutlarında (sevecenlik, umursamazlık, paylaşımların bilincinde olma, bağlantısızlık ve ilişki kesme puanları), yaşam doyumuyla anlamlı düzeyde ilişkilidir. Özellikle, olumlu boyutları olan sevecenlik ve paylaşımların bilincinde olma puanları yüksek olan anne-babaların yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öz-anlayış ve merhamet düzeylerinin yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir yordayıcı etkisi olduğu saptanmıştır.

Lu, Wang, Lin, Pang ve Chen (2021) çalışmasında, otizm spektrum bozukluğu tanıılı çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek, yalnızlık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada, algılanan sosyal destek ile yalnızlık ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu, Algılanan sosyal destek seviyesi yüksek olan ebeveynlerin daha az yalnız hissettikleri ve daha yüksek yaşam doyumuna sahip oldukları gözlemlenmiştir. Daha fazla algılanan sosyal desteğe sahip ebeveynlerin daha az yalnız hissetmeleri ve bu durumun yaşam doyumlarını arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Addabbo ve Sciulli (2016), İtalya'da özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumunu araştırdığı çalışmasında ekonomik destek yerine sosyal desteğin yaşam doyumunu artırmada etkili olduğu bulgusunu elde etmiştir.

2.7.2. Ebeveynlerin Durumluk ve Sürekli Kaygı Durumuna İlişkin Araştırmalar

Koca (2017) araştırmasında, ölüm anksiyetesi "Ölümü hatırlatan diğer durumlarla ilişkili korku" alt boyutunda, özel gereksinimli çocuğu olan annelerin puanlarının özel gereksinimli çocuğu olmayan annelerden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek

olduğu, diğer ölüm anksiyetesi alt boyutlarında ise özel gereksinimli çocuğu olan annelerle özel gereksinimli çocuğu olmayan anneler arasında fark bulunmamıştır. Sonuç olarak, özel gereksinimli çocuğu olan annelerin ölümle ilgili durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinde, özel gereksinimli çocuğu olmayan annelerden farklılık gözlenmektedir.

Doğru ve Arslan (2008) çalışmasında, özel gereksinimli çocuğu olan annelerin yaşadıkları durumluk ve sürekli kaygı düzeylerini belirlemeye odaklanmıştır. Araştırmada, anneler hakkında sosyo-demografik bilgiler elde etmek için 10 soruluk bir bilgi formu kullanılmıştır. Sonuçlar, annelerin çoğunluğunda sürekli durumluk ve sürekli kaygı durumunun olduğunu göstermiştir. Ayrıca, annelerin eğitim düzeylerine göre durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin arttığı belirlenmiştir.

Deniz, Dilmaç ve Arıcak (2009) çalışmasında, özel gereksinimli çocuğa sahip olan ebeveynlerin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ile yaşam doyumlarının cinsiyet, çocuğun engel türü ve eğitim gruplarına katılıp katılmama değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşma olup olmadığını belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre, durumluk ve sürekli kaygının yaşam doyumunu anlamlı düzeyde etkilediği saptanmıştır. Ebeveynlerin sürekli durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri cinsiyet açısından farklılaşırken, çocuğun yetersizlik türüne bağlı olarak ebeveynlerin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ve yaşam doyumları farklılık göstermektedir. Ancak, eğitim gruplarına katılma değişkenine bağlı olarak ebeveynlerin yaşam doyum puanları arasında anlamlı bir farklılık gözlenirken, durumluk ve sürekli kaygı puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Avşaroğlu (2012) araştırmasında, zihinsel yetersizliği olan çocuğu olan anne-babaların durumluk ve sürekli kaygı düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, bu anne-babaların çocuklarıyla birlikte sosyal ortamlarda (misafirlik, alışveriş merkezleri, lokanta gibi yerlerde tepki, iletişim ve durumluk ve sürekli kaygı açısından) geçirdikleri zamanda yaşayabilecekleri durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri incelenmiştir. Annelerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin babalara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrenim durumuna göre durumluk ve sürekli kaygı düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olduğu ancak durumluk ve sürekli kaygıda anlamlı bir farklılık olmadığı, gelir durumuna göre ise durumluk ve sürekli kaygıda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir.

Coşkun ve Akkaş (2009) araştırmasında, engelli çocuğa sahip annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Özel gereksinimli çocuğa sahip olan annelerin sürekli kaygı düzeylerinin yüksek olduğu, sosyal destek düzeyi ile sürekli kaygı düzeyleri arasında ters bir ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca,

annelerin eğitim düzeylerinin ve aile gelir düzeylerinin artmasıyla birlikte, sürekli kaygı düzeylerinin düştüğü ve algılanan sosyal destek düzeyinde artış olduğu tespit edilmiştir.

Ünal-Karagüven ve Demirtaş (2022) çalışmasında, engelli çocuğu olan ailelerin öz saygı ve yaşam doyumu düzeylerinin ortalama düzeyde olduğu, ancak sürekli kaygı düzeylerinin ortalama üzerinde olduğu belirlenmiştir. Bu durum, engelli bir çocuğa sahip olmanın aileler üzerinde ek bir stres kaynağı olabileceğini işaret etmektedir. Ayrıca, ailelerin öz saygı ve yaşam doyumu düzeylerinin eğitim ve gelir düzeyleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bu durum, daha yüksek eğitim ve gelir düzeyine sahip ailelerin engelli bir çocuğa sahip olmanın getirdiği zorluklarla daha iyi başa çıkabilmelerine imkan sağladığını göstermektedir. Ailelerin sürekli kaygı düzeyleri ise eğitim düzeyi ile anlamlı düzeyde ilişkilidir.

Gürkan ve Altay (2023) araştırmasında, anne-babaların umutsuzluk ve kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, anne-babaların umutsuzluk düzeyleri ile gelir seviyesi, eğitim düzeyi ve aile tipine göre anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, anne-babaların kaygı düzeyleri ile gelir seviyesi, eğitim düzeyi ve aile tipine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir.

Orr ve meslektaşlarının (1993) çalışması, özel gereksinimli çocukların yaşının artmasıyla ebeveynlerin daha fazla kaygı ve stres yaşadığını belirlemiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araç ve teknikleri, verilerin toplanması ve analizi üzerinde durulmuştur.

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Ankara Sincan Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğünde yetersizlik türleri farklı özel gereksinimli çocuğa sahip olan ve evde bakım ücretinden yararlanan ailelerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Bu sebeple araştırmanın deseni, ilişkisel tarama yöntemi olarak belirlenmiştir. İki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan çalışmalara ilişkisel tarama denir (Karasar, 2012).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Hedef evren veya erişebilir evren, araştırmacının belirli kriterlere göre sınırladığı ve araştırma alanını daralttığı bir kavramdır (Baştürk, 2013).

Yapılan bu araştırmanın evrenini Ankara'nın Sincan ilçesinde yaşamakta olup “Ankara Sincan Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü” nden özel gereksinimli çocuğa sahip evde bakım hizmetinden yararlanan aileler oluşturmaktadır. Örneklem sayısının az olması nedeniyle, evrenden örneklem alınmadan doğrudan tam sayım yöntemi kullanılarak örnekleme ulaşılmıştır.

Araştırmanın örnekleminde bulunan kişilerin demografik bilgileri, bulguları ve yorumları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Evde bakım hizmeti verilen özel gereksinimli çocuğun bakımdan sorumlu kişilere ait demografik özellikler.

	n (sayı)	% (yüzde)
Bakımdan sorumlu kişi		
Anne	135	75,8
Baba	40	22,5
Diğer	3	1,7
Bakım ücret süresi		

0-3 yıl	65	36,5
4-6 yıl	63	35,4
7-9 yıl	35	19,7
10 yıl üzeri	15	8,4
Aile çocuk sayısı		
1	27	15,2
2	85	47,8
3	50	28,1
4	14	7,9
5 ve üzeri	2	1,1
Bakım sorumlu kişi eğitim		
Okuma yazma yok	2	1,1
Okur yazar	4	2,2
İlkokul	71	39,9
Ortaokul	53	29,8
Lise	45	25,3
Yüksekokul	3	1,7
Bakımla sorumlu kişi yaş		
20-30 yaş	16	9
31-45 yaş	100	56,2
46-55 yaş	51	28,7
56+ yaş	11	6,2
Gelir durumu		
5000-10000	9	5,1
10000-15000	38	21,3
15000+	131	73,6

Tablo 3'e göre, evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli bireylerin bakımından sorumlu kişilerin yaş dağılımı incelendiğinde; 20-30 yaş grubunda 16 kişi (%9), 31-45 yaş grubunda 100 kişi (%56.2), 46-55 yaş grubunda 51 kişi (%28.7) ve 56 yaş ve üstünde 11 kişi (%6.2) olduğu belirlenmiştir. Evde bakım hizmetinden faydalanan bakıcıların eğitim durumlarına bakıldığında, %1.1'inin okuma yazma bilmediği, %2.2'sinin okur yazar, %39.9'unun ilkokul mezunu, %29.8'inin ortaokul mezunu, %25.3'ünün lise mezunu ve %1.7'sinin yüksekokul mezunu olduğu görülmektedir. Bakımdan sorumlu kişilerin çoğunluğunun anne (%75.8), ardından babaların (%22.5) ve diğer akraba tanımına giren aile üyelerinin (%1.7) olduğu tespit edilmiştir. Evde bakım hizmeti alan bireylerin yardım alma sürelerine bakıldığında, %36.5'inin 0-3 yıl, %35.4'ünün 4-6 yıl, %19.7'sinin 7-9 yıl ve %8.4'ünün ise 10 yıldan fazla süredir Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünden evde bakım ücreti aldığı görülmektedir. Evde bakım hizmeti alan ailelerin hane gelirleri incelendiğinde, %5.1'inin 5000 ile 10000 TL arasında, %21.3'ünün 10000 ile 15000 TL arasında ve %73.6'sının 15000 TL'den daha yüksek bir gelire sahip olduğu belirlenmiştir. Evde bakım hizmetinden yararlanan ailelerdeki çocuk sayısı incelendiğinde, %15.2'sinin 1 çocuğa, %47.8'inin 2 çocuğa, %28.1'inin 3 çocuğa, %7.9'unun 4 çocuğa ve %1.1'inin 5 ve daha fazla çocuğa sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Evde bakım hizmeti verilen özel gereksinimli çocuğa ait demografik özellikler.

Çocuğa Ait Özellikler	n	%
Yaş		
0-5 yaş	36	20,2
6-10 yaş	73	41
11-15 yaş	50	28,1
16- 18 yaş	19	10,7
Cinsiyet		
Kız	84	47,2
Erkek	94	52,8
Doğum sırası		
1	57	32
2	77	43,3
3	33	18,5
4	9	5,1
5 ve üzeri	2	1,1
Eğitime devam durumu		
Evet	133	74,7
Hayır	45	25,3
Engel sayısı		
Tek engel	131	73,6
Çoklu engel	47	26,4
Engel Türü		
Down	16	28,48
Down ve ek yetersizlik	6	10,64
Görme Yetersizliği	6	10,64
İşitme Yetersizliği	13	23,08
Ortopedik Yetersizlik	23	41,46
Otizm	40	71,43
Otizm ve ek yetersizlik	8	14,29
Süreğen Hastalık	25	44,88
Zihinsel Yetersizlik	41	73,08

Tablo 4’ te evde bakım hizmeti verilen özel gereksinimli çocuğa ait demografik özellikler incelendiğinde %73’ü 6-10 yaş arasında yer almakta, bu yaş aralığındaki

katılımcılar en büyük grubu oluşturmaktadır. En küçük grup ise %20.2 ile 0-5 yaş aralığında bulunmaktadır. Cinsiyet dağılımına bakıldığında, %52.8'i erkek ve %47.2'si kız, doğum sırası incelendiğinde, %32'si ilk çocuk, %43.3'ü ikinci çocuk, %18.5'i üçüncü çocuk, %5.1'i dördüncü çocuk ve %1.1'i beşinci ve üzeri çocuktur. Eğitim durumu değerlendirildiğinde, %74.7'si eğitimlerine devam etmekte iken, %25.3'ü eğitim almamaktadır.

Yetersizlik sayısına göre, %73.6'sında tek bir yetersizlik bulunmakta, %26.4'ünde ise birden fazla yetersizlik tespit edilmektedir. Otizm, %71.43'ünde en yaygın yetersizlik türü iken, onu %41.46 ile ortopedik yetersizlik ve %28.48 ile Down Sendromu takip etmektedir. Ayrıca, otizm ve diğer yetersizliklerin bir arada görüldüğü çocuklar %14.29 oranındadır.

Genel olarak, çocukların çoğunluğu 6-10 yaş arasındaki erkek çocuklardan oluşmaktadır. Otizm, en sık rastlanan yetersizlik türüdür ve bunu ortopedik yetersizlik ve Down Sendromu izlemektedir.

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırma için veri toplama aracı olarak anket yöntemi tercih edilmiştir. Veri toplama aracı olarak Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Ölçekleri geliştiren araştırmacılardan gerekli izinler alınmış ve bu izin belgeleri ekte sunulmuştur. Açılımları aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri

Öner ve Le Compte (1983) tarafından Türk kültürüne uyarlanan Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının yanı sıra norm çalışmaları da içermektedir. Envanter, toplamda 40 maddeden oluşur; bunun içinde 20 madde Durumluk Kaygı Ölçeği ve 20 madde Sürekli Kaygı Ölçeği olarak ayrılmıştır. Durumluk Kaygı Ölçeği, bireylerin belirli bir anda belirli koşullarda kendisini nasıl hissettiğini betimlemelerini ve içinde bulunduğu duruma ilişkin duygularını dikkate alarak maddeleri cevaplamalarını gerektirir. Sürekli Kaygı Ölçeği ise, bireyin genellikle kendisini nasıl hissetmesi gerektiğini belirtir.

Kuder-Richardson 20 formülünün genelleştirilmiş bir formu olan alpha korelasyonları kullanılarak belirlenen güvenirlik katsayıları, Durumluk Kaygı Ölçeği için 0.83 ile 0.87 arasında, Sürekli Kaygı Ölçeği için ise 0.94 ile 0.96 arasında bulunmuştur. Bu sonuçlar, Türkçe ölçeklerin yüksek madde homojenliği ve iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeği oluşturan maddelerin güvenirliği ve geçerliği hakkında daha fazla bilgi sağlayan "Item

Remainder" korelasyonu tekniği kullanılarak Türkçe formun madde güvenirlik korelasyonları belirlenmiştir. Durumluk Kaygı Ölçeği için 0.34 ile 0.72 arasında, Sürekli Kaygı Ölçeği için ise 0.42 ile 0.85 arasında değişen korelasyonlar elde edilmiştir. Test tekrar test yöntemiyle elde edilen güvenirlik katsayılarına göre, Durumluk Kaygı Ölçeği için 0.71 ile 0.86 arasında, Sürekli Kaygı Ölçeği için ise 0.26 ile 0.68 arasında değişen güvenirlik değerleri bulunmaktadır. Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin Türkçeleştirilmesi, deneysel kavram geçerliliği ve kriter geçerliliği olmak üzere iki ayrı teknik kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Öner ve Le Compte, 1983).

3.3.2. Yaşam Doyumu Ölçeği

Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) olarak adlandırılan ölçeğin orijinal adı "The Satisfaction with Life Scale" (SWLS) dir. Diener ve arkadaşları tarafından 1985 yılında geliştirilmiştir. Ölçek, kişinin öznel iyilik durumunu değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. 5 maddeden oluşur ve 7'li likert tipi bir ölçektir. Likert tipi ölçekte, katılımcılar 1'den 7'ye kadar olan bir skalada, kesinlikle katılmıyorum (1) ile kesinlikle katılıyorum (7) arasında puanlama yapar.

Yaşam Doyumu Ölçeği, Türkçeye uyarlanırken, öğretmenlerin ifadeler arasındaki farkın zayıf olduğunu belirtmeleri üzerine, puanlama sistemi beş basamağa indirilmiştir. Katılımcılar, "Hiç katılmıyorum (1), Çok az katılıyorum (2), Orta düzeyde katılıyorum (3), Büyük oranda katılıyorum (4) ve Tamamen katılıyorum (5)" şeklinde ifadeleri puanlamışlardır. Ölçek 16 yaş ve üstü bireylere uygulanabilir ve puan aralığı 5 ile 35 arasındadır. Orijinal çalışmada Cronbach alfa katsayısı .87 olarak bulunmuş ve ölçüt bağımlı geçerlilik 82 olarak belirlenmiştir. Yetim (1991) tarafından yapılan bir çalışmada ölçeğin splitt-half değeri .75, Kuder Richardson-20 değeri ise .78 olarak tespit edilmiştir. İç tutarlık katsayısı ise .79 olarak hesaplanmıştır (Ateş, 2016).

3.3.3. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan kişilerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla bir anket uygulanmıştır. Bu anketle katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, gelir düzeyi gibi demografik bilgileri toplanmıştır. Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, evde bakım ücretinden yararlanma süresi, ailedeki çocuk sayısı; özel gereksinimli çocuğun yaşı, doğum sırası, cinsiyeti, eğitime devam etme durumu, yetersizlik durumu, yetersizlik türüne ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

3.3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler Ankara Sincan Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü kurumunda özel gereksinimli evde bakım aylığından yararlanan ailelere ölçeklerin yazılı dokümanı yüz yüze görüşme yapılarak araştırmacı tarafından yanıtlar toplanılmıştır, 178 gönüllü katılımcıya ulaşılmıştır. Uygulama toplam 56 sorudan oluşarak ortalama 20-25 dakika sürmüştür.

3.3.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada, Kişisel Bilgi Formu, Durumluk-Süreklilik Kaygı Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği aracılığıyla toplanan veriler, SPSS 25.00 programı kullanılarak istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Verilerin analiz sürecinde, öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerleri ile Kolmogorov-Smirnov Testi kullanılarak incelenmiştir (Büyüköztürk, 2014).

Kurtosis ve Skewness değerleri -1,5 ile +1,5 aralığında olduğunda, verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Araştırma verilerinin çarpıklık ve basıklık değerleri -1,5 ile +1,5 aralığında olduğundan, verilerin normal dağılım varsayımını karşıladığı sonucuna varılmıştır. Bu nedenle, parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Bu çalışmada, ölçme değerlendirme uzmanlarından görüşler alınmış ve verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için basıklık ve çarpıklık katsayıları dikkate alınmıştır. Ayrıca, aritmetik ortalama, mod ve medyan değerlerinin birbirine yakın olması da göz önünde bulundurulmuştur. Yüzde analizi, aritmetik ortalama, standart sapma, standart hata gibi değerler belirlenmiş ve bağımsız örneklem için t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Pearson Korelasyon Katsayısı gibi istatistiksel teknikler kullanılmıştır.

Tablo. 5. Çarpıklık ve Basıklık Düzeyleri

	N	Skewness	Kurtosis
Yaşam doyum ölçeği	178	,354	,-737
Durumluk kaygı ölçeği	178	,429	,343
Sürekli kaygı ölçeği	178	,206	,77

BÖLÜM 4

BULGULAR

Bu bölümde, çalışmanın problem ve alt problemlerine uygun istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular ve tablolar verilmiştir.

4.1. Araştırma problemine ait bulgular

4.1.1. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu, durumluk kaygı ve sürekli kaygı düzeyi nedir?

Tablo .6 . Ölçeklerin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum puan değerleri

	$\bar{X}$	ss	min	max
Yaşam doyumu	16,24	6,25	5	31
Durumluk kaygı	43,63	8,28	26	70
Sürekli kaygı	43,90	8,40	23	66

Tablo 6 incelendiğinde, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyleri ($\bar{x}$ =16.24) ve durumluk kaygı düzeyleri ($\bar{x}$ =43.63) ve sürekli kaygı düzeyleri ($\bar{x}$ =43.90) orta düzeyde algılamaktadır. Bulgular, ebeveynlerin genel yaşam doyumunun ortalama olduğunu göstermektedir. Ancak, standart sapmanın yüksek olması, ebeveynler arasında yaşam doyumu konusunda önemli bir çeşitlilik olduğunu, bazı ebeveynlerin yaşamlarından oldukça memnunken, diğerleri daha düşük bir yaşam doyumu yaşamakta olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin durumluk kaygı düzeylerinin de ortalama olduğu görülmektedir. Ancak, standart sapmanın yüksek olması, ebeveynler arasında durumluk kaygı düzeyinde önemli bir çeşitliliğin olduğunu, bazı ebeveynlerin günlük yaşamda nadir kaygı yaşarken, diğerleri daha sık ve yoğun kaygı deneyimlemekte olduğunu göstermektedir.

Son olarak, ebeveynlerin genel kaygı düzeylerinin de ortalama olduğu görülmektedir. Ancak, yine standart sapmanın yüksek olması, ebeveynler arasında genel kaygı düzeyinde önemli bir çeşitliliğin olduğunu, bazı ebeveynlerin günlük yaşamda nadir kaygı yaşarken, diğerlerinin daha sık ve yoğun kaygı yaşamakta olduğunu göstermektedir.

4.1.2. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo . 7. Ebeveynlerin Yaşam Doyumları, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Aralarındaki İlişkinin İncelenmesi

	Yaşam doyum	Durumluk kaygı	Sürekli kaygı
Yaşam doyum		-0.549 0.000	-0.455 0.000
Durumluk kaygı	-0.549 0.000		0.579 0.000
Sürekli kaygı	-0.455 0.000	0.579 0.000	

Tablo 6’da yer alan bilgiler incelendiğinde, ebeveynlerin Yaşam doyum düzeyi ile durumluk kaygı düzeyleri arasında ($r=-0.549$, $p=0.000$) pozitif yönde, orta derecede negatif anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Yani, yaşam doyum puanları yüksek olan ebeveynlerin durumluk kaygı puanları daha düşük olma eğilimindedir.

Ebeveynlerin yaşam doyum düzeyi ile sürekli kaygı düzeyleri arasında ($r=-0.455$, $p=0.000$) orta derecede negatif anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Yani, yaşam doyum puanları yüksek olan ebeveynlerin genel kaygı puanları daha düşük olma eğilimindedir. Düşük yaşam doyumuna sahip ebeveynler, yetersizliğe sahip çocuklarının gelecekteki yaşamları ve kendi ayaklarının üzerinde durma yetenekleri hakkında endişeler duyabilir, bu endişeler ebeveynlerde sürekli bir kaygıyı arttırabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyi ile sürekli kaygı düzeyleri arasında ($r=0.579$, $p=0.000$) orta derecede pozitif anlamlı ilişki belirlenmiştir. Yani, durumluk kaygı puanları yüksek olan ebeveynlerin genel kaygı puanları da daha yüksek olma eğilimindedir. Bu bulgu, günlük hayatta daha fazla endişe ve kaygı duyan ebeveynlerin genel olarak daha fazla kaygı duyma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Görme yetersizliğe sahip bir çocuğun ebeveyni, çocuğun günlük yaşamda karşılaştığı zorluklardan dolayı daha fazla durumluk kaygı yaşayabilirken, işitme yetersizliğine sahip bir çocuğun ebeveyni, daha az sayıda günlük Down sendromlu bir çocuğa sahip ebeveynlerin, ortalamaya yakın bir yaşam doyumuna sahip olma eğilimi gösterdiği görülmektedir. Bu durum, Down sendromlu çocukların genellikle sevgi dolu ve sosyal olmak gibi özellikleri ebeveynlerine mutluluk ve gurur yaşatmalarıyla ilgili olduğu düşünülmektedir.

Otizmli bir çocuğa sahip ebeveynlerin, ortalama yaşam doyumu bir az altında puanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Otizm, sosyal etkileşim ve iletişimde zorluklara yol açabilen bir bozukluk olması sebebi ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurmasını zorlaştırabilir ve yalnızlık duygularına yol açabilir ve bu durum ebeveynlerin yaşam doyumlarında düşüşe, kaygı durumlarında artışa neden olabileceği düşünülmektedir.

4.1.3. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk kaygı ve sürekli kaygı düzeylerinin demografik değişkenler ile arasında ilişki var mıdır?

4.2. Alt probleme ait bulgular

4.2.1. Alt problem: “Anne-baba-diğer” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo. 8. “Anne-Baba-Diğer” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Değişken	Kategori	ANOVA			
		Ort.	SS	F	P
Yaşam Doyumu Toplam	Anne	15,72	5,87	00,13	4,52
	Baba	18,45	8,10		
	Diğer	10,33	4,04		
Durumluk Kaygı Toplam	Anne	44,33	8,10	4,129	0,018
	Baba	40,75	8,27		
	Diğer	50,66	7,50		
Sürekli Kaygı Toplam	Anne	44,55	7,57	3,108	0,051
	Baba	41,30	10,58		
	Diğer	49,33	3,51		

*P<0,05, F=ANOVA

Tablo 8 incelendiğinde, ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyleri anne-babalar ile diğer aile üyeleri arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir (F=4.52; p<.05). Annelerin ortalama

yaşam doyumu puanı 15.72, babaların ortalama yaşam doyumu puanı 18.45'tir. Bu sonuçlar, babaların annelerden daha yüksek ortalama yaşam doyumu puanına sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 8 incelendiğinde ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyleri anne-baba-diğere göre anlamlı ilişki olduğu görülmektedir ($F=4.129$; $p<.05$). Anneler tarafından bakılan çocuklara sahip ebeveynlerin, babalar tarafından bakılan çocuklara sahip ebeveynlere göre daha yüksek durumluk kaygı puanlarına sahip olduğu görülmektedir. Tablo 8 incelendiğinde ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri çocuğun yetersizlik durumuna göre farklılık gösterdiği görülmektedir ($F=3,108$; $p<.05$). Annelerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 44.55, babaların ortalama sürekli kaygı düzeyi 41.30 ve diğer bakıcıların ortalama sürekli kaygı düzeyi ise 49.33 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, bakımdan sorumlu kişinin (anne, baba veya diğer bakıcı) sürekli kaygı düzeyi üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu göstermektedir. Diğer bakıcılar, annelerden ve babalardan daha yüksek sürekli kaygı düzeylerine sahiptir.

4.2.2. Alt problem: “Evde bakım ücretinden yararlanma süresi” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo. 9. “Evde bakım ücretinden yararlanma süresi” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Değişken	Bakım ücret süresi	ANOVA			
		Ort.	SS	F	P
Yaşam Doyumu Toplam	0-3 yıl	19,24	6,21	9,877	0,00
	4-6 yıl	14,85	6,12		
	7-9 yıl	13,31	4,86		
	10 yıl üzeri	15,93	5,65		
Durumluk Kaygı Toplam	0-3 yıl	40,83	8,87	6,201	0,018
	4-6 yıl	43,74	7,05		
	7-9 yıl	47,77	8,19		
	10 yıl üzeri	45,66	6,32		

	0-3 yıl	49,52	9,89		
	4-6 yıl	44,50	7,66		
Sürekli Kaygı Toplam	7-9 yıl	46,14	6,79	3,329	0,012
	10 yıl üzeri	46,46	5,06		

Tablo. 9' da evde bakım ücretinden yararlanma süresi değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin ANOVA dağılımları incelenmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin evde bakım ücretinden yararlanma süresine göre yaşam doyumu üzerindeki anlamlılığı belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucuna göre ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri evde bakım ücretinden yararlanma süresine göre anlamlı ilişki olduğu görülmektedir ($F=9,877$; $p<.05$). 0-3 yıl süreyle evde bakım ücreti alan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 19.24, 4-6 yıl süreyle evde bakım ücreti alan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 14.85, 7-9 yıl süreyle evde bakım ücreti alan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 13.31, 10 yıl ve üzeri süreyle evde bakım ücreti alan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 15.93'tür.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin evde bakım ücretinden yararlanma süresi üzerindeki anlamlılığı belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyleri evde bakım ücretinden yararlanma süresine göre anlamlı ilişki olduğu görülmektedir ($F=3.936$; $p<.05$). F değeri (3,936) nispeten daha yüksektir, bu da gruplar arasındaki farkın büyük olma ihtimalinin yüksek olduğunu gösterir. Bakım ücreti 0-3 yıl süren ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı düzeyi 40.83 iken, bakım ücreti 10 yıl ve üzeri süren ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı düzeyi 45.66'dır. Bu fark 4.83 puandır. Bakım ücreti 0-3 yıl süren ebeveynlerin, bakım ücreti 10 yıl ve üzeri süren ebeveynlere göre daha düşük kaygı durum puanlarına sahip olduğu görülmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin evde bakım ücretinden yararlanma süresi üzerindeki anlamlılığı belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri evde bakım ücret süresi ile anlamlı ilişki olduğu görülmektedir ($F=3,329$; $p<.05$). 0-3 yıl evde bakım ücret süresi olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 49.52 olarak belirlenirken, 4-6 yıl evde bakım ücret süresi olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 44.50, 7-9 yıl evde bakım ücret süresi olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 46.14 ve 10 yıl ve

üzeri evde bakım ücret süresi olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi ise 46.46 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, evde bakım ücret süresi arttıkça, ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerinin arttığını göstermektedir.

4.2.3. Alt problem: “Ailedeki çocuk sayısı” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo. 10. “Ailedeki Çocuk Sayısı” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Değişken	Aile çocuk sayısı	ANOVA			
		Ort.	SS	F	P
Yaşam Doyumu Toplam	1	21,00	6,32		
	2	16,15	6,25		
	3	14,86	5,39		
	4	13,57	4,65	6,437	0,000
	5 ve üzeri	9,50	2,12		
Durumluk Kaygı Toplam	1	40,07	9,80		
	2	42,91	8,35		
	3	45,12	6,81		
	4	47,92	6,13	3,936	0,004
	5 ve üzeri	55,50	0,00		
Sürekli Kaygı Toplam	1	40,14	9,87		
	2	43,36	8,16		
	3	45,26	7,58		
	4	48,78	7,12	3,329	0,012
	5 ve üzeri	49,50	0,70		

Tablo. 10' da ailedeki çocuk sayısı değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin ANOVA dağılımları incelenmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumu ile çocuk sayısı arasındaki anlamlılığı belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri ailedeki çocuk sayısına göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir ($F= 6.437$; $p<.05$). Tek çocuğu olan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 21.00, iki çocuğu olan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 16.15, üç çocuğu olan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 14.86 ve dört çocuğu olan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 13.57 olarak bulunmuştur. Beş ve üzeri çocuğu olan ebeveynlerin ise ortalama yaşam doyum puanı 9.50'dir. Bu sonuçlar, ailedeki çocuk sayısı arttıkça, ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin azaldığını göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin çocuk sayısı arasındaki anlamlılığı belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan analize göre ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyleri ailedeki çocuk sayısına göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir ($F=3.936$; $p<.05$). p değeri (0,004) ile çocuk sayısı ve durumluk kaygı düzeyi arasında çok güçlü bir ilişki olabileceğini, F değeri (3.936) ise gruplar arasındaki farkın büyük olma ihtimalinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bir çocuğu olan ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı düzeyi 40.07, iki çocuğu olan ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı düzeyi 42.91, üç çocuğu olan ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı düzeyi 45.12, dört çocuğu olan ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı düzeyi 47.92 ve beş ve üzeri çocuğu olan ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı düzeyi ise 55.50 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ailedeki çocuk sayısının artmasıyla ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin de arttığını göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin çocuk sayısına arasındaki anlamlılığı belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri çocuk sayısına göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir ($F=3,329$; $p<.05$). Bir çocuğu olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 40.14, iki çocuğu olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 43.36, üç çocuğu olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 45.26, dört çocuğu olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 48.78 ve beş ve üzeri çocuğu olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi ise 49.50 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, çocuk sayısı arttıkça ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerinin de arttığını göstermektedir.

4.2.4. Alt problem: “Bakımla sorumlu kişinin eğitim durumu” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo. 11. “Bakımla Sorumlu Kişinin Eğitim Durumu” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Değişken	Bakımla sorumlu kişinin eğitim durumu	ANOVA			
		Ort.	SS	F	P
Yaşam Doyumu Toplam	Okuma Yazma yok	8,50	3,53		
	Okur yazar	13,00	4,96		
	İlkokul	13,66	5,23	9,634	0,000
	Ortaokul	16,39	5,65		
	Lise	20,62	5,67		
	Yüksekokul	18,66	8,62		
Durumluk Kaygı Toplam	Okuma Yazma yok	53,50	2,12		
	Okur yazar	47,50	7,32		
	İlkokul	47,29	7,06		
	Ortaokul	42,96	8,67	0,000	9,863
	Lise	37,91	6,46		
	Yüksekokul	43,63	8,28		
Sürekli Kaygı Toplam	Okuma Yazma yok	56,00	8,48		
	Okur yazar	46,00	3,16		
	İlkokul	46,22	6,54	3,316	0,007
	Ortaokul	42,33	8,24		
	Lise	41,60	10,29		
	Yüksekokul	40,33	7,23		

*P<0,05, F=ANOVA

Tablo. 11’ de bakımla sorumlu kişinin eğitim durumu değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin ANOVA dağılımları incelenmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumunun bakımla sorumlu kişinin eğitim durumu değişkenine göre farklılaşma durumunu tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri eğitim durumuna göre anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($F= 6.34$; $p<.05$). Okur yazar olmayan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 8.50, okur yazar ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 13.00, ilkokul mezunu ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 13.66, ortaokul mezunu ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 16.39, lise mezunu ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 20.62 ve yüksekokul mezunu ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 18.66 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, eğitim seviyesi arttıkça, ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin arttığını göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin bakımla sorumlu kişinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlılığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyleri eğitim durumuna göre anlamlı ilişki göstermektedir ($F=9.863$; $p<.05$). F değeri (9.863) ise bu da gruplar arasındaki farkın büyük olma ihtimalinin yüksek olduğunu gösterir. Okuma yazma bilmeyen ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı puanı 53.50'dir, bu da oldukça yüksek bir puandır. Yüksekokul mezunu ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı puanı 43.63'tür, bu da diğer gruplara kıyasla en düşük puandır. Bu sonuçlar, ortalama durumluk kaygı puanlarının eğitim seviyesi yükseldikçe düşmekte olduğunu göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin bakımla sorumlu kişinin eğitim durumu göre anlamlılığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri çocuk sayısına göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir ($F=3,316$; $p<.05$). Okuma yazma bilmeyen ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 56.0, okur yazar olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 46.00, ilkokul mezunu ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 46.22, ortaokul mezunu ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 42.33, lise mezunu ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 41.60 ve yüksekokul mezunu ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 40.33 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, eğitim düzeyi arttıkça, ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri azalmakta olduğunu göstermektedir.

4.2.5. Alt problem: “ Bakımla sorumlu kişinin yaşı” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyum, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo. 12. “Bakımla Sorumlu Kişinin Yaşı” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Değişken	Ebeveyn yaşı	ANOVA			
		Ort.	SS	F	P
Yaşam Doyumu Toplam	20-30 yaş	20,00	6,54	4,972	0,002
	31-45 yaş	16,91	6,38		
	46-55 yaş	13,94	5,17		
	56+ yaş	15,45	6,05		
Durumluk Kaygı Toplam	20-30 yaş	37,87	7,26	7,826	0,000
	31-45 yaş	42,45	8,34		
	46-55 yaş	46,58	7,25		
	56+ yaş	49,09	6,18		
Sürekli Kaygı Toplam	20-30 yaş	37,50	8,20	5,089	0,002
	31-45 yaş	43,49	8,96		
	46-55 yaş	46,15	6,36		
	56+ yaş	46,54	7,09		

*P<0,05, F=ANOVA

Tablo. 12’ de bakımla sorumlu kişinin yaşı değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin ANOVA dağılımları incelenmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumunun bakımla sorumlu kişinin yaşı değişkenine göre anlamlılığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizlerden elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri ebeveyn yaşına göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir (F= 4.972; p<.05). 20-30 yaş arası ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 20.00, 31-45 yaş arası ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 16.91, 46-55 yaş arası ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 13.94 ve 56 yaş ve üzeri ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 15.45 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, genç yaş grubundaki ebeveynlerin yaşam doyumunun, yaş ilerledikçe azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin bakımla sorumlu kişinin yaşı değişkenine göre anlamlılığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizlerden elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin durumluk

kaygı düzeyleri eğitim durumuna göre anlamlı ilişki göstermektedir ($F=7.826$; $p<.05$). 20-30 yaş arası ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı puanı 37.87'dir, bu da diğer gruplara kıyasla en düşük puandır. 56 yaş ve üzeri ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı puanı 49.09'dur, bu da en yüksek puandır. Bu sonuçlar, ebeveyn yaşının durumluk kaygı üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin bakımla sorumlu kişinin yaşı değişkenine göre anlamlılığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizlerden elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri çocuk sayısına göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir ($F=5,089$; $p<.05$). 20-30 yaş arası ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 37.50, 31-45 yaş arası ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 43.49, 46-55 yaş arası ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 46.15 ve 56 yaş ve üzeri ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi ise 46.54 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, yaşı ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyi üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu göstermektedir. Yaş ilerledikçe, ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerinin arttığını göstermektedir.

4.2.6. Alt problem: “Algılanan ekonomik gelir” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo. 13. “Algılanan ekonomik gelir” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Değişken	Gelir Durum	ANOVA			
		Ort.	SS	F	P
Yaşam Doyumu Toplam	5000-10000	11,66	5,43	3,628	0,029
	10000-15000	15,23	6,07		
	15000+	16,85	6,23		
Durumluk Kaygı Toplam	5000-10000	45,77	7,42	2,558	0,080
	10000-15000	46,00	9,25		
	15000+	42,80	8,28		
Sürekli Kaygı Toplam	5000-10000	48,11	6,33	6,332	0,002
	10000-15000	47,39	8,32		
	15000+	42,60	8,21		

*P<0,05, F=ANOVA

Tablo. 13’de algılanan ekonomik gelir değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin ANOVA dağılımları incelenmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumunun algılanan ekonomik gelir değişkenine göre anlamlılığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizlerden elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri ekonomik gelire göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir (F= 3,628; p<.05). 5.000-10.000 TL gelir grubunda yer alan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 11.66, 10.000-15.000 TL gelir grubunda yer alan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 15.23, 15.000 TL ve üzeri gelir grubunda yer alan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı ise 16.85 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, daha yüksek gelire sahip olan ailelerin, genellikle daha yüksek yaşam doyumu puanlarına sahip olduğu görülmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin algılanan ekonomik gelir değişkenine göre anlamlılığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizlerden elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyleri eğitim durumuna göre anlamlı ilişki olmadığını göstermektedir (F=7.826; p>.05). 5000-10.000 TL gelir aralığındaki ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı puanı 45.77, 15.000 TL ve üzeri gelir aralığındaki ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı puanı 42.80 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ortalama durumluk kaygı puanlarının gelir seviyesi arttıkça biraz düşmekte olduğunu göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin algılanan ekonomik gelir değişkenine göre anlamlılığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Analizlerden elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri ekonomik gelire göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir (F=56,332; p<.05). Aylık geliri 5.000 TL ile 10.000 TL arasında olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 48.11 olarak belirlenirken, aylık geliri 10.000 TL ile 15.000 TL arasında olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 47.39 ve aylık geliri 15.000 TL ve üzeri olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi ise 42.60 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ekonomik gelirin ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Daha yüksek bir gelire sahip olan ailelerin, genellikle daha düşük bir sürekli kaygı düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir.

4.2.7. Alt problem: “Çocuğun yaşı” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo. 14. “Çocuğun yaşı” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Değişken	Çocuğun yaşı	ANOVA			
		Ort.	SS	F	P
Yaşam Doyumu Toplam	0-5 yaş	19,86	6,39	6,464	0,000
	6-10 yaş	15,95	6,18		
	11-15 yaş	14,16	5,69		
	16- 18 yaş	16,00	5,06		
Durumluk Kaygı Toplam	0-5 yaş	39,97	8,78	4,363	0,005
	6-10 yaş	43,47	8,07		
	11-15 yaş	46,32	8,23		
	16- 18 yaş	44,93	5,63		
Sürekli Kaygı Toplam	0-5 yaş	39,69	10,03	4,074	0,008
	6-10 yaş	44,60	8,55		
	11-15 yaş	45,42	6,75		
	16- 18 yaş	45,21	6,02		

*P<0,05, F=ANOVA

Tablo. 14’ de çocuğun yaşı değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin ANOVA dağılımları incelenmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumunun çocuğun yaşı değişkenine göre anlamlılığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarının verilerine göre ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri ile çocuğun yaşı arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir (F= 6,464; p<.05). F değeri de oldukça yüksektir, bu da gruplar arasındaki farkın büyük olma ihtimalinin yüksek olduğunu göstermektedir. 0-5 yaş arası çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 19.86, 6-10 yaş arası çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 15.95, 11-15 yaş arası çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 14.16 ve 16-18 yaş

arası çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyumu puanı ise 16.00 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, çocukların yaşları arttıkça ebeveynlerin yaşam doyumu düzeylerinin azaldığını göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin çocuğun yaşı değişkenine göre anlamlılığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyleri çocuğun yaşına göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir ($F=4,363$; $p<.05$). 0-5 yaş arası çocukların ebeveynlerinin ortalama durumluk kaygı puanı 39.97' tir ve bu diğer gruplara kıyasla en düşük puandır. 11-15 yaş arası çocukların ebeveynlerinin ortalama durumluk kaygı puanı 46.32' tir ve bu da en yüksek puandır. Bu sonuçlar ortalama durumluk kaygı puanlarının çocuğun yaşı arttıkça artmakta olduğunu göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin çocuğun yaşına göre farklılığı tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri çocuğun yaşına göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir ($F=4,074$; $p<.05$). 0-5 yaş arası çocukları olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 39.69, 6-10 yaş arası çocukları olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 44.60, 11-15 yaş arası çocukları olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 45.42 ve 16-18 yaş arası çocukları olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi ise 45.21 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, çocuğun yaşı ile ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyi arasında belirgin bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin çocukları büyüdükçe, genellikle sürekli kaygı düzeylerinin arttığını göstermektedir.

4.2.8. Alt problem: “Çocuğun cinsiyeti” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo. 15. “Çocuğun cinsiyeti” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin t-testi Dağılımları

Değişken	Çocuğun cinsiyeti	t-testi			
		Ort.	SS	t	P
Yaşam Doyumu Toplam	Kız	16,47	6,49		
	Erkek	16,04	6,06	4,60	0,646
	Kız	44,21	8,21		
	Erkek	41,93	8,34		

Durumluk Kaygı Toplam				-0,712	0,47
	Kız	43,60	9,46		
Sürekli Kaygı Toplam	Erkek	44,17	7,36	-0,445	0,657

*P<0,05, t= t-testi

Tablo. 15’de çocuğun cinsiyeti değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin T-testi dağılımları incelenmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumu ile çocuğun cinsiyeti arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Analiz bulgularına göre, ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri çocuğun cinsiyetine göre anlamlı ilişki göstermemektedir ($t= 4,60$; $p> .05$). t değeri nispeten küçüktür, bu da gruplar arasındaki farkın küçük olma ihtimalinin yüksek olduğunu göstermektedir. Kız çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 16.47, erkek çocuklara bakan ebeveynlerin ise ortalama yaşam doyum puanı 16.04’tür. Bu sonuçlar, çocuğun cinsiyeti ile ebeveynlerin yaşam doyumu puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki göstermemektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin çocuğun cinsiyeti değişkenine göre anlamlılığını belirlemek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Analizden elde edilen sonuçlara göre ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyleri çocuğun cinsiyetine göre anlamlı ilişki olmadığını göstermektedir ($t=- 0,712$; $p>.05$). Kız çocuklarının ebeveynlerinin ortalama durumluk kaygı puanı 44.21 iken, erkek çocuklarının ebeveynlerinin ortalama durumluk kaygı puanı 41.93’tür. Bu sonuçlar çocuğun cinsiyetinin ebeveynlerin durumluk kaygı düzeylerini doğrudan etkilemediğini göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin çocuğun cinsiyeti değişkenine anlamlılığını belirlemek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Analizden elde edilen sonuçlara göre ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri çocuğun cinsiyetine göre anlamlı ilişki göstermemektedir ($t=- 0,445$; $p>.05$). Kız çocukları olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 43.60, erkek çocukları olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 44.17’dir. Bu sonuçlar, ebeveynlerin çocuklarının cinsiyeti ile sürekli kaygı düzeyleri arasında belirgin bir ilişki olmadığını, kız çocuklarına sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri ile erkek çocuklarına sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını ortaya çıkarmaktadır.

4.2.9. Alt problem: “Çocuğun doğum sırası” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo. 16. “Çocuğun Doğum Sırası” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Değişken	Çocuğun Doğum Sırası	ANOVA			
		Ort.	SS	F	P
Yaşam Doyumu Toplam	1	18,17	6,97		
	2	15,57	5,64		
	3	16,03	5,87	3,316	0,012
	4	12,11	4,80		
	5 ve üzeri	9,50	2,12		
Durumluk Kaygı Toplam	1	40,10	8,37		
	2	44,58	8,19		
	3	45,39	6,86	5,585	0,000
	4	48,88	5,08		
	5 ve üzeri	55,00	0,00		
Sürekli Kaygı Toplam	1	41,59	8,94		
	2	44,23	8,62		
	3	44,57	5,72	3,674	0,007
	4	52,00	6,51		
	5 ve üzeri	49,50	0,50		

*P<0,05, F=ANOVA

Tablo. 16’ da çocuğun doğum sırası değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin ANOVA dağılımları incelenmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumunun doğum sırası değişkenine göre anlamlılığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizden elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri çocuğun doğum sırasına göre anlamlı ilişki göstermektedir (F= 3,316; p<.05). İlk çocuklara

bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 18.17, ikinci çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 15.57, üçüncü çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 16.03, dördüncü çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 12.11 ve beşinci ve üzeri çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı ise 9.50 olarak bulunmuştur. İlk çocuklara sahip ebeveynlerin, beşinci ve daha sonraki çocuklara sahip ebeveynlere göre yüksek yaşam doyum düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin doğum sırası değişkenine göre anlamlılığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizden elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyleri çocuğun yaşına göre anlamlı ilişki göstermektedir ($F=5,585$; $p<.05$). İlk çocuğu olan ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı puanı 40.10, beşinci ve daha sonraki çocukları olan ebeveynlerin ortalama durumluk kaygı puanı 55.00'dır. Bu sonuçlar ortalama durumluk kaygı puanlarının ilk çocuktan sonuncu çocuğa doğru artmakta olduğunu göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin doğum sırası değişkenine göre anlamlılığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizden elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri çocuğun doğum sırasına göre anlamlı ilişki görülmektedir ($F=3,674$; $p<.05$). İlk çocuğu olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 41.59, ikinci çocuğu olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 44.23, üçüncü çocuğu olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 44.57, dördüncü çocuğu olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 52.00 ve beşinci ve daha sonraki çocukları olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 49.50 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ebeveynlerin çocuklarının doğum sırasının, ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerini etkileyebileceğini göstermektedir. İlk çocuğa sahip olan ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri, daha sonraki çocuklara sahip olan ebeveynlerin kaygı düzeylerine kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir.

4.2.10. Alt problem: “Çocuğun eğitime devam durumu” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo. 17. “Çocuğun eğitime devam durumu” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin T-testi Dağılımları

t-testi	
Değişken	Çocuğun eğitime devam

	durumu	Ort.	SS	t	P
Yaşam Doyumu Toplam	Evet	15,64	6,20	-2,225	0,027
	Hayır	18,02	6,14		
Durumluk Kaygı Toplam	Evet	44,21	8,21	1,601	0,111
	Hayır	41,95	8,34		
Sürekli Kaygı Toplam	Evet	44,62	8,01	1,979	0,049
	Hayır	41,77	9,23		

*P<0,05, t= t-testi

Tablo 16’da çocuğun eğitime devam durumu değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin t-testi dağılımları incelenmektedir.

Ebeveynlerin yaşam doyumunun özel gereksinimli çocuğun eğitimine göre anlamlılığını belirlemek için bağlantısız örneklem t testi yapılmıştır. Ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri çocuğun eğitime devam etme durumuna göre anlamlı ilişki görülmektedir ($t = -2,225$; $p < .05$). Eğitime devam eden çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 15.64, eğitime devam etmeyen çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 18.02’dir değeri (-2,225) negatif olması eğitime devam eden çocuğa sahip ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanlarının, eğitime devam etmeyen çocuğa sahip ebeveynlerin ortalama yaşam doyum düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin özel gereksinimli çocuğun eğitim durumuna göre farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağlantısız örneklem t testi yapılmıştır. Ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyleri çocuğun eğitime devam etme durumuna göre anlamlılığını göstermektedir ($t = 1,601$; $p > .05$). Eğitime devam eden çocukların ebeveynlerinin ortalama durumluk kaygı puanı 44.21, eğitime devam etmeyen çocukların ebeveynlerinin ortalama durumluk kaygı puanı 41.95’ tir. Bu sonuçlar çocuğun eğitime devam durumunun ebeveynlerin durumluk kaygı düzeylerini doğrudan etkilemediğini göstermektedir.

Ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin özel gereksinimli çocuğun eğitim durumuna göre anlamlılığını belirlemek amacıyla bağlantısız örneklem t testi yapılmıştır. Ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri çocuğun eğitime devam durumuna göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir ($F = 1,979$; $p < .05$). Eğitime devam eden özel gereksinimli çocukları olan

ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 44.62, eğitime devam etmeyen özel gereksinimli çocukları olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 41.77 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, özel gereksinimli çocukların eğitim durumunun, ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerini etkileyebileceğini göstermektedir. Eğitime devam eden özel gereksinimli çocukları olan ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerinin, eğitime devam etmeyen özel gereksinimli çocukları olan ebeveynlere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

4.2.11. Alt problem: “Çocuğun tek/ çoklu yetersizlik durumu” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo. 17. “Çocuğun Tek/Çoklu Yetersizlik Durumu” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin t-testi Dağılımları

Değişken	Çocuğun Engel durumu	t-testi			
		Ort.	SS	t	P
Yaşam Doyumu Toplam	Tek Engel	17,34	6,40		
	Çoklu Engel	13,19	4,67	4,070	0,000
Durumluk Kaygı Toplam	Tek Engel	42,08	8,33	-4,380	0,000
	Çoklu Engel	47,95	6,45		
Sürekli Kaygı Toplam	Tek Engel	42,75	8,51	-3,118	0,002
	Çoklu Engel	47,10	7,26		

*P<0,05, t= t-testi

Tablo 17’de çocuğun tek / çoklu yetersizlik durumu” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin t-testi dağılımları incelenmektedir.

Ebeveynlerin yaşam doyumunun özel gereksinimli çocuğun yetersizlik durumuna göre anlamlılığını tespit etmek amacıyla bağlantısız örneklem t testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri çocuğun tek/ çoklu yetersizlik durumuna göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir (t= 4,070; p<.05). Tek yetersizliğe sahip çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı 17.34, çoklu yetersizliğe

sahip çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyumu puanı 13.19'dur. Tek yetersizliğe sahip çocuğun ebeveynleri, çoklu yetersizliğe çocuğa sahip ebeveynlere göre daha yüksek yaşam doyumu düzeylerine sahip olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin özel gereksinimli çocuğun yetersizlik durumuna göre anlamlılığını tespit etmek amacıyla bağlantısız örneklem t testi yapılmıştır. Ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyleri çocuğun engel durumuna göre anlamlı ilişki olmadığını göstermektedir ($t=-3,118$; $p>.05$). Tek engelli çocukları olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 42.75 olarak tespit edilirken, çoklu engelli çocukları olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi 47.10 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar, ebeveynlerin çocuklarının yetersizlik durumunun, ebeveynlerin durumluk kaygı düzeylerini etkileyebileceğini göstermektedir. Çoklu yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin, tek yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlere kıyasla daha yüksek bir durumluk kaygı düzeyine sahip olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin özel gereksinimli çocuğun yetersizlik durumuna anlamlılığını belirlemek amacıyla bağlantısız örneklem t testi yapılmıştır. Ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyleri çocuğun yetersizlik durumuna göre anlamlı ilişki görülmektedir ($F=4,380$; $p<.05$). Tek yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin ortalama sürekli kaygı puanı 42.08, çoklu yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin ortalama sürekli kaygı puanı 47.95'tir. Bu sonuçlar çocuğun çoklu yetersizliğin ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerinin anlamlı ölçüde arttığını göstermektedir.

4.2.12. Alt problem: “Çocuğun yetersizlik türü” değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo. 19. “Çocuğun Yetersizlik Türü ” Değişkenine Göre Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin ANOVA Dağılımları

Değişken	Çocuğun Yetersizlik Türü	ANOVA		F	P
		Ort.	SS		
	Down	13,50	4,95		
	Down ve farklı yetersizlik	14,83	7,80		
		19,50	4,23	3,849	0,000

		20,92	7,88		
		17,47	6,08		
		18,20	6,25		
		15,00	7,23		
Yaşam Doyumu Toplam	Görme Yetersizliği	16,32	4,88		
	İşitme Yetersizliği				
	Ortopedik Yetersizlik	13,17	5,19		
	Otizm				
	Down	44,69	6,82		
	Down ve farklı yetersizlik	45,16	8,06		
	Görme Yetersizliği	45,16	13,37		
	İşitme Yetersizliği	37,38	8,70		
	Ortopedik Yetersizlik	44,47	9,24		
Durumluk Kaygı Toplam	Otizm	41,20	6,73	2,157	0,033
	Otizm ve farklı yetersizlik	45,50	6,07		
	Süreç Hastalık	43,64	7,91		
	Zihinsel Yetersizlik	46,29	8,33		
	Down	43,37	7,55		
	Down ve farklı yetersizlik	45,66	7,84		
	Görme Yetersizliği	41,00	6,06	2,891	0,005
Sürekli Kaygı Toplam	İşitme Yetersizliği	35,46	8,33		
		42,91	7,29		

	44,00	9,04
	42,62	2,66
Ortopedik Yetersizlik	44,60	7,82
Otizm	47,24	8,57
Otizm ve farklı yetersizlik		

Tablo. 19 ‘de çocuğun yetersizlik türü ’ değişkenine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin ANOVA dağılımları incelenmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumunun çocuğun yetersizlik türü değişkenine göre anlamlılığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizden elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri çocuğun yetersizlik türü durumuna göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir ($f= 3,849$; $p<.05$). En yüksek yaşam doyum puanı, görme yetersizliği grubundaki ebeveynlerde görülürken, en düşük puan ise zihinsel yetersizlik grubundaki ebeveynlerde gözlemlenmiştir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin çocuğun yetersizlik türü değişkenine göre anlamlılığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizlerden elde edilen bulgulara göre farklı yetersizlik türlerine sahip çocukların ebeveynlerinin durumluk kaygı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($F=8, 241, p<0,6$). En yüksek ortalama durumluk kaygı puanı zihinsel yetersizlik grubunda 46.29, en düşük puan ise otizm ve farklı yetersizlik grubunda 41.20 gözlemlenmiştir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin çocuğun yetersizlik türü değişkenine göre anlamlılığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizden elde edilen sonuçlara göre farklı yetersizlik türlerine sahip çocukların ebeveynlerinin sürekli kaygı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($F=8, 241, p = 0.005$). En yüksek sürekli kaygı puanı, zihinsel yetersizlik grubundaki ebeveynlerde, en düşük puan ise down ve farklı yetersizlik grubundaki ebeveynlerde gözlemlenmiştir.

Bu bulgular, zihinsel yetersiz çocuğa sahip olmanın ebeveynlerde daha yüksek sürekli kaygı ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Zihinsel yetersizliği olan çocukların diğer yetersizlik türlerine göre daha fazla bakıma ve desteğe ihtiyaç duymaları, ebeveynlerinin

yaşam doyumunu olumsuz etkileyebileceği, daha fazla günlük kaygıya ve sürekli kaygıya yol açabileceği düşünülmektedir.

Otizm ve farklı yetersizlik grubundaki ebeveynlerin nispeten daha düşük kaygı puanlarına sahip olması, bu grubun daha fazla destek sistemine sahip olması veya yetersizlik durumuna daha iyi uyum sağlamış olabileceği düşünülmektedir.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Çalışmada 0-18 yaş grubunda özel gereksinimli çocuğu olan, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın sağladığı evde bakım hizmetinden yararlanmakta olan ailelerin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı durumları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları arasında Yaşam Doyumu Ölçeği, Durumluk ve Sürekli Kaygı Durumu Ölçeği ile Kişisel Bilgi Formu bulunmaktadır. Kişisel Bilgi Formu ve her bir ölçek arasındaki ortalamaların anlamlı farklılıklarını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi ve ANOVA analizleri uygulanmıştır. Yaşam doyumu ile durumluk ve sürekli kaygı değişkenleri arasındaki ilişkiyi analiz etmek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Araştırma bulguları, literatürdeki benzer çalışmalarla karşılaştırılarak bu bölümde benzerlikler ve farklılıklar detaylı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmada evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli çocuğa olan ailelerin yaşı, eğitim düzeyi, ekonomik durumu, çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti, çocuğun yaşı, çocuğun kaçınıcı çocuk oluşu, çocuğun eğitime devam durumu şeklindeki sosyodemografik faktörlerin yanında evde bakım hizmetin süresi, özel gereksinim türü gibi faktörlerin yaşam doyumu ile durumluk ve sürekli kaygı durumu arasındaki ilişki üzerinde nasıl etkili olduğu incelenmiştir.

Belirtilen amaçlar doğrultusunda gerekli analizler yapılmış ve çeşitli sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular, 2016 yılından itibaren Sincan Sosyal Hizmetler Merkezi Müdürlüğü'nde edindiği saha deneyimleri ile harmanlanarak, araştırmacı tarafından derinlemesine tartışılmıştır. Bu deneyimler, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yaşadığı kaygı ve yaşam doyumu durumlarını, zorlukları ve ihtiyaçları çok daha iyi anlamak ve araştırmaya önemli katkılar sağlamak için kullanılmıştır.

5.1.1. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu ile durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri nedir?

5.1.1.1. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu düzeyi nedir?

Araştırma sonucunda evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumu puan ortalaması $\bar{x}=16.24$ olarak bulunmuştur. Bu durum ebeveynlerin genel yaşam doyumunun orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Alan yazın incelendiğinde, yaşam doyumu üzerine yapılan araştırmaların çoğunun, yaşam doyumunun çeşitli değişkenlerden nasıl etkilendiğini incelediği görülmektedir. Ancak, bireylerin yaşam doyumlarının hangi düzeyde olduğunu belirten çalışmaların sayısının az olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerle yapılan bazı çalışmalarda benzer sonuçlar elde edilirken, diğer çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı gözlenmektedir.

Çalışmamıza benzer şekilde (Çattık, 2015)'in yaptıkları çalışmada gelişimsel yetersiz çocuğu olan ebeveynlerin yaşam doyumu orta düzeyde bulunmuştur. Yine başka bir araştırma çalışmamızı destekler niteliktedir. (Ateş, 2016)' in otizm tanısı almış çocuklara sahip ebeveynler ile yaptığı çalışmasında ebeveynlerin yaşam doyumu ortalama olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer başka çalışmalarda ebeveynlerin (Bozdemir, 2023; Ünal-Karagüven ve Demirtaş, 2022)'in özel gereksinimli çocuğa sahip aileler ile yaptığı çalışmalarda yaşam doyumlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Erdoğan, 2013)'in evde bakım hizmeti alan engelli bireye sahip ebeveynler ile gerçekleştirdiği çalışmasında ebeveynlerin yaşam doyumu yüksek bulunmuştur. Diğer başka çalışmalarda (Akandere vd.,2009 ve Akarsu, 2014)'in zihinsel ve fiziksel özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler ile yaptığı çalışmalarında ebeveynlerin yaşam doyumu düşük düzeyde olduğu gözlenmiştir. Farklı şekilde (Avşaroğlu ve Güleş ,2019)'in yaptığı çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumu düzeylerinin çeşitli çalışmalarda farklı sonuçlar elde edildiğini görmekteyiz Bazı çalışmalar, bu ebeveynlerin yaşam doyumunun ortalama düzeyde olduğunu gösterirken, bazı çalışmalar düşük veya yüksek olduğunu bulmuştur. Çocuğun özel gereksinimlerinin türü ve şiddeti, ebeveynlerin sosyoekonomik durumu, bireysel farklılıkları gibi faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir.

5.1.1.2. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin durumluk kaygı düzeyi nedir?

Araştırma sonucunda evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin almış oldukları $\bar{x}=43,63$ durumluk kaygı puanı ebeveynlerin ortalama düzeyde durumluk kaygı yaşadıklarını göstermektedir. Durumluk kaygı, günlük stres ve zorluklarla ilgiliyken, sürekli kaygı daha genel bir endişe ve tedirginlik duygusunu ifade etmektedir. Alan yazın incelendiğinde, kaygı üzerine yapılan araştırmaların çoğunun, durumluk kaygının çeşitli değişkenlerden nasıl etkilendiğini incelediği görülmekte ve kaygı olarak sürekli kaygı alanında daha çok çalışma yapıldığı görülmektedir. Ancak, bireylerin durumluk kaygısının hangi düzeyde olduğunu belirten çalışmaların sayısının az olduğu görülmektedir. Özellikle, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerle yapılan bazı çalışmalarda benzer sonuçlar elde edilirken, diğer çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı gözlenmektedir.

Çalışmamıza benzer şekilde (Doğu ve Arslan, 2008)'ın yaptıkları çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin kaygı düzeylerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Yine başka bir araştırma da çalışmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir. (Gürkan ve Altay, 2023; Çalık ve vd., 2015)' in yapmış olduğu çalışmalarda özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin durumluk kaygı düzeylerinin orta düzey olduğu bulunmuştur.

(Koca, 2017)'nın yapmış olduğu araştırmasında özel gereksinimli çocuğu olan annelerin durumluk kaygı düzeyleri düşük çıkmıştır. Diğer başka çalışmalarda (Coşkun ve Akkaş, 2009 ; Deniz Vd., 2009)' in çalışmalarında özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin durumluk kaygı puanları yüksek düzeyde bulunmuştur. Benzer şekilde (Avşaroğlu, 2012)'nin yapmış olduğu çalışmasında zihinsel yetersiz çocuğu olan ebeveynlerin durumluk kaygı düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçların çalışmamızdan farklı olduğu görülmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyi durumlarının çeşitli çalışmalarda farklı sonuçlar elde edildiğini görmekteyiz. Bunun sebebi olarak araştırmaların yapıldığı örneklem gruplarının sahip olduğu kültürel, sosyal ve ekonomik özelliklerinin farklı olması olduğu düşünülmektedir. Çeşitli sonuçların çıkması, konuyla ilgili daha fazla araştırma yapılmasının ve farklı değişkenlerin incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır.

5.1.1.3. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin sürekli kaygı düzeyi nedir?

Araştırma sonucunda evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri $\bar{x}=43,90$ olarak bulunmuş ve bu durum özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin ortalama düzeyde sürekli kaygı yaşadıklarını

göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde, sürekli kaygı üzerine yapılan araştırmaların çoğunun, sürekli kaygının çeşitli değişkenlerden nasıl etkilendiğini incelediği görülmektedir.

Çalışmamıza benzer şekilde (Gürkan ve Altay, 2023)'ın yaptıkları çalışmada zihinsel yetersiz çocuğu olan ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerinin orta olduğu tespit edilmiştir. Yine bir başka araştırma da çalışmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir. (Avşaroğlu ve Çavdar, 2018)' in görme yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynler ile yaptıkları araştırmada, (Doğru ve Arslan 2008; Ünal-Karagüven ve Demirtaş, 2022)'ın özel gereksinimli çocuğu olan anneler ile yaptıkları çalışmada annelerin sürekli kaygı düzeylerinin orta seviyede olduğu tespit edilmiştir. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Çalık ve vd., 2015)'in otistik çocuğa sahip ebeveynler ile yaptıkları çalışmada ebeveynlerin sürekli kaygı durumlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun çalışmamızdan farklı olduğu görülmektedir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip olmak, ebeveynler için birçok zorluk ve belirsizlik içeren bir durumdur. Bu durum, ebeveynlerde kaygıya yol açabilmekte ve farklı yetersizlik türleri, ebeveynlerin kaygı düzeylerini etkileyebilmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde otistik çocuğa sahip ebeveynlerin kaygı durumlarının yüksek olduğu görülmektedir. Bunun sebebi olarak otizm spektrum bozukluğunun diğer yetersizlik türlerine göre daha fazla zorluk ve belirsizlik içermesi olabileceği düşünülmektedir.

5.1.2. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

5.1.2.1. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu ile durumluk kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Araştırmanın sonuçları, evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu ile durumluk kaygı düzeyleri arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yani, durumluk kaygı arttıkça yaşam doyumunda azalma, durumluk kaygı azaldıkça ise yaşam doyumunda artma gözlemlenmektedir.

Alanyazında sürekli kaygı ve yaşam doyumu ilişkisini özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler örnekleminde inceleyen kısıtlı çalışma olduğu görülmektedir. Çalışmamıza benzer şekilde, (Deniz Vd.,2009)'ın yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin kaygı düzeyleri ile yaşam doyumları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma bulunmuştur. Benzer şekilde (Ünal-Karagüven ve Demirtaş, 2022)'ın yapmış oldukları

araştırmada özel gereksinimli çocuğu olan annelerin durumluk kaygı düzeyleri ile yaşam doyumları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma bulunmuştur.

5.1.2.2. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu ile sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Çalışma sonucunda, evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu ile sürekli kaygı düzeyleri arasında ters yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani, sürekli kaygı arttıkça yaşam doyumunda düşüş, sürekli kaygı azaldıkça ise yaşam doyumunda artma gözlemlenmektedir. Alanyazında sürekli kaygı ve yaşam doyumu ilişkisini özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler örnekleminde inceleyen kısıtlı çalışma olduğu görülmektedir.

Çalışmamıza benzer şekilde, (Deniz Vd.,2009) 'ın yapmış olduğu çalışmada özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babaların kaygı düzeyleri ile yaşam doyumları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma bulunmuştur. Benzer şekilde (Ünal-Karagüven ve Demirtaş, 2022)'ın yapmış oldukları araştırmada özel gereksinimli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile yaşam doyumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu durum, özel gereksinimli bir çocuğa ebeveynlik yapmanın getirdiği ek zorluklar ve streslerle ilişkilendirilebilir.

5.1.2.3. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin durumluk ile sürekli kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Çalışma sonucunda, evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin durumluk ile sürekli kaygı düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani, durumluk kaygı arttıkça sürekli kaygı da artmakta, durumluk kaygı azaldıkça sürekli kaygı da azalmaktadır.

Çalışmamıza benzer şekilde, (Gürkan ve Altay, 2023), 'ın yapmış oldukları çalışmada zihinsel yetersiz çocuğu olan ebeveynlerin durumluk kaygı ve sürekli kaygı arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Benzer şekilde (Avşaroğlu ve Çavdar, 2018)'ın yapmış oldukları çalışmada görme yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveyn durumluk kaygı ve sürekli kaygı arasında pozitif anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Yine başka araştırmalarda çalışmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir. (Ünal-Karagüven ve Demirtaş, 2022; Deniz Vd.,2009)'ın yapmış oldukları araştırmada özel gereksinimleri olan bir çocuğa sahip annelerin durumluk kaygı ve sürekli kaygı arasında pozitif anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

5.1.3. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu düzeyinin demografik değişkenler ile arasında ilişki var mıdır?

Araştırma sonuçlarına göre yaşam doyumunun özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin; anne veya baba olma, evde bakım süresine, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, yaş grupları, ekonomik gelir, çocuğun yaş grubu, çocuğun doğum sırası, çocuğun eğitime devam etme durumu, çocuğun tekli/çoklu engel durumu değişkenlerine göre anlamlı ilişki gösterdiği; çocuğun cinsiyeti değişkeni ile anlamlı ilişki gözlenmemiştir.

Araştırma sonucunda, yaşam doyumunun özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin anne veya baba olmalarına göre anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir. Araştırma örnekleminin %75,8'inin annelerden oluşması, literatürde genellikle engelli çocuğa bakım verenlerin anneler olduğu bulgusuyla uyumlu bir şekilde bulunmuştur (Özdemir ve Akın, 2016), (Avşaroğlu, 2012). Bu çalışmada babaların annelerden daha yüksek yaşam doyumuna sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamıza benzer şekilde (Avşaroğlu ve Güleş, 2019)'ın yapmış olduğu çalışmada annelerin yaşam doyumlarının babalara kıyasla daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Selvi, 2022; Hisoğlu, 2018; Deniz Vd., 2009; Çattık, 2015)' ın özel gereksinimli çocuğu olan aileler ile yapmış oldukları çalışmalarında anne baba olma durumu değişkeninin yaşam doyumları üzerinde farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçları, ebeveynlerin yaşam doyumu puanının çocuk sayısı değişkenine bağlı olarak istatistiksel anlamlı bir şekilde değiştiğini ortaya koymaktadır. Ailedeki çocuk sayısı arttıkça, ebeveynlerin yaşam doyumu puanlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamıza benzer şekilde, (Boztaş, 2023)'ın özel gereksinimli çocuğu olan aileler ile yapmış olduğu çalışmasında ebeveynlerin birden fazla çocuğa sahip olanların yaşam doyumlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Yine benzer çalışma (Genç, 2015)'in zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynler ile yapmış olduğu çalışmasında ebeveynlerin çocuk sayısı arttıkça yaşam doyumlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Hisoğlu, 2018)'nın otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile yapmış olduğu çalışmasında çocuk sayısının ebeveynlerin yaşam doyumu üzerinde farklılaşmadığı, etkili olmadığı tespit edilmiştir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailenin fazla çocuğa sahip olması ebeveynlerin rol ve sorumluluklarını arttırmakta ve bu durumun ebeveynlerin yaşam doyumunu düşürdüğü düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin evde bakım hizmeti alma süresine göre negatif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Evde bakım

ücreti alma süresi arttıkça, ebeveynlerin yaşam doyum puanlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamıza benzer şekilde (Erdoğan, 2013)'ın evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin aileleri ile yaptığı çalışmasında evde bakım ücreti hizmetinden yararlanılmadan önce ve yararlandıktan sonra umutsuzluk yaşam doyum düzeyi arasındaki korelasyon analizi incelenmiş ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak literatürde, evde bakım ücreti alma süresi değişkeninin geniş kapsamlı bir ilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir

Araştırma sonucunda, yaşam doyumunun özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim durumuna göre anlamlı ilişki gösterdiği bulgusu elde edilmiştir. Eğitim seviyesi arttıkça, ebeveynlerin yaşam doyum puanlarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamıza benzer şekilde (Ateş, 2016), (Akarsu, 2014), (Gürsoy, 2021), (Akandere, Acar ve Baştuğ, 2009), (Selvi, 2022), (Ende İnce ve Gündücü Tüfekçi, 2015), (Ünal-Karagüven ve Demirtaş, 2022)'ın özel gereksinimli çocuğa sahip aileler ile yapmış oldukları çalışmalarda ebeveynlerin yaşam doyumlarının eğitim durumuna göre anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi yükseldikçe, ebeveynlerin yaşam doyumları da artmıştır. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Boru, 2020)'nın özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler ile yapmış olduğu araştırmasında ebeveynlerin eğitim düzeyine göre yaşam doyumlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Diğer başka çalışmalarda (Bozdemir, 2023) ve (Çattık ve Aksoy, 2018)'un özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler ile yapmış oldukları çalışmada ebeveynlerin eğitim düzeyine göre yaşam doyumunun anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Yüksek eğitim düzeyinin, bireylerin yaşama bakış açılarını ve gelecek beklentilerini olumlu yönde etkilemesi sebebiyle yaşam doyumlarını artırdığı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda, yaşam doyumunun özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin yaş grubu değişkenine göre anlamlı ilişki gösterdiği bulgusu elde edilmiştir. Genç yaş grubundaki ebeveynlerin yaşam doyumunun, yaş ilerledikçe azalma eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamıza benzer şekilde (Acar, 2009)'ın özel gereksinimli çocuğu olan aileler ile yapmış olduğu çalışmasında ebeveynlerin yaşlarının yaşam doyumları üzerinde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Hisoğlu, 2018)'nın yapmış olduğu çalışmasında otizm spektrum bozukluğu tanımlı çocukların ebeveynlerin yaşlarının yaşam doyumlarını etkilemediği bulgusu elde edilmiştir. Yine benzer bir çalışmada (Boztaş, 2023)'ın yapmış olduğu çalışmada özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yaşlarının yaşam doyumları üzerinde farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu durumun genç yaştaki ebeveynlerin ileri yaştaki ebeveynlere göre

çocuğunun engelli olduğunu kabullenme süresinin uzun olması yaşam doyumu üzerinde olumlu etki edebileceği, yaş ilerledikçe artan sağlık sorunlarının da yaşam doyumunu üzerinde olumsuz etki edebileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda yaşam doyumunun özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babaların algılanan ekonomik durumu değişkenine göre anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, daha yüksek gelire sahip olan ailelerin, genellikle daha yüksek yaşam doyumu puanlarına sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmamıza benzer şekilde, (Acar, 2009)'ın yapmış olduğu çalışmada babaların ekonomik geliri yüksek olanların yaşam doyumları da yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yine başka bir araştırma da çalışmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir. (Akarsu, 2014; Selvi, 2022)'ın yapmış oldukları çalışmalarda özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin yaşam doyumlarının algılanan ekonomik durum ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik gelir algısı yüksek olanların yaşam doyumları da yüksek bulunmuştur. Daha yüksek gelir, özel gereksinimli bir çocukla ilgili masrafları karşılayabilmeyi kolaylaştırabileceği ve bu da ebeveynlerin streslerini hafifletebileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda yaşam doyumunun özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun yaşına göre anlamlı ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgular, çocukların yaşları arttıkça ebeveynlerin yaşam doyum puanlarının azaldığını göstermektedir. Literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar bulunmaktadır. (Hisoğlu, 2018)'ın yapmış olduğu çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuk sayısının yaşam doyumunu etkileyecek bir değişken olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine benzer şekilde (Bozdemir, 2023)'ın yapmış olduğu çalışmada çocuk sayısının ebeveynlerin yaşam doyumu puanı arasında anlamlı ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, artan sayıda çocuğun getirdiği sorumluluklar, maddi yükler ve evdeki karmaşanın ebeveynlerin yaşam doyumunu olumsuz etkilemesine sebep olabileceği düşünülmektedir. Sahip olunan çocuk sayısı değişkeninin literatürde üstünde durulan bir değişken olmadığı görülmüştür.

Araştırma sonucunda yaşam doyumunun özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun cinsiyeti değişkenine göre anlamlı ilişki göstermediği bulgusu elde edilmiştir. Kız çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı ile erkek çocuklara bakan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı benzer çıkmıştır. Bu sonuçlar, çocuğun cinsiyeti değişkeni ile ebeveynlerin yaşam doyumu puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir. Çalışmamıza benzer şekilde, (Deniz vd., 2009; Selvi, 2022)'nin özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler ile yapmış oldukları çalışmalarında yaşam doyumu ile çocuğun cinsiyeti değişkeni arasında anlamlı ilişki olmadığını tespit etmiştir. Ancak,

literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Akandere, Acar ve Baştuğ, 2009)'ın özel gereksinimli çocuğa sahip anneler ile yapmış oldukları araştırmada annelerin kız çocuğuna sahip olanlarının yaşam doyumlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamızda yaşam doyumu ile çocuğun cinsiyeti arasında ilişki olmamasının nedeni olarak Türk toplumunun aile yapısında meydana gelen değişimlerle kız çocuk ve erkek çocuğa atfedilen değerlerin, anlayışların değişmesi, çocuğun cinsiyetinin yaşam doyumunda farklılık oluşturmadığı düşünülebilir.

Araştırma sonucunda yaşam doyumunun özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun doğum sırasına göre anlamlı ilişki gösterdiği bulgusu elde edilmiştir. İlk çocuklara sahip ebeveynlerin, beşinci ve daha sonraki çocuklara sahip ebeveynlere göre daha yüksek yaşam doyum puanlarına sahip olduğu görülmektedir. Özel gereksinimli çocuğun ailede kaçınıcı çocuk olduğuna dair çalışmamıza benzer ya da farklı sonuçlara ulaşan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çocuk doğum sırası değişkeninin literatürde çok fazla üstünde durulan bir değişken olmadığı görülmüştür.

Araştırma sonucunda yaşam doyumunun özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun eğitime devam etme durumuna göre anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgular eğitime devam eden çocuğa sahip ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanlarının, eğitime devam etmeyen çocuğa sahip ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanlarından daha düşük olduğunu göstermektedir. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Genç, 2015)' in zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynler ile yapmış olduğu çalışmasında ebeveynlerin çocuğun eğitime devam etme değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Yine benzer bir çalışmada (Efeoğlu, 2016)'un yapmış olduğu çalışmasında çocuğu özel eğitime devam ebeveynlerin yaşam doyumları ile çocuğun eğitime devam etme değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma bulguları, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyum puanlarının, çocuğun tek ya da çoklu yetersizlik durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde değiştiğini göstermektedir. Tek yetersizliği olan çocuğun ebeveynlerin, çoklu yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlere göre daha yüksek yaşam doyumuna sahip olduğu görülmektedir. Çoklu yetersizliği olan bir çocuğa bakmak, tek yetersizliği olan bir çocuğa bakmaktan daha zor ve stresli olabileceği, bu da ebeveynlerin yaşam doyumunu olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir. Özel gereksinimli çocuğun tek/ çoklu engel durumun dair çalışmamızla benzer ya da farklı sonuçlara ulaşan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Araştırma sonuçları, özel gereksinimli çocuğun tek ya da çoklu yetersizlik durumunun literatürde çok fazla vurgulanan bir değişken olmadığını göstermektedir.

5.1.4. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin durumluk kaygı düzeyi demografik değişkenler ile arasında ilişki var mıdır?

Araştırma sonuçlarına göre özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyi; anne veya baba olma durumu, evde bakım süresi, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, yaş grupları, çocuğun yaş grubu, çocuğun doğum sırası, çocuğun eğitime devam etme durumu, çocuğun tekli/çoklu engel durumuna göre anlamlı ilişki gösterdiği; çocuğun cinsiyeti, ekonomik gelir, çocuğun eğitime devam etme durumu değişkeni ile anlamlı ilişki göstermediği tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin anne, baba veya diğer olmalarına göre anlamlı ilişki gösterdiği bulgusu elde edilmiştir. Anneler tarafından bakılan çocuklara sahip ebeveynlerin, babalar tarafından bakılan çocuklara sahip ebeveynlere göre daha yüksek durumluk kaygı puanlarına sahip olduğu görülmektedir. Çalışmamıza benzer şekilde, (Güngör, 2008)'ün yapmış olduğu çalışmasında özel eğitime muhtaç çocuğu olan ebeveynlerden annelerin durumluk kaygısının babalardan yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Aktürk, 2012)'ün yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyi bakımdan sorumlu anne, baba ve diğer değişkeni ile ilişkili olmadığını tespit etmiştir.

Araştırma bulguları, durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin evde bakım ücretinden yararlanma süresine göre anlamlı ilişki gösterdiği sonucunu ortaya koymuştur. Bakım ücreti 0-3 yıl süren ebeveynlerin, bakım ücreti 10 yıl ve üzeri süren ebeveynlere göre daha düşük kaygı durum puanlarına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin evde bakım ücretinden yararlanma süresi değişkenine dair çalışmamızla benzer ya da farklı sonuçlara ulaşan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Evde bakım ücretinden yararlanma süresi değişkeninin literatürde çok fazla vurgulanan bir değişken olmadığını göstermektedir.

Araştırma sonucunda durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin ailedeki çocuk sayısına göre anlamlı farklılık göstermektedir. Bu sonuçlar, ailedeki çocuk sayısının artmasıyla ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyinin de arttığını göstermektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip

ebeveynlerin ailedeki çocuk sayısı değişkenine dair çalışmamızla benzer ya da farklı sonuçlara ulaşan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çocuk sayısı değişkeninin literatürde çok fazla üstünde durulan bir değişken olmadığı görülmüştür.

Araştırma sonucunda durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, ortalama durumluk kaygı puanlarının eğitim seviyesi yükseldikçe düşmekte olduğunu göstermektedir. Çalışmamıza benzer şekilde, (Avşaroğlu, 2012) ve (Gürkan ve Altay, 2022) ın yapmış oldukları araştırmada zihinsel yetersiz çocuğu olan ebeveynlerin eğitim durumu değişkenine göre durumluk kaygı düzeyi ile anlamlı ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Deniz vd., 2009)'in yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeyleri arttıkça durumluk kaygı düzeylerin azaldığı sonucunu bulmuşlardır. Yine benzer şekilde (Güngör, 2008)'ün yapmış olduğu araştırmasında özel eğitime muhtaç çocuğu olan ebeveynlerin eğitim durumu değişkenine göre durumluk kaygı ile anlamlı olmayan ilişki tespit etmişlerdir.

Araştırma sonucunda durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaş durumu değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulgusu elde edilmiştir. 20-30 yaş arası ebeveynlerin ortalama durumluk kaygısı diğer gruplara kıyasla en düşük, 56 yaş ve üzeri ebeveynlerin ortalama durumluk kaygısı ise en yüksek puandır. Bu sonuçlar, yaşın durumluk kaygı üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu, yaş ilerledikçe durumluk kaygının da arttığını göstermektedir. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Aktürk, 2012)'ün yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı ile yaş değişkeni arasında önemli ilişki bulunmamıştır. Yaş değişkeni ile durumluk literatürde çok fazla vurgulanan bir değişken olmadığını göstermektedir.

Araştırma sonucunda durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin gelirin göre anlamlı olmayan ilişki bulgusu elde edilmiştir. Gelir grubu dağılımlarında durumluk kaygı düzeyinin benzer sonuçlar gösterdiği görülmektedir. Bu sonuçlar, ortalama durumluk kaygı puanlarının gelir seviyesi arttıkça biraz düşmekte olduğunu göstermektedir. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Deniz vd., 2009)'in yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin gelir düzeyleri arttıkça durumluk kaygı düzeylerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine benzer çalışma (Aktürk, 2012)'in yapmış olduğu araştırmasında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeyi ile gelir değişkeni arasında önemli gelir bulunmuş ve ekonomik gelir seviyesi düşük olan ailelerin durumluk kaygı düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarında durumluk kaygı düzeyinin ekonomik gelir arasında farklı ilişkilerinin çıkması araştırmanın yapıldığı dönemin, ülke ekonomisinin durumu etkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun yaşına göre anlamlı ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu sonuçlar ortalama durumluk kaygı puanlarının çocuğun yaşı arttıkça artmakta olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun yaşı değişkenine dair çalışmamızla benzer ya da farklı sonuçlara ulaşan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çocuğun yaşı değişkeninin literatürde büyük ölçüde göz ardı edildiği belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk kaygı düzeylerinin, çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir fark göstermediği bulunmuştur. Kız çocuklarının ebeveynlerinin ortalama durumluk kaygı ile erkek çocuklarının ebeveynlerinin ortalama durumluk kaygı puanı benzer sonuç göstermiştir. Bu sonuçlar çocuğun cinsiyetinin ebeveynlerin durumluk kaygı düzeylerini doğrudan etkilemediğini göstermektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun cinsiyeti değişkenine dair çalışmamızla benzer ya da farklı sonuçlara ulaşan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Literatürde, çocuğun cinsiyetinin pek fazla vurgulanan bir değişken olmadığı anlaşılmaktadır.

Araştırma sonucunda durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun doğum sırasına göre anlamlı bir ilişki gösterdiği bulunmuştur. Bu sonuçlar ortalama durumluk kaygı puanlarının ilk çocuktan sonuncu çocuğa doğru artmakta olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun doğum sırası değişkenine dair çalışmamızla benzer ya da farklı sonuçlara ulaşan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çocuğun doğum sırası değişkeninin literatürde büyük ölçüde göz ardı edildiği belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun eğitime devam etme durumuna göre anlamlı bir ilişki göstermediği bulunmuştur. Eğitime devam eden çocukların ebeveynlerinin ortalama durumluk kaygı puanı ile eğitime devam etmeyen çocukların ebeveynlerinin ortalama durumluk kaygı puanı benzer sonuçlar göstermiştir. Bu sonuçlar çocuğun eğitime devam durumunun ebeveynlerin durumluk kaygı düzeylerini doğrudan etkilemediğini göstermektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, görme yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynler (Avşaroğlu ve Çavdar, 2018) çocuğun eğitime devam etme durumu puan ortalamalarına göre anlamlı farklılıklar olduğunu, okul

öncesi eğitimi almış çocukları olan ebeveynlerin durumluk kaygı puanlarının düşük olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgular mevcut çalışma ile örtüşmemektedir.

Araştırma sonucunda durumluk kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun çocuğun tek/ çoklu engel durumuna göre anlamlı farklılık olmadığı bulgusu elde edilmiştir. Bu sonuçlar çocuğun çoklu engelli olmasının ebeveynlerin durumluk kaygı düzeylerinin anlamlı ölçüde arttığını göstermektedir. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Avşaroğlu ve Çavdar, 2018)'ın yapmış olduğu çalışmasında görme yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin görme yetersizliği dışında farklı yetersizliği olan çocuklara sahip anne-babaların durumluk kaygı puanları, sadece görme yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Araştırma sonucunda, farklı yetersizliklere sahip çocukların ebeveynlerinin durumluk kaygı puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ilişki gösterdiği bulunmuştur. En yüksek ortalama durumluk kaygı puanı zihinsel yetersizlik grubunda 46.29, en düşük puan ise otizm ve farklı yetersizlik grubunda 41.20 gözlemlenmiştir. Çalışmamıza benzer şekilde (Deniz vd., 2009)'ın yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin farklı yetersizlik türlerine göre durumluk kaygı düzeylerinde anlamlı ilişki tespit edilmiş, down sendromlu veya zihinsel yetersizliği olan çocuklara sahip ebeveynlerin durumluk kaygı puan ortalamalarının, işitme, konuşma ve diğer yetersizlik türlerine sahip çocukların ebeveynlerine göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Otizm ve farklı yetersizlik grubundaki ebeveynlerin nispeten daha düşük kaygı puanlarına sahip olması, bu grubun daha fazla destek sistemine sahip olması veya yetersizlik durumuna daha iyi uyum sağlamış olabileceği düşünülmektedir.

5.1.5. Evde bakım hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin sürekli kaygı düzeyi demografik değişkenler ile arasında ilişki var mıdır?

Araştırma sonuçlarına göre özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin; anne veya baba olmalarına, evde bakım süresine, çocuk sayılarına, eğitim düzeylerine, yaş gruplarına, çocuğun yaş grubu, ekonomik gelir, çocuğun eğitime devam etme durumu değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği; çocuğun cinsiyeti, tekli veya çoklu yetersizlik durumu ve doğum sırasının farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda sürekli kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin anne, baba veya diğer olmalarına göre anlamlı ilişki gösterdiği bulgusu elde edilmiştir. Bu sonuçlar, bakımdan sorumlu kişinin (anne, baba veya diğer bakıcı) sürekli kaygı düzeyi üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu göstermektedir. Diğer bakıcılar, annelerden ve babalardan daha

yüksek sürekli kaygı düzeylerine sahiptir. Çalışmamıza benzer şekilde, (Aktürk, 2012)'ün yapmış olduğu çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyi ile bakımdan sorumlu anne, baba ve diğer değişkeni ile ilişki olduğunu tespit etmiştir. Yine benzer şekilde (Akarsu, 2012)'nin yapmış olduğu araştırmasında zihinsel yetersizliğe sahip annelerin sürekli kaygı durumları, babalara göre anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Gürkan ve Altay, 2022)'in yapmış oldukları çalışmada zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin anne baba olma durumunda farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Anne ve babalar genellikle farklı rol ve sorumluluklara sahiptir. Anne ve babalar arasındaki farklılıklar çocuğun bakımıyla ilgili beklentilerde ve stres seviyelerinde farklılıklara neden olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma, özel gereksinimli çocuğa ailelerin sürekli kaygı düzeylerinin, evde bakım ücreti alma süresine bağlı olarak anlamlı şekilde ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, daha uzun evde bakım ücret sürelerine sahip ebeveynlerin, daha kısa süreli olanlara kıyasla daha yüksek sürekli kaygı düzeylerine sahip olma eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Ebeveynlerin yaşamakta olduğu maddi endişeler, çocuklarının bakımıyla daha fazla meşgul olmaları ve dışarıya daha az zaman ayırmaları ebeveynlerin kişisel ihtiyaçlarını ihmal etmelerine ve kendi bakımlarına yeterince zaman ayıramamalarına sebep olabilmekte, ebeveynlerin çocuklarının bakımını tek başlarına üstlenmeleri profesyonel yardıma daha az erişime ulaşmasına sebep olabilmektedir. Bu durumlar ebeveynlerin stres ve kaygı düzeylerini arttırabileceğini düşündürmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, sürekli kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin evde bakım ücretinden yararlanma süresi değişkenine dair çalışmamızla benzer ya da farklı sonuçlara ulaşan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Evde bakım ücretinden yararlanma süresi değişkeninin literatürde çok fazla üstünde durulan bir değişken olmadığı görülmüştür.

Araştırma, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerinin, çocuk sayısına göre anlamlı şekilde ilişki gösterdiği sonucunu bulmuştur. Bu sonuçlar, çocuk sayısı arttıkça, ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerinin de artmakta olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, sürekli kaygının özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin ailedeki çocuk sayısı değişkenine dair çalışmamızla benzer ya da farklı sonuçlara ulaşan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Literatürde, çocuk sayısının pek fazla vurgulanmayan bir değişken olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırma sonucunda sürekli kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim durumuna göre anlamlı ilişki gösterdiği bulgusu elde edilmiştir. Bu sonuçlar, eğitim

düzeyi arttıkça, ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri azalmakta olduğunu göstermektedir. Çalışmamıza benzer şekilde (Coşkun ve Akkaş, 2009)'un yapmış oldukları çalışmada Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin eğitim seviyesi arttıkça sürekli kaygı durumunun azamakta olduğu bulgusu elde edilmiştir. Yine benzer farklı çalışmalarda (Ünal-Karagüven ve Demirtaş, 2022; Deniz vd., 2009)'ın yapmış oldukları araştırmalarında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerde eğitim seviyesi arttıkça sürekli kaygı durumunun azaldığını tespit etmişlerdir. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Avşaroğlu, 2012)'nın yapmış olduğu çalışmasında zihinsel yetersiz çocuğu olan ebeveynlerin eğitim durumu değişkenine göre sürekli kaygı ile anlamlı ilişki olmadığını tespit etmiştir. Daha yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynler, genellikle çocuklarının özel gereksinimleri hakkında daha fazla bilgiye ve kaynağa erişime sahip olabilir, çocuklarının gereksinimlerini farkına varabilirler. Bu da ebeveynlerin kaygı düzeylerini azaltabileceğini düşündürmektedir.

Araştırma, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yaşlarına bağlı olarak sürekli kaygı düzeylerinde istatistiksel olarak önemli ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar, yaşın ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyi üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu göstermektedir. Yaş ilerledikçe, ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerinin arttığını göstermektedir. Çalışmamıza benzer şekilde, (Aktürk, 2012) 'ün yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı ile yaş değişkeni arasında önemli ilişki bulunmuş ve yaş ilerledikçe kaygı düzeyinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine benzer çalışma (Coşkun ve Akkaş, 2009)'un yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin yaşları arttıkça kaygı düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Gürkan ve Altay, 2022)'ın yapmış olduğu çalışmasında zihinsel yetersizliğe sahip ebeveynlerin yaşlandıkça sürekli kaygı seviyelerinde azalma olduğu bulunmuştur. Yaş ilerledikçe, ebeveynlerin genellikle daha fazla sorumluluk üstlenmesi, fiziksel ve zihinsel değişimle birlikte çocuğunun bakımı konusunda zorluklar yaşaması durumları sürekli kaygıyı arttırabileceğini düşündürmektedir

Araştırma sonucunda sürekli kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin ekonomik gelir durumuna göre istatistiksel olarak önemli fark olmadığı bulgusu elde edilmiştir. Bu sonuçlar, ekonomik gelirin ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Daha yüksek bir geliri olan ailelerin, daha düşük sürekli kaygı düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmamıza benzer şekilde, (Deniz vd., 2009)'un yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin gelir düzeyleri arttıkça sürekli kaygı düzeylerinin azaldığı tespit edilmiştir. Yine benzer bir

Çalışma (Avşaroğlu, 2012)'un yapmış olduğu çalışmasında zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin gelir durumu dıştıke kaygıları daha yüksek bulunmuştur.

Araştırma sonucunda sürekli kaygının özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun yaşına göre belirgin ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu sonuçlar, çocuğun yaşı ile ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyi arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin çocukları büyüdükçe, genellikle sürekli kaygı düzeylerinin arttığını göstermektedir. Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın getirdiği sorumluluklar ve zorluklar, çocuğun yaşına bağlı olarak değişebilir ve bu durum ebeveynlerin kaygı düzeylerini etkileyebileceği düşünülebilir. Çalışmamıza benzer şekilde, (Aktürk, 2012)'un yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının yaşı ile sürekli kaygıları arasında istatistiksel olarak pozitif yönde ilişki saptanmıştır. Özel gereksinimli çocukların yaşları arttıkça ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri de artmaktadır. ocuk yaşı değişkeninin literatürde pek fazla vurgulanmayan bir değişken olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırma sonucunda sürekli kaygının özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çocuğun cinsiyetine göre istatistiksel olarak ilişki olmadığı bulgusu elde edilmiştir. Kız çocukları olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı ile erkek çocukları olan ebeveynlerin ortalama sürekli kaygı düzeyi benzer sonuçlar göstermiştir. Bu bulgular, ebeveynlerin çocuklarının cinsiyeti ile sürekli kaygı düzeyleri arasında belirgin bir ilişki olmadığını göstermekte, kız çocuklarına sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri ile erkek çocuklarına sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri arasında belirgin olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Çalışmamıza benzer şekilde, (Coşkun ve Akkaş, 2009)'un yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin çocuğun cinsiyeti değişkeninin sürekli kaygı durumunda fark yaratmadığı görülmüştür. Yine benzer bir alışma, (Avşaroğlu ve avdar, 2018)'un yapmış olduğu araştırmasında görme yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynler için çocuğun cinsiyet durumunun anlamlı fark oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda, özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin sürekli kaygı düzeylerinin, çocuğun doğum sırasına göre ilişki göstermekte olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu sonuçlar, ebeveynlerin çocuklarının doğum sırasının, ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerini etkileyebileceğini göstermektedir. İlk çocuğu yetersizliğe sahip olan ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri, daha sonraki çocuklarında yetersizliğe sahip olan ebeveynlerin kaygı düzeylerine kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir. İlk ocuğa sahip olmanın getirdiği deneyimlerin, ebeveynlerin daha sonraki çocuklarına karşı daha rahat ve hazırlıklı olmalarına neden olabileceği düşünülebilir. Yapılan alışmalar incelendiğinde, süresi kaygının özel

gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun doğum sırası değişkenine dair çalışmamızla benzer ya da farklı sonuçlara ulaşan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çocuğun doğum sırası değişkeninin literatürde literatürde pek fazla vurgulanmayan bir değişken olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırma, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerinin, çocuğun eğitime devam etme durumuna göre anlamlı bir ilişki göstermediği sonucuna varmıştır. Bu sonuçlar, özel gereksinimli çocukların eğitim durumunun, ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerini etkileyebileceğini göstermektedir. Eğitime devam eden özel gereksinimli çocukları olan ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerinin, eğitime devam etmeyen özel gereksinimli çocukları olan ebeveynlere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Eğitime devam eden çocukları olan ebeveynlerin, çocuklarının eğitim sürecinde yaşadıkları zorluklar, geleceklerine dair endişeler ve eğitim sistemine ilişkin belirsizlikler nedeniyle daha yüksek bir kaygı seviyesine sahip olabilecekleri düşünülebilir.

Araştırma, özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin sürekli kaygı düzeylerinin, çocuğun tek/çoklu yetersizlik durumuna göre anlamlı ilişki göstermediği bulgusunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, ebeveynlerin çocuklarının engel durumunun, ebeveynlerin sürekli kaygı düzeylerini etkileyebileceğini göstermektedir. Ancak, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. (Avşaroğlu ve Çavdar, 2018)'ın yapmış olduğu çalışmalarında görme yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin görme yetersizliği dışında başka yetersizlik türü olan çocuklara sahip ebeveynlerin sürekli kaygı puan ortalamaları, yalnızca görme yetersizliği dışında başka yetersizliği olmayan çocuklara sahip ebeveynlerin kaygı düzeylerine kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Araştırmamızın sonucunda, çoklu yetersizliği olan çocuklara sahip ebeveynlerin, tek yetersizliği bulunan çocuklara sahip olan ebeveynlere kıyasla daha yüksek sürekli kaygı düzeylerine sahip olduklarını görülmektedir. Bu durum, çoklu özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin, çeşitli yetersizlik türleriyle başa çıkmak zorunda olmalarının kaygı düzeylerini artırabileceğini düşündürmektedir.

Araştırma sonucunda, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyinin çocuğun yetersizlik türüne göre anlamlı ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgular, farklı yetersizlik türlerine sahip çocukların ebeveynlerinin sürekli kaygı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. En yüksek sürekli kaygı puanı, zihinsel yetersizlik grubundaki ebeveynlerde, en düşük puan ise down ve farklı yetersizlik grubundaki ebeveynlerde gözlemlenmiştir. Çalışmamıza benzer şekilde, (Deniz vd., 2009)'un yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin farklı yetersizlik türlerine göre sürekli kaygı düzeylerinde anlamlı ilişki tespit edilmiş, Down

Sendromu veya zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerin puan ortalamaları, görme yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerin puan ortalamalarına kıyasla anlamlı derecede daha yüksektir. Bu bulgular, zihinsel yetersizliği olan bir çocuğa sahip olmanın ebeveynlerde daha yüksek sürekli kaygı ile ilişkilendirilebileceğini düşündürmektedir. Zihinsel yetersizliği olan çocukların diğer yetersizlik türlerine göre daha fazla bakıma ve desteğe ihtiyaç duymaları, ebeveynlerinin yaşam doyumunu olumsuz etkileyebileceği, daha fazla günlük kaygıya ve sürekli kaygıya yol açabileceği düşünülmektedir.

5.2. Sonuç

Araştırma, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın sağladığı evde bakım hizmetinden yararlanan ve 0-18 yaş grubunda özel gereksinimli çocukları olan ailelerin yaşam doyumunu, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerini incelemeyi amaçlamaktadır. Özel gereksinimli çocuğun varlığı, ebeveynler için birçok zorluk ve stres kaynağı olabilmektedir. Bunun yanı sıra, ailenin ekonomik durumu, alınan sosyal destekler, eğitim seviyeleri ve sahip oldukları çocuk sayısı gibi faktörler de ebeveynlerin yaşam doyumunu, genel refahını ve kaygı düzeylerini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle, bu çalışma bu faktörleri analiz ederek özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumunu, durumluk ve sürekli kaygı durumlarını anlamayı amaçlamaktadır.

Evde bakım hizmetinden faydalanan özel gereksinimleri olan bir çocuğa sahip ailelerde yaşam doyumunu ile durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Yani, durumluk ve sürekli kaygı durumu arttıkça yaşam doyumunu azalmakta, durumluk ve sürekli kaygı azaldıkça ise yaşam doyumunu artmaktadır.

Evde bakım hizmetinden yararlanan özel gereksinimleri olan bir çocuğa sahip ailelerin durumluk kaygı puanları, anne veya baba olmalarına, evde bakım süresine, çocuk sayısına, eğitim düzeylerine, yaş gruplarına, çocuğun yaş grubu, çocuğun doğum sırası, çocuğun eğitime devam etme durumu, çocuğun tekli/çoklu engel durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Evde bakım ücreti alma süresi, ebeveynlerin yaşam doyumunu önemli ölçüde etkilemektedir. İlk üç yıl evde bakım ücreti alan ebeveynlerin ortalama yaşam doyum puanı en yüksektir. Bu durum, evde bakım ücreti alma imkanının ebeveynlere maddi ve manevi bir rahatlama sağlayarak yaşam doyumlarını artırabilmesine bağlanabilir. Zamanla evde bakım ücreti alma süresinin uzamasıyla birlikte ortalama yaşam doyum puanlarında bir düşüş gözlemlenmektedir.

Evde bakım ücret süresi ile ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Daha uzun evde bakım ücret sürelerine sahip ebeveynlerin, daha kısa süreli olanlara kıyasla daha yüksek sürekli kaygı düzeylerine sahip olma eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir.

5.3. Öneriler

Çalışmanın bulguları, özel gereksinimleri olan bir çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve kaygı durumları ile ilgili literatürdeki diğer çalışmalarla genel olarak tutarlıdır. Ancak, bazı farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıklar, farklı örneklemelerin, farklı ölçü araçlarının kullanılması ve farklı analiz yöntemlerinin uygulanması gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanabilir.

Aileler İçin Öneriler

1. *Yaşam Doyumu ve Kaygı Durumu:*

Özel gereksinimli çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve kaygı düzeylerini etkileyen diğer faktörler araştırılmalıdır.

Anne ve babaların yaşadıkları stresle başa çıkabilmeleri için destekleyici programlar geliştirilmelidir.

2. *Destekleyici Programlar:*

Özellikle anneler için, özel gereksinimli çocuk bakımı ile ilgili yükü hafifletecek ve stres yönetimine yardımcı olacak destekleyici programlar geliştirilmelidir.

Evde bakım hizmetinden yararlanan ailelere, çocuk bakımı ve aile içi ilişkiler gibi konularda danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunulmalıdır.

3. *Eğitim :*

Eğitim programları aracılığıyla özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveynlerin bilgi ve becerileri artırılmalıdır.

Farklı yaş gruplarına özel, durumluk kaygı ile başa çıkma becerilerini geliştiren programlar düzenlenmelidir.

4. *Sosyal Ağlar ve Dayanışma:*

Özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveynlerin sosyal ağlarını güçlendirmek ve dayanışma duygularını geliştirmek için çalışmalar yapılmalıdır.

Uygulayıcılar İçin Öneriler

1. Araştırma Yöntemleri ve Örneklem:

Gelecekteki araştırmalar, daha büyük ve daha temsili örneklemeler üzerinde yapılmalıdır.

Farklı ölçü araçları kullanılmalı ve farklı analiz yöntemleri uygulanmalıdır.

2. Yaşam Doyumu ve Kaygı Üzerindeki Faktörler:

Özel gereksinimleri olan bir çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve kaygı düzeylerini etkileyen diğer faktörler araştırılmalıdır.

Gelecekteki araştırmalarda, daha geniş örneklemeler üzerinde çalışılarak, farklı demografik değişkenlerin ve diğer faktörlerin durumluk kaygı üzerindeki etkileri daha detaylı olarak incelenmelidir.

3. Destekleyici Programlar ve Eğitim:

Özellikle anneler için, özel gereksinimli çocuk bakımı ile ilgili yükü hafifletecek ve stres yönetimine yardımcı olacak destekleyici programlar geliştirilmelidir.

Evde bakım hizmetinden yararlanan ailelere, çocuk bakımı ve aile içi ilişkiler gibi konularda danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunulmalıdır.

Özel gereksinimli ailelere hizmet koordinatörlüğü sağlanarak sosyal ve eğitim hizmetleri sağlanmalı, takibi yapılmalıdır.

4. Sosyal Ağlar ve Dayanışma:

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal ağlarını güçlendirmek ve dayanışma duygularını geliştirmek için çalışmalar yapılmalıdır.

Bu öneriler, hem ailelerin hem de uygulayıcıların yaşam doyumu ve kaygı durumu üzerinde daha olumlu etkiler yaratabilir ve özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşam kalitesini artırabilir.

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023), Engelli ve yaşlı istatistik bülteni, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara,
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (Aralık 2021), Özel Gereksinimli ve Yaşlı İstatistik BülteniErişimtarihi:12.06.2023,https://www.aile.gov.tr/media/135432/eyhgm_istatistik_bulteni_nisan_23.pdf
- Alisinanoğlu, F., & Ulutaş İ. (2003). Çocukların Kaygı Düzeyleri İle Annelerin Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Eğitim ve Bilim, 128 (65-71).
- Addabbo, T., Sarti, E., & Sciulli, D. (2016). Disability And Life Satisfaction İn Italy. Applied Research in Quality of Life, 11(3), 925-954.
- Akandere, M., Acar, M.ve Baştuğ, G. (2009). Zihinsel Ve Fiziksel Engelli Çocuğa Sahip Anne Ve Babaların Yaşam Doyumu Ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22, 23-32. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61799/924411>
- Akarsu, Ö. (2014). Zihinsel Yetersiz Çocukların Aile Yüğü, Özbakım Becerileri, Annelerinin Yaşam Doyumu Ve Etkileyen Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Edirne
- Alpgan, Ö. (2018), Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocukların Ebeveynlerinin Aile Yaşam Kalitesi Düzeyinin Çocuk Anne-Baba İlişkisi Üzerine Etkisinin İncelenmesi, Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Aksoy, V. (2021). Özel eğitim. 4. Baskı, Ankara: Pegem Yayıncılık
- Ars, B. T. (2021). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Kabul-Red Boyutlarıyla Yaşam Doyum Düzeylerinin İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ayvansaray Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Ateş, G. E. (2016). Rehabilitasyon Merkezlerinde Eğitim Alan Otizm Tanısı Almış Olan Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyumunun, Aile İşlevlerinin Ve Öğrenilmiş Güçlülüğünün İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

- Avşaroğlu, S. (2012), Zihinsel Yetersizliğe Sahip Çocuğu Olan Anne-Babaların Durumluk Ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi
- Avşaroğlu, S. ve Çavdar, İ. (2018). Görme Engelli Çocuğa Sahip Anne-Babaların Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi ISSN:1302-8944 Sayı: 47 Sayfa: 105-122
- Avşaroğlu, S. ve Güleş, E. (2019). Özel gereksinimli çocuğa sahip anne babaların yaşam doyumlarının öz-anlayış ve merhamet düzeyleri açısından incelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 27(1), 365-376. doi: 10.24106/kefdergi.2960
- Avşaroğlu, S.,ve Okutan, H. (2018). Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Yaşam Doyumları, İyimserlik ve Psikolojik Belirti Düzeylerinin İncelenmesi. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(1), 59-76.
- Aydın, D. ve Özgen, Z. E. (2018). Çocuklarda Otizm Spektrum Bozukluğu ve Erken Tanılamada Hemşirenin Rolü, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 7(3): 93-10
- Baştürk, S. (Ed).(2013). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Vize Yayıncılık, Ankara
- Baykoç, N. (2017), Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim, Eğiten Kitap, 19-21
- Boru, G. E. (2020). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Tükenmişlik ve Yaşam Doyum Düzeylerinin Ölçülmesi: İzmir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bozdemir, G. (2023), Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyumlarının Öz Anlayış Ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Bulut, I. (2001), Evde Bakım Hizmetleri ve Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmetler Yüksekokul Yayınları.
- Tek Ars, B. (2021). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Kabul – Red Boyutlarıyla Yaşam Doyum Düzeylerinin İlişkisi, İstanbul Ayvansaray Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs
- Büyüköztürk Ş. (1997). Araştırmaya Yönelik Kaygı Ölçeğinin Geliştirilmesi. Eğitim Yönetimi, 3(4), 453-464.
- Coşkun, Y. ve Akkaş, G. (2009). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyleri İle Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişki Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 10, Sayı 1, 213-227
- Cüceloğlu D. (2021). İnsan ve davranışı. (41. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Çalık, F., Yılmaz, A., Şentürk, U., Akdeniz, H., & Sertbaş, K. (2015). Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin durumluluk ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırılması, Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi, 10(2), 13.
- Çapkın, N. (2011). Personelin Kaygı Düzeyinin İş Tatminine Olan Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Çattık, M. ve Aksoy, V.(2015). Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocukların Ebeveynlerinin Sosyal Destek, Öz Yeterlik ve Yaşam Doyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi , Eğitim ve Bilim 2018, Cilt 43, Sayı 195, 65-77, DOI: 10.15390/EB.2018.7246
- Çetin K. ve Kurnaz A. (2017). Özel Gereksinimli Öğrencilerin Giyinme Güçlüğü ve Tercihlerinin Veli ve Öğretmen Görüşlerine Dayalı İncelenmesi, Araştırma ve Deneyim Dergisi, Cilt:2(2), s. 79-98
- Deniz, M.E., Dilmaç, B., Arıca, O.T. (2009). Engelli Çocuğa Sahip Olan Ebeveynlerin Durumluk-Sürekli Kaygı Ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
- Diener, E. (1984). Subjective Well-Being. Psychological Bulletin, 95(3), 542-575.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: the science of happiness and a proposal for a national index. American Psychologist, 55(1), 34-43.
- Diken İ. H.ve Bakkaloğlu H (2018), Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu, Pegem Akademi, 3.Baskı,163-190
- Doğru, S. S. Y., ve Arslan, E. (2008). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyi İle Durumluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(19), 543-553
- DSM - 5 – TR (2022). Tanı Ölçütleri Başvuru El kitabı, Amerikan Psikiyatri Birliği, Çev. Prof. Dr. Ertuğrul Köroğlu, Esenkal Yayıncılık
- Eldeniz Çetin, M. (2017). Özel Gereksinimli Bireylerin Tercihlerinin Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 18(2): 309- 328.
- Ende İnce, Z., Güdücü Tüfekci, F. (2015). Engelli Çocuğu Olan Eğitimlerde Evlilik Uyumu ve Yaşam Doyumunun Değerlendirilmesi Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 4 (1), 102-112.
- Erdoğan, B. (2013). Evde Bakım Hizmeti alan Özürlü Bireye Sahip Ailelerin Sosyoekonomik Durumlarının İncelenerek, Umutsuzluk ve Yaşam Doyum Düzeylerinin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya

- Eripek, S. (2005). Özel gereksinimi olan çocuklar ve özel eğitim. Özel eğitim içinde (s. 1-6). Ed: Eripek, S. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Eripek, S. (2009). Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar.1. Baskı. Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Evde Bakım Yönetmeliği, (2023). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/05/20230526-2.htm>, Erişim tarih: 15.06.2023
- Fidell, S., Tabachnick, B., Mestre, V., & Fidell, L. (2013). Aircraft noise-induced awakenings are more reasonably predicted from relative than from absolute sound exposure levels. The Journal of the Acoustical Society of America, 134(5), 3645- 3653.
- Genç Y. ve Barış İ. (2015). Yaşlı Bakım Hizmetlerinde Çağdaş Yaklaşım: Kurumsal Bakım Yerine Evde Bakım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3 - 10, 2015, ss. 36-57.
- Genç, H. (2015). Zihinsel Engelli Çocuklara Sahip Anne Babaların Yaşam Doyumlarının Ve Aleksitimik Düzeylerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat
- Genç, Y. ve Danış, Z. (2011). Kurumsal Bakım Elemanlarının Genel Özellikleri ve Yaşadıkları Sorunlar. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 21,pp. 170-183.
- Güleç Z. (2022). Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kaygı Ve Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mayıs
- Güngör, E.(2008). Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Anne Ve Babalarının Psikolojik İlişki İhtiyaçları İle Durumluk Ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Gürkan R. ve Altay B. (2023). Zihinsel engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin kaygı ve umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesi, Trakya Eğitim Dergisi, 13(3), 1508-1518
- Hekimoğlu, E.C., Bilik, M.Z. (2020). Freud'dan Lacan'a kaygı, AYNÄ Klinik Psikoloji Dergisi, 7(3), 336 – 367
- Hisoğlu, A. (2018). Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocukların Ebeveynlerinde Algılanan Sosyal Destek ve Problem Çözme Becerilerinin Yaşam Doyumuna Etkisi Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).
- Kaner, S. (2004). Engelli Çocukları Olan Anababaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek Ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Ankara

- Karahan A. Y., ve İslam S. (2013). Fiziksel Engelli Çocuk ve Yaşlı Hastalara Bakım Verme Yükü Üzerine Bir Karşılaştırma Çalışması, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Sayı Cilt 3 Ek sayı 1, İstanbul
- Karasar, N. (2012). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Karataş, Z. (2011). Evde Bakım Hizmeti Sunan Aile Bireyi Bakıcıların Moral Ve Manevi Değerlerinin Başaçıkmadaki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Rize
- Kıran, İ. ve Güçlü, A. (2022). Türkiye’de Evde Sağlık Hizmetlerinin Değerlendirilmesi, Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi, 13, 107-114.
- Kierkegaard, S. (2004). Kaygı Kavramı. (Çev. Vefa Taşdelen). 1.basım, Ankara: Hece Yayınları
- Kök, H. (2023). Özel gereksinimli Evde Bakım Hizmetlerinde Karşılaşılabilecek Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi Cilt: 23 Sayı: 58, Ocak – Mart, DOI:10.21560/spcd.vi.1092868
- Köknel, Ö. (2005). Durumluk ve sürekli kaygıdan mutluluğa kişilik.(17. Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar
- Kumaş, Ö. A. (2020). Özel gereksinimlilik Kavramı. M. Tekindal, & Seda Attepe Özden içinde, Özel gereksinimlilik Alanında Sosyal Hizmet Kuram Ve Uygulamaları (s. 19-31). Ankara: Nobel Yayınevi
- Kuru Aktürk, N. B., ve Ekim, A. (2023). Toplumda Engelli Çocuk. Arel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi.
- Küçüker, S. (1993). Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma hizmetleri. Özel Eğitim Dergisi, 1(3), 24-35.
- Küçüker, S. (2001). Erken Eğitimin Gelişimsel Geriliği Olan Çocukların Anne-Babalarının Stres Ve Depresyon Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, Özel Eğitim Dergisi, 3(1), 1-11
- Lafçı D, Öztunç G ve Alparslan Z. N. (2014). Zihinsel Engelli Çocukların (Mental Retardasyonlu Çocukların) Anne Ve Babalarının Yaşadığı Güçlüklerin Belirlenmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3: 723-735.
- Lu, M., Wang, R., Lin, H., Pang, F. ve Chen, X. (2021). Perceived social support and life satisfaction of Chinese parents of children with autism spectrum disorder: Loneliness as a mediator and moderator. Research in Autism Spectrum Disorders, 87(6), doi: 10.1016/j.rasd.2021.101829

- Manav, F. (2010), Soren Kierkegaard'da Kaygı Kavramı, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- MEB (2011). Aile ve Tüketici Hizmetleri, Özel gereksinimli Bireyler, Ankara, <https://orgm.meb.gov.tr/icdep/content/upload/attached-files/özel gereksinimli-bireyler-kavramla 20211219203142.pdf> Erişim tarih: 15.06.2023
- MEB (2020). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Metin, N. (2018). Özel Gereksinimli Çocuklar, Anı Yayıncılık, 1-17.
- Oğlak, S. (2007). Uzun Süreli Evde Bakım Hizmetleri ve Bakım Sigortası, Türk GeriAtri Dergisi: 10(2)
- Orr, R. R., Cameron, S. J., Dobson, L. A., Day, D. M. (1993). Age-related changes in stress experienced by families with a child who has developmental delays. Mental Retardation, 31 (3), 171-176.
- Öktem, Ö. (1981). Anksiyetenin Öğrenmeye ve Hafızaya Etkisi. İstanbul.
- Öner, N. (1997). Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler (3. Bs.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi
- Öner, N. Ve A. Le Compte (1983). Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı. No: 333. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Öner, N. ve Le Compte, A. (1985). Süreksiz Durumluk / Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı (2. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özata, M. Ve Karip, S. (2017). Özel gereksinimli Bireylerin Sağlık Hizmetleri Kullanımında Yaşadıkları Sorunlar: Konya Örneği, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 20(4): 409-427
- Özbey F. ve Diken H.İ. (2010). Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin İş-Meslek Eğitim ve İstihdamlarına Yönelik Türkiye’de Yapılan Araştırmaların Gözden Geçirilmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, Cilt:11(2), s. 19-42
- Özdemir, N., ve Akın, Ö. (2016). Engelli çocuğu olan ailelerin ebeveynlik stresleri, aile işlevleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiler. Psikolojik Danışmanlık ve Araştırma Dergisi, 11(42), 39-52.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018, Merkezde Sunulacak Bakım Hizmetleri, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161104-2.htm>, Erişim tarih:15.06.2023
- Özokçu, O. (2013). Kaynaştırma uygulamaları. S.Vuran (Ed.), Özel Eğitim (ss.81-107). Ankara: Maya Akademi

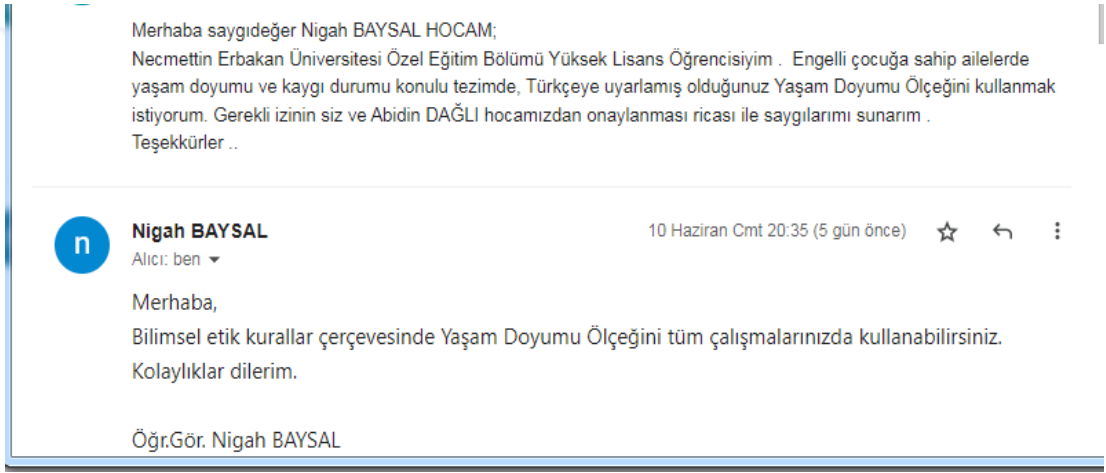
- Özşenol F., Işıkhana, V., Ünay, B., Aydın, H., İ., Akın, R. ve Gökçay, E. (2003). Özel gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. Gülhane Tıp Dergisi 45 (2) : 156 – 164
- Öztürk, F. (1996). Spor bilimleri sözlüğü, Türk Spor Vakfı Yayınları, Adana
- Öztürk, Y. (2011). Özel gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Gereksinimlerinin Ve Aile Yükünün Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Öztürk, Y. E., Şentürk, Ş., ve Macit, Y. (2017). Evde bakım hizmeti alan engelli bireye sahip ailelerin bakım verme yüklerinin belirlenmesi: Amasya örneği. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 48-67.
- Persson B. (2000). Brief report: a longitudinal study of quality of life and independence among adult men with autism. Journal of Autism and Developmental Disorders, 30(1), 61-66. doi: 10.1023/a:1005464128544
- Resmi Gazete Sayısı: 26244, 30.07.2006, Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik 4. 1.E Maddesi.
- Say, H. (2020). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olan Ebeveyn İle Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olmayan Ebeveynlerin Umutsuzluk Düzeyleri Ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Sayar, K. (2000). Anksiyete: Özgürlüğün Baş Dönmesi. Defter. 13(39). 72-83.
- Seyyar, A. (2007). Sosyal Hizmetlerde Bakım Terimleri Ansiklopedik Sözlük, Ankara: Şefkatli Eller Yayınları.
- Seyyar, A.(2004). Sosyal Bakım, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla Sosyal Bakım, T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları, Kilim Matbaacılık, Ankara,
- Seyyar, A. (2007). Sosyal Hizmetlerde Bakım Terimleri Ansiklopedik Sözlük, Şefkatli Eller Yayınları, Ankara
- SHÇEK (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu), (2010), Sosyal hizmet Terminolojisi Kitapçığı, Ankara
- Spielberger C. (1966). Theory and Research In Anxiety. Academic Press, New York p:78
- Sucuoğlu B. (2007). Zihin Engelliler Ve Eğitimleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 8(2), 88-90. Erişim adresi: https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000110

- Sucuoğlu, B. (2013). Zihin Özel gereksinimli Bireylerin Sınıflandırılması, Özellikleri, Eğitimi. B. S. Editör, Zihin Özel gereksinimliler ve Eğitimleri, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şafak, P. (2018). Ağır ve Çoklu Yetersizliği Olan Öğrencilerin Eğitimleri ve Bağımsızlığa Ulaşmaları İçin Desteklenmesi, Vize Akademik
- Şanverdi, K. (2021). Dil Ve Konuşma Güçlüğü Tanısı Almış Okul Öncesi Çocuklarda Fonem Farkındalığı Ve İşitsel-Sözel Becerilerin Becerilerinin Değerlendirilmesi, Yüksek lisans tezi
- Tanrıverdi, A. (2023). Özgül Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklarda Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi, Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal, 46: 138 - 154
- Tarhan, N. (2013). Duyguların psikolojisi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tümlü G.Ü.ve Recepoğlu E. (2015). Üniversite Akademik Personelinin Mesleki ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:3 (4), s. 1851-1868.
- Uludağ Güler Ç. (2023). Özel gereksinimliler Bakım ve Rehabilitasyon Hizmetleri, Ş. M. Editör, Türkiye’de Özel gereksinimliler ve Sosyal Politikalar, İstanbul: Efe Akademik Yayıncılık
- Ünal-Karagüven, M. H.ve Demirtaş, F. (2022). Engelli çocuğu olan ailelerde öz saygı, yaşam doyumu ve sürekli kaygı (Kardelen Rehabilitasyon Merkezi Örneği). Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi, 7(1), 92-110. <https://dergipark.org.tr/pub/egitim>
- Üstün, S. (2018). 2007-2016 Dönemi Sivas İli Özel gereksinimli Evde Bakım Ücreti Alan Bakıma Muhtaç Hastaların Yıllara Göre Sosyodemografik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas
- Yangın, N., ve Camadan, F. (2020). Mükemmeliyetçilik ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Affetmenin Aracı Rolü. Yaşadıkça Eğitim, 34(2), 241-263.
- Gündoğdu Y. (2014). Ağır Düzeyde Ortopedik Engelli Bireylere Evde Bakım Hizmeti Sunan Bakıcıların Sorunları ve Dinî Değerlerinin Bakım Hizmeti Sunumundaki Katkısı, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Rize
- Yetim Ü. (1991). Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü açısından yaşam doyumu, Doktora tezi, YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No:016120)
- Yetim Ü. (2001). Toplumdan bireye mutluluk resimleri, İstanbul, Bağlam Yayınları

- Yıldırım, N. (2011). Öğretim Sürecinde Bulunan Öğrencilerde Görülen Süreğen Hastalıklar Üzerine Yönetimsel Değerlendirme: Tokat İli Örneği. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (25), 69-85.
- Yılmaz Bolat. E. (2018). Süreğen Hastalığı Olan Çocuklar Ve Hastane Okulları, Milli Eğitim ,Sayı 218.
- Yüce, C. (2019). Evde Bakım Ücretinden Yararlanan Ailelerin Ve Özel gereksinimlilerin Psiko-Sosyal Durumları (Sakarya Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Yücel, E. O. (2003). Taekwondocuların Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri ve Müsabaka Başarılarına Etkisi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 56
- Wang, M., Turnbull, A. P., Summers, J. A., Little, T. D., Poston, D. J., Mannan, H., & Turnbull, R. (2004). Severity Of Disability And Income As Predictors Of Parents' Satisfaction With Their Family Quality Of Life During Early Childhood Years. Research and Practice for Persons with Severe Disabilities, 29(2), 82-94
- Zhao, J., Wang, Y., & Kong, F. (2004). Exploring the mediation effect of social support and self-esteem on the relationship between humor style and life satisfaction in Chinese college students. Personality and individual differences, 64, 126-130.

EKLER

EK-1. Yaşam Doyumu Ölçeği Kullanım İzni

EK-2. Durumluk-Sürekli Durumluk ve sürekli kaygı Ölçeği Kullanım İzni

08.06.2023

İlgili Kuruma,

Prof Dr. Necla Öner, "Sınav Kaygısı Envanteri" ile ilgili tüm haklarını YÖRET Vakfına devretmiştir. Ölçek kullanımı için izin yazıları Prof. Dr. Necla Öner adına YÖRET Vakfı Başkanı Sibel Erenel imzası ile vakıf tarafından göndermektedir.

Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde tez çalışması yapan Şeyda YAKUT'un, **"Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu Ve Kaygı Durumu"** konulu yüksek lisans tezinde "Süreksiz Durumluk / Sürekli Kaygı Envanteri" ni kullanmasına izin veriyorum.

Prof. Dr. Necla Öner

EK-3. Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği

STAI FORM TX - I

İsim:..... Cinsiyet:.....

Yaşı:..... Meslek:..... Tarihi:../../.....

YÖNERGE:Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da o anda nasıl hissettiğinizi ifadelerin sağ tarafındaki parantezlerden uygun olanını işaretlemek suretiyle belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetmeksizin **anında** nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

		HIÇ	BİRAZ	ÇOK	TAMAMIYLA
1.	Şu anda sakinim	(1)	(2)	(3)	(4)
2.	Kendimi emniyette hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
3.	Su anda sinirlerim gergin	(1)	(2)	(3)	(4)
4.	Pıçmanlık duygusu içindeyim	(1)	(2)	(3)	(4)
5.	Şu anda huzur içindeyim	(1)	(2)	(3)	(4)
6.	Şu anda hiç keyfim yok	(1)	(2)	(3)	(4)
7.	Başıma geleceklerden endişe ediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
8.	Kendimi dinlenmiş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
9.	Şu anda kaygılıyım	(1)	(2)	(3)	(4)
10.	Kendimi rahat hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
11.	Kendime güvenim var	(1)	(2)	(3)	(4)
12.	Şu anda asabım bozuk	(1)	(2)	(3)	(4)
13.	Çok sinirliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
14.	Sinirlerimin çok gergin olduğunu hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
15.	Kendimi rahatlamış hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
16.	Şu anda halimden memnunum	(1)	(2)	(3)	(4)
17.	Şu anda endişeliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
18.	Heyecandan kendimi şaşkına dönmüş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
19.	Şu anda sevinçliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
20.	Şu anda keyfim yerinde.	(1)	(2)	(3)	(4)

STAI FORM TX - 2

İsim:..... Cinsiyet:.....

Yaş:..... Meslek:..... Tarih:...../...../.....

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da o anda nasıl hissettiğinizi ifadelerin sağ tarafındaki parantezlerden uygun olanını işaretlemek suretiyle belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetmeksizin **anında** nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

		Hemen hemen hiçbir zaman	Bazen	Çok zaman	Hemen her zaman
21.	Genellikle keyfim yerindedir	(1)	(2)	(3)	(4)
22.	Genellikle çabuk yorulurum	(1)	(2)	(3)	(4)
23.	Genellikle kolay ağlarım	(1)	(2)	(3)	(4)
24.	Başkaları kadar mutlu olmak isterim	(1)	(2)	(3)	(4)
25.	Çabuk karar veremediğim için fırsatları kaçıırım	(1)	(2)	(3)	(4)
26.	Kendimi dinlenmiş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
27.	Genellikle sakin, kendine hakim ve soğukkanlıyım	(1)	(2)	(3)	(4)
28.	Güçlüklerin yenemeyeceğim kadar biriktiğini hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
29.	Önemsiz şeyler hakkında endişelenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
30.	Genellikle mutluyum	(1)	(2)	(3)	(4)
31.	Her şeyi ciddiye alır ve endişelenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
32.	Genellikle kendime güvenim yoktur	(1)	(2)	(3)	(4)
33.	Genellikle kendimi emniyette hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
34.	Sıkıntılı ve güç durumlarla karşılaşmaktan kaçınırım	(1)	(2)	(3)	(4)
35.	Genellikle kendimi hüznü hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
36.	Genellikle hayatımdan memnunum	(1)	(2)	(3)	(4)
37.	Olur olmaz düşünceler beni rahatsız eder	(1)	(2)	(3)	(4)
38.	Hayal kırıklıklarını öylesine ciddiye alırım ki hiç unutamam	(1)	(2)	(3)	(4)
39.	Aklı başında ve kararlı bir insanım	(1)	(2)	(3)	(4)
40.	Son zamanlarda kafama takılan konular beni tedirgin ediyor	(1)	(2)	(3)	(4)

EK-4. Yaşam Doyumu Ölçeği

	Maddeler	Hiç Katılmıyorum (1)	Çok Az Katılıyorum (2)	Orta Düzeyde Katılıyorum (3)	Büyük Oranda Katılıyorum (4)	Tamamen Katılıyorum (5)
1	İdeallerime yakın bir yaşantım vardır.					
2	Yaşam koşullarım mükemmeldir.					
3	Yaşamımdan memnunum.					
4	Şimdiye kadar yaşamımdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.					
5	Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim					

EK-5. Kişisel Bilgi Formu

Bakımla sorumlu olan kişi; Anne () Baba () Diğerleri ()

Evde Bakım Ücretinden Yararlanma süresi: 0 -3yıl() 3 – 6 () 6- 9 () 9 ve üstü()

Ailedeki çocuk Sayısı:

Bakımla Sorumlu Olan Kişinin Eğitim Durumu

Okur yazar değil () okur yazar () ilkokul () ortaokul () lise() Yüksek okul ()

Bakımla sorumlu olanın yaşı: 20-30 () 31-45() 46-55() 56- ... ()

Hanenin gelir düzeyi: 0 – 5000() 5000 – 1000 () 10000- 15000() 15000- ... ()

Çocuğun;

Yaşı : Doğum Sırası: Cinsiyeti:

Eğitim Devam Etme Durumu:

Yetersizlik Durumu : Tek Özel gereksinimli () Çoklu Özel gereksinimli ()

Yetersizlik Türü: